

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

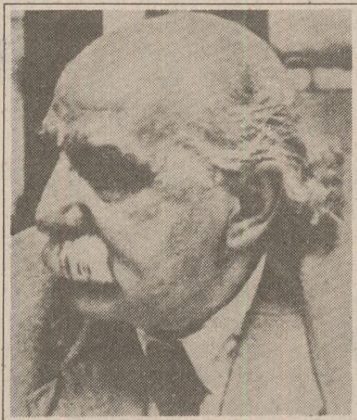
- Fundația România literară
- Director general
Nicolae Manolescu
- Ion Rațiu

15 - 21 martie 1995

9
10

Centenar ION BARBU

(pag. 14-15, 16-17)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

S.P.P. nu există

CAZUL Pataplevici este, la apariția acestor rînduri, cunoscut opiniei publice și cititorilor *României literare*. Pentru puținii eventual neinformați dintre aceștia, e destul să reiau pe scurt datele principale.

Probabil ca urmare a două articole publicate în revista 22, la finele anului trecut, de către H. R. Pataplevici, excepțional comentator politic (*România literară* l-a găzduit nu o dată textele), un ofițer care se recomandă Soare face investigații în imobilul unde locuiește familia eseistului, chestionîndu-l pe vecin cu privire la opiniile și la relațiile acestuia. Nouă intelectualii, printre care mă prenumăr, care au întemeiate motive să nu dorească reapariția poliției politice, semnează o declarație solicitînd forurilor competente explicații în legătură cu amestecul serviciilor secrete în probleme de opinie. La conferința de presă organizată cu acest prilej la Casa Scriitorilor din București este dezvăluită apartenența căpitanului Marius Soare la Serviciul de Protecție și Pază (S.P.P.), ca și faptul că ancheta a implicat și persoane din Inspectoratul General al Poliției și din Ministerul de Interne (U.M. 0215). Iese de asemenea la iveală încercarea maiorului Ioan Chirilă de la S.R.I.-lași de a face presiuni asupra tînărului istoric leșean Mihai Răzvan Ungureanu.

Reacțiile din presă și mass-media la cele întîmplate sînt amestecate și contradictorii. (Las intenționat la o parte articolul imoral publicat în *Adevărul* de dl. Cristian Tudor Popescu.) Nu e limpede dacă gazetarii, primele victime potențiale ale cenzurii politice, sînt conștienți de gravitatea situației. Televiziunea națională tace milc. Tele 7 abc, care a găzduit o primă dezbatere în cazul Pataplevici - Ungureanu, Canal 31 și Antena 1 își informează satisfăcător publicul. Radio Actualități adoptă poziția de expectativă a TVR 1. Alte posturi particulare prezintă știrea. Presa scrisă, fără să „explodeze”, înregistrează (dar nu în totalitate) afit ancheta, cit și demersul celor nouă semnatori ai declarației. Unor ziare, aceste lucruri și consecințele lor eventuale li se par cu mult mai puțin interesante decît crimele unui dement.

Pînă la sfîrșitul săptămînii, cînd scriu editorialul, nu există decît două reacții semnificative ale instituțiilor vizate a fi colaborat la anchetarea lui Pataplevici și Ungureanu. Una vine de la S.P.P.: nu există nici un căpitan Marius Soare

și nici o diviziune D în cadrul Instituției. Atenție: nu se spune clar că S.P.P. n-a făcut ce i se reproșează, se spune că numele și apartenența ofițerului nu sînt adevărate. Rămîne loc pentru un al doilea răspuns, dacă va fi cazul. Mai ales că de acum faimosul Soare apare ca investigator și într-un imobil din zona Rosetti, unde locuiește mama dnei Pataplevici. A doua rectie vine de la președintele, prin vocea dlui Traian Chebeleu, care afirmă ritos că dl. Iliescu nu-l tratează prin mijloace de poliție politică pe acela care-l calomniază și că incidentul întreg pare a fi un scenariu provocator. Să adaug la acestea că TVR 1 iese brusc din mușonie ca să ofere minute bune dezmințiri unor informații niciodată prezentate pe post! TVR 1 nu se pune doar într-o situație absolut ridicolă, dar se dovedește continuarea fidelă a tradiției comuniste în materie de manipulare a informațiilor.

Cît îl privește pe dl. Chebeleu, nici d-sa nu se arată desprins de această tradiție. Gura păcătosului adevăr grăiește: în subconștientul prezidențial, verbalizat de către dl. Chebeleu, articole foarte serioase precum cele din 22 apar ca niște acuzații, răstălmăcirii și invenții. În al doilea rînd, problema provocării: dl. Iliescu, prin mijlocirea dlui Chebeleu, e mai sensibil la ideea că nouă intelectualii cunoscuți de toată suflarea românească s-ar putea preta la înșcenări decît la ideea că oribila securitate ar mai fi activă, în forme noi, și astăzi. E o probă uluitoare de orbire din partea unui om care a fost urmărit de securitate pentru simplul fapt că nu era totdeauna de acord cu Nicolae Ceaușescu. Spun aceasta, fiindcă, năv cum sînt, prefer să nu cred că dl. Iliescu însuși și-a creat propria poliție politică.

Răspunsul S.P.P. ne revelează o altă față a gîndirii de tip comunist: negarea evidențelor. Comunismul a avut totdeauna această lamentabilă tîrie de a nu ceda la șantajul evidențelor. Deși informațiile mele sînt riguroase exacte, S.P.P. răspunde că nu există nici un căpitan Soare și nici o diviziune D. Ducînd logica acestui răspuns pînă la capăt, eu aș fi răspuns în locul marilor instituției cu mult mai categoric. Nu există un caz Pataplevici. Nici Pataplevici ca persoană. Nici noi, cei nouă, care am publicat declarația. Totul e ficțiune, poliția secretă, S.P.P., S.R.I., U.M. 0215, dl. Chebeleu, dl...

Întîlniri cu CONSTANTIN NOICA

(pag. 21)

Gh. Grigurcu de vorbă cu S. Damian

(pag. 18-19, 20)

ERNESTO SÁBATO despre educație și dictaturi

(pag. 29)

Ecarisajul istoriei

(pag. 26)

Interviu cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca

(pag. 12)

Strabismul ochilor de șoim

(pag. 2)

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăieș

Strabismul ochilor de șoim

INCOERENȚELE, manevrele deochete, jocul orgoliilor și calculele cel mai adesea meschine au aruncat o umbră de îndoială asupra bunelor intenții ale unor lideri proeminenți (proeminenți după părerea lor și a minusculilor camarile adulatoare!) ai Convenției Democratice. Din fumul și zbaterile din ultima vreme nu s-a desprins nici o idee, dar a reieșit cu claritate confuzia care stăruie în capetele multora dintre ei. Senatori de drept ai unei forme fără fond, ei se străduie din răspuseri să perpetueze destule din aberațiile politicii românești postdecembriste. Din păcate, toată această descătușare nevrotică se bazează pe un calcul lipsit de onestitate. Ideea de opoziție nu există doar pentru a da un salariu mai bun lui Ticu Dumitrescu sau lui Ion Diaconescu. Translarea meritelor dintr-un domeniu în altul o fi mers ca pe vremea lui Ceaușescu, dar e trist că se încearcă folosirea aceluiași truc și acum, după ce Marele Cîrmaci nu mai e.

Avem tot respectul pentru suferința, pentru martiriul victimelor comunismului. Poate că ar fi trebuit găsită, încă din 1990, o formulă reparatorie pentru sacrificiul lor. Dar e păcat că singura modalitate de a-l răsplăti a fost împingerea în prim-planul vieții politice. A te prevala de merite trecute, așa cum fac destui lideri din generația matură a Convenției Democratice, înseamnă, indirect, a gira și generația de activiști din jurul lui Ion Iliescu. Dacă ideile din care își fac un port-drapel veteranii supraviețuitori ai închisorilor comuniste pot fi încă valabile într-o lume post-industrială, de ce n-ar fi și cele susținute de către clanul Ilie Verdet?

Felul în care s-a votat de două ori în ultimii cinci ani ar îndreptăți chiar și o asemenea lectură cinică a realităților românești de după 1989.

Din nefericire, oamenii de frunte din partidele istorice (mai ales din PNTCD) și-au anexat cu o viteză fulgerătoare mentalitatea de activiști numiți pe viață în diverse comitete și comiții. Totul a devenit o problemă personală, o mică afacere, un "ciubuc", un *perpetuum mobile* pe bază de ierarhie de partid, propulsat de voința de revanșă a unor politicieni de altădată. Așezați în scrînciobul unei iluzorii atotpotențe, balansul - molcom pentru oricine, primejdios de rapid pentru ei - le dă vertijuri.

Într-un recent articol, dl. Mircea Iorgulescu remarcă, șocat și dezamăgit în același timp, că "deficitul de democrație" pe care îl detectăm *en gros* la partidul de guvernământ și aliații săi (ajuns atît de flagrant încît a iritat pînă și ochelarii de cal prin care președinția privește realitatea) o întîlnim, *en detail*, dar nu neapărat în chestiuni de... detalii, și la așa-zisii oponenți.

Adevărul e, pe de altă parte, că de fiecare dată cînd un partid sau altul din opoziție a încercat - sub impulsul unor forțe novatoare - să funcționeze după reguli strict democratice, s-au iscat uriașe probleme. Obșnuțiți, o jumătate de secol, să nu poată trăi fără căluș în gură, destui români au abuzat, cu o grosolană spontaneitate, de dreptul de a vorbi liber. Pentru ei, libertatea s-a dovedit a fi echivalentul lui "a spune orice" și a face tot ce te taie capul.

S-a ajuns astfel ca în toate partidele din opoziție să existe două sau mai multe aripi, gata de veșnică harță, separate de interese și mentalități ireconciliabile. Am văzut, în acești ultimi ani, cum liberalii s-au despărțit, combinat și recombinat după o geometrie mai mult psihanalitică decît politică, cum democrații se căutau unii pe alții și nu se mai găseau. Deocamdată, doar țărăniștii încearcă să mențină o linie dreaptă. Însă probabil că nici acolo nu e departe momentul în care vor încerca să demonstreze că unii sînt mai creștini decît alții (țărăniști și democrați fiind, firește, cu toții!).

Principala preocupare a acestor auto-medaliați o constituie maniacala tracasare a tuturor celor care ar vrea să iasă din imobilismul aseptice condiționat de scleroza, tristă dar firească, a multora dintre cei care s-au instituit în oracole ale eternei opoziții. Cu o vigilență care, altminteri, e capabilă să le consume și ultima picătură de energie, ei sar vehement din fotoliile de onoare și agită belicos, într-o devălmășie înduioșător-neputincioasă, principii, slogane, crătiți și polonice. Că bietul alegător nu mai înțelege nimic din această agitație filmată cu încetinitorul, ce mai contează! Principalul e că au reușit să-l apuce de pulpană pe cel care vrea să se ridice deasupra plicticoșului inactivism dictat de sus, și să-l placheze, ca la rugby, în călduța mlaștină a nepăsării. Mîndri de această contra-victorie răsunătoare, ei își mai trîntesc un rînd de galoane, ca după o nouă ediție a Mărășeștilor, Mărăștilor și Oituzului, nevăzînd că, de fapt, opoziția românească se află de mult la ora Verdun-ului.

Întrebarea pe care ar trebui să ne-o punem - recunosc, o întrebare extrem de crudă - e următoarea: nu cumva lucrurile au fost de la bun început așa cum le descoperim uluiți acum, dar n-am vrut, n-am putut sau nu ne interesa să le vedem astfel? Dar dacă, în fapt, nu s-a schimbat absolut nimic? Dar dacă cei care vedeau în cîteva din figurile emblematice ale partidelor istorice niște "revenanți" aveau dreptate, iar noi, ca niște sportivi amenințați de epuizare, ne-am "dopat" cu iluzia că acolo unde toți sufereau de strabism, noi scrutam zările cu ochi de șoim?

Într-o lume normală, fiecare plătește pentru greșelile pe care le face. La noi, spărgătorii de oale sînt înaintați în grad și decretați eroi naționali. La noi nu e posibilă *judecata de apoi* pentru că nu e posibilă nici gîndirea dinainte de a pune mîna pe fatidicul par. La noi, nu mai există victime, ci numai călcători în străchini travestiți în procurori.

Probabil că astfel de întrebări dau prost în ochii celor care nu se împiedică în fleacuri precum "realism politic", "flexibilitate", "pragmatism". Pentru acești profesioniști ai lîncezelii gras remunerate, probabil că opiniile de mai sus par un penibil defetism. Dar prea ni s-a acrit de minciuna multicoloră a cenușului care navetează, sub privirile noastre neputincioase, dinspre incertul alb de ieri spre tot mai negrul de mîine.

POST-RESTANT

de Constanța
Buzea

AM avut de cînd mă știu oroare de cioburi. Și nici cuvîntul ca atare, întîlnit în versurile adolescenților care abuzează de această nefericită găselniță, a cioburilor de iubire, de fericire și de te miri mai ce, nu-mi place. Sentimentul meu de respingere mi se pare firesc, totuși lucrul acesta nu trebuie să vă determine să eliminați din frumoasa și elocventa dv. *Scrisoare* cuvîntul cu pricina. Vă sugerez doar că poema ar câștiga în sobrietate dacă i-ați pune în paranteză versul 5. Finalul astfel, ușor transformat, ar fi acesta: *Dureros caut răsfrîngerea ta,/ Dureros strig cu toate furtunile deșertului,/ Cu vuietul hoardelor barbare te chem.* (Andreea Corbu, București) ● Cred că puneți total greșit problema, banală în fond, a nevoii, la un moment dat, de a scrie versuri. E un mod relativ lesnicios, în orice caz discret și civilizat, de a te confesa atunci cînd nu găsești calea pentru a rezolva o criză, de regulă, sentimentală. Numai că, ajuns în punctul în care sentimentul dulce-săcăitor s-a vărsat în versuri de cele mai multe ori de un penibil evident, autorul suferă brusc o transformare foarte ciudată. În loc să fie mulțumit cu faptul că, scriind, s-a eliberat și prin scris a trecut puntea spre oarecare liniște, el instantaneu își schimbă preocuparea, ars de îndoială și de întrebare: *Nu cumva sunt eu un poet bun și nu am habar?* Un răspuns limpede nu capătă nici de la profesori și nici de la prieteni, care ezită să dea un verdict. Versurile iau atunci calea redacției, care și ea, după caz, se abține sau răspunde. Între tăcere și un răspuns catastrofal, ce ar fi de preferat? Autorul revine, după un timp, de obicei cu aceleași versuri, și insistă să afle adevărul, să i se lase o speranță, să i se dea o dezlegare, dacă să continue sau să pună punct. Nu ne facem iluzii că se va ține de cuvînt...//.. Revenind la cazul dv., cu *Te-ai prefăcut în vînt și-n furtună/ Și m-ai ametit și m-ai durut/ Și te-am simțit;/ Creierii mi-au pleznit...* sau cu *Mi-e agonie de tine...* sau cu *Dar nu-mi pasă, căci am mâncat omizi/ Nu încerca să ieși din fotografie/ Nu vei reuși nici dacă voi aprinde lumina/ Lipește-mi gura cu leucoplast/ Și abia atunci vei auzi lumina de lună/ Mă rog, totul depinde de tine./ Ochi, buză, limbă, și trup/ Le-am pierdut pe drum și nu-mi pasă/ Un, doi, trei, patru...* puneți problema ușurel anapoda. Acestea sunt versuri care, folosind o sintagmă din scrisoarea dv., vă spunem că *nu merg* nicicum. Cele care *merg întrucîtva* se zidesc sub următoarele titluri: *Dimineața eu, Scriere, Masturbare, și Marea.* (Bogdan Honciuc, București) ● Dacă singurul lucru care vă dă puterea de a trăi e poezia, și dacă scriind (văduvă cu cinci copii la numai 36 de ani), vă simțiți purtată *pe tărîmurile dragi ale celor mai înalte culmi existente în ora omenirii*, dacă de o încurajare numai, venită din partea noastră, depinde hotărîrea de a vă *prinde cu drag în jocul literelor într-o lume unde oamenii își exprimă trăiri sufletești așa cum le simt, unele mai triste, altele rămînînd ca o enigmă...* scrieți, stimată doamnă, scrieți ca să nu plîngeți, scrieți ca să vă alinați, încurajați-vă amintindu-vă și uitînd, după preaplinul chinului pe care-l duceți! V-am mai spus și cu altă ocazie părerea noastră despre calitatea versurilor, despre ortografie, despre faptul că ceea ce scrieți nu atinge nivelul publicării. Versurile au o valoare strict sentimentală, ca un leagăn de adormit durerea, blînd, cuviincios și monoton. Ele pot fi apreciate pur și simplu ca făcînd parte dintr-un gest personal eroic de a depăși, de a învinge moartea: *În zadar te aștept să vii/ Dorul din piept nu-mi dă pace/ sunt singură și aș vrea/ Fruntea de tine să-mi răzăm/ Să vorbesc, să vorbesc.../ Chiar și vorbe fără rost/ Să simt ușurare sufletească/... Dar tu ești departe.* (O.A., Sărari, Predeal).

Editată de către:

- Fundația "România literară"
- director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

România literară

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Pîrvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretariat de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, Mircea Cau (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Maria Micu (curier).

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Culegere: Georgeta Gheorghiu.

Tipărirea realizată la "PROGRESUL ROMÂNESC" S.A., Calea Plevnei 114.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

Sînt neapărat blamabile "comenzile de stat"?

ÎN COROZIVA sa rubrică din pagina de alături, dl. Mircea Mihăieș ia din nou la refec Ministerul Culturii (în nr. 7/1995), de astă dată punînd în cauză inițiativa "comenzilor de stat" editoriale. "Pentru puținii cititori ai presei culturale - scrie dl. Mihăieș - va rămîne pururi enigmatic înscrisul ivit în ultima vreme, cu litere mici, mici de tot, pe unele reviste și cărți: *comandă de stat*. Oricum am întoarce-o, oricum am răsuci-o, e greu să pătrunzi în tainele atît de adînci ale bizarei sintagme. Care stat și care comandă? Cine cui a comandat? S-o fi militarizat fără știrea noastră cultura? Sau: din ordinul cui se dau comenzile? A existat un anunț prealabil? Au fost aduse la cunoștința celor interesați criteriile după care s-a stabilit lista fericiților împroprietăriți de stat? Ce sume s-au alocat și din cine era alcătuită comisia care a hotărît destinația banilor?"

Am remarcat și eu "înscrisurile" cu pricina, pe unele cărți și reviste apărute în ultimele două-trei luni, fără să-mi fi pus însă, în legătură cu ele, întrebările alarmate pe care și le pune, în cascadă, confratele Mircea Mihăieș. Mai puțin circumspect decît el, mi-am zis că lucrul nu e de tot rău: de silă, de milă statul nostru acultural s-a decis, în sfîrșit, să subvenționeze, prin Ministerul Culturii, unele proiecte editoriale. Ca mai tot românul am gîndit: decît deloc, e bine și cît este.

Veni însă dl. Mihăieș cu ploaia sa de întrebări agasante: cine, cum, cît, prin cine? Și celelalte. Mai puteam sta în pură expectativă?

Pentru a limpezi cît de cît lucrurile, cred că altă cale mai potrivită nu este decît să vedem cine sînt beneficiarii, de pînă acum, ai sus amintitelor "comenzi", sau, cum plastic formulează dl. Mihăieș, cine sînt "fericiții împroprietăriți de stat"? De pe urma unei idei puse în practică ori cîștigă ori pierde cineva și nu e fără semnificație cine anume. Așadar cine, în cazul în discuție?

Dintre reviste dl. Mihăieș numește trei: *Literatorul*, *Contemporanul*, *Tribuna*, dar în ce le privește îi vom lăsa pe cititori să aprecieze dacă investiția statului a fost inspirată sau nu. Spunîndu-ne noi părerea s-ar putea să fim subiectivi, să alunecăm, doamne păzește!, în păcatul invidiei. E mai cuminte să nu ne pronunțăm.

Să vedem prin urmare cărțile beneficiare ale "comenzilor de stat", nu pe toate, bineînțeles, pentru că nu dispunem de o evidență completă.

Surpriza este să constatăm că în destule cazuri aprehensiunile dlui Mihăieș nu sînt confirmate. Iată, la editura Eminescu, o carte purtătoare a enigmaticului înscris, a "bizarei sintagme", este *Mîna care scrie* de Irina Mavrodin. O carte de rafinate eseuri, adresată micului public, deci "necomercială", apare după o așteptare în editură de cîțiva ani. Lipsa de fonduri a tot amînat-o de la intrarea în tipar pînă ce mecanismul comenzilor de stat s-a pus în funcțiune. Altă carte, tot la Eminescu: *Desfacerea* de Ion Stratan, un volum de poezie, un excepțional volum care, lăsat, pe piața cărții, la discreția liberei concurențe cu greu s-ar fi descurcat. Este de altfel situația oricărui volum de poezie și tocmai în această zonă, cum aflăm de la editura Eminescu, comenzile de stat au intervenit salutar. Iminentă este apariția ultimului volum al lui Mihail Crama pe care poetul, din pricina întîrzierilor, nu a apucat să-l mai vadă tipărit; ca și a volumelor *Sora fîntîinii* de Gellu Naum

și *Chemarea numelui* de Cezar Baltag. Tot comenzile de stat au despotmolt colecția "Poeți români contemporani" în care cît de curînd vor apărea antologii din lirica unor Ion Caraion, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Ioanid Romanescu, Ilie Constantin.

Să vedem și cîteva cărți de la editura Albatros, și ele purtătoare ale aceluiași "blînd stigmat al comenzii de stat" (formula e tot a dlui Mihăieș). Monumentalul *Dicționar de mitologie generală* al regretatului Victor Kernbach, de 700 de pagini format mare, imprimat pe hîrtie de bună calitate și cu preț totuși accesibil, cum să fi apărut altfel decît prin subvenționare? La fel altă operă de erudiție, *Dicționarul de literatură japoneză* al lui Octavian Simu. La fel scrierile din seria de istorie (monografia Ion I.C. Brătianu) sau de memorialistică (*Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. IV, de Ion Ioanid, sau *Închisorile mele* de Vladimir Dumitrescu, sau *Genocidul comunist în România* de Gheorghe Boldur Lătescu ș.a.), a căror publicare ar fi fost cine știe cît amînată în condițiile scumpirii nemăsurate a hîrtiei și manoperei tipografice. Editura Meridiane, cu atît de costisitoare sale apariții de profil (albume, cercetări ale curentelor de artă plastică etc.) a beneficiat și ea, cu îndreptățire, de subvenții.

Am evocat cele cîteva titluri de cărți recent apărute pentru a întări cu argumente palpabile concluzia la care am ajuns: "comenzile de stat" nu constituie, în condițiile actuale, o inițiativă neapărat blamabilă a controversatului ministeriat sorescian al culturii. O anumită deblocare a fluxului editorial s-a produs, lucru verificabil în librării. Dar înseamnă aceasta că întrebările din articolul dlui Mihăieș, de la care am pornit, sînt toate lipsite de obiect, o pură gesticulație pamfletară, o zădărire în gol? Nici vorbă de așa ceva. Dincolo de stilul său vitriolant, ce dă un aer intratabil susținerilor lui polemice, dl. Mihăieș avansează și idei constructive, ca să vorbim astfel, cum este aceea a transparenței ce ar trebui să însoțească procesul atribuirii comenzilor de stat, componența comisiilor, criteriile după care se ghidează etc. Ar fi normal, într-adevăr, să se știe cine și cum decide, pentru că dacă azi opțiunile au fost în general bune, iar în unele cazuri foarte bune, mîine pot fi altfel și atunci este legitim să aflăm cine le-a avut și în ce temei. Am văzut că unele "comenzi de stat" merg și către edituri particulare, cum ar fi Porto-Franco din Galați, unde au făcut posibilă apariția unei valoroase ample lucrări: *Istoria literaturii române* (Epoca marilor clasici) a profesorului George Munteanu. Dar tot acolo, și în aceleași condiții favorizante, este reeditată încă o *Istorie*, aceea a profesorului Ion Rotaru, ternă alcătuire belferească despre care în veci criticul C. Stănescu nu mă va putea convinge că nu are o viziune rudimentară (această opinie a subsemnatului l-a scandalizat, nu demult, în *Adevărul literar și artistic*). Desigur că pe banii proprii Porto-Franco poate publica orice dorește, dar cînd face apel la banul public nu este rău să se știe cine și pentru ce o girează. Și încă ceva. Dacă sînt edituri particulare care primesc stipendii de la stat de ce nu s-ar bucura de același tratament, măcar de același tratament, și editura Cartea Românească, aflată de atîta vreme într-o dificilă situație? E pedepsită pentru că publică, prioritar,, literatură română contemporană? Sau pentru că aparține, emblematic, Uniunii Scriitorilor?

Surdină

Între ramuri
statui visează graiuri străvechi
ce departe de mine
ești iluzie doamnă
fantastice margini stăruie-n gol
bătrîna singurătate îmi ține

acum

de urât

printre gânduri ce apun și răsar
printre măști la vedere
semne cresc
semne împodobite cu frig

umbra unui sfinx înghețat
mușcă zăpada pînă la sânge

Cuvinte

Pe pămîntul uscat după iarnă
doar resturi de frig
liniște posomorâtă

o amintire se alcătuiește
ușor
asemeni unui poem de ceară
pe trepte suflate de vînt

cînd te ascunzi
în cuvinte
intri în pielea lor somnoroasă
o mare cu spume
încercuită de pietrele reci
și goale
și singure cu adevărat

Un fel de milă

Ce mai rămîne din noapte
un petec decolorat
hîrtia neprihănită
tresărind lîngă inima mea

cuvîntul în stare de șoc

lampa aproape străină
strînsă pînă la țipăt
în propriul rug

frigul anunță zorii
pe geamul
adînc suspendat de jur împrejur
un fel de milă
ce cade pe lucruri

Mariana Filimon

Mai este, în sfîrșit, chestiunea sumei alocate comenzilor de stat, modestă pentru că modest este și bugetul global acordat culturii. Nimeni, pînă acum, nu a reușit să sporească acest buget, să obțină mai mult decît a hotărît în fiecare an, generoasa, luminata noastră majoritate parlamentară. De unde mai mult, cînd economia e în criză, ni se replica, de unde mai mult și decît cine?. Mai mult decît cine? Mai mult, de exemplu, decît primește acea cu adevărat bizară instituție care ni-l trimite prin vecini pe bine plătitul "căpitan Soare", pentru a spiona în legătură cu implicările noastre politice, ca în recentul caz Patapievici, rămas, pînă acum, neelucidat. Va fi vreodată?

Gabriel Dimisianu

Actualitatea culturală

Centenar Agatha Bacovia

AL cincilea și ultimul copil al soților Șerban Grigorescu (Șerbănică) și Maria Anastasiu s-a născut în orașul Mizil, în anul 1895. După absolvirea cursurilor primare din orașul natal, reușește, în 1914, prima pe listă cu media zece, la concursul de admitere al Institutului de Educație Integrală, fost Pensionul Cordoneanu Constantin și Maria.

În anul 1915 îl cunoaște pe George Bacovia, iar peste un an va debuta în revista *Scena* cu poemul în proză *Cînd n-oi mai fi*, semnat Agatha Gr. Peste șapte ani, în 1923, îi apare primul volum de versuri: *Armonii crepusculare*. Urmează Facultatea de Litere și Filozofie, pe care o absolvă în anul 1926. Căsătoria cu George Bacovia are loc pe 28 iulie 1928, iar la 8 noiembrie 1931 se naște la Bacău singurul lor fiu, Gabriel Vasiliu Bacovia (Briel). În vara anului 1933, se mută cu familia în casa din strada Frăsinetului, astăzi strada George Bacovia, locuință în care au stat pînă la sfîrșitul vieții lor cei doi poeți și care, prin actul de donație al poetei, a devenit casă memorială din 27 octombrie 1966.

În anul în care George Bacovia va împărți cu Tudor Arghezi *Premiul Național de poezie* (1934), Agatha publică un nou volum de poezii: *Pe culmi de gînd*. Peste patru ani avea să apară volumul de proză "marină" *Terase albe*. În anul 1962 va publica volumul memorialistic *Bacovia - viața poetului*, care deschide o etapă prolifică ce va cuprinde volumul de versuri *Lumina* (1965), volumul antologic *Poezii și proză* (1967) cu o prefață de Mihail Petroveanu, volumul de versuri *Cu tine noaptea* (1969), o nouă antologie *Versuri* (1970) cuprinzînd poezii din volumele: *Armonii crepusculare*, *Muguri cenușii*, *Pe culmi de gînd*, *Poeme fără zîmbet*, *Lumina* și *Cu tine noaptea*. Cu volumul memorialistic autobiografic *Poezie sau destin* (1971) și volumele de versuri *Efluvii* (1977) și *Șapte iubirii* (1979) se încheie o operă de peste jumătate de secol de frămîntări literare.

Agatha Bacovia moare în 1981, pe 12 octombrie și este înhumată la Cimitirul Bellu, alături de poet, retrași ca și în viață, (unde, în analele locului la Figura 61), unde nici pînă astăzi nu s-a găsit nimeni să corecteze anul de naștere săpat eronat (1885) pe cruce. (Corneliu Lupeș)

Concurs de artă plastică

Centenar - LUCIAN BLAGA - Omul și Opera (Pictură - Grafică - Sculptură)

CONCURSUL este deschis membrilor Uniunii Artiștilor Plastici, Academiiilor de Arte Vizuale (studenți și cadre didactice), Liceelor de Artă Plastică (elevi și cadre didactice). Cele mai bune lucrări vor fi încununate cu premii acordate de Juriul Festivalului.

Cu această ocazie va fi deschisă, sub genericul "Contemporan cu fluturii, cu Dumezeu".

Expoziția omagială Lucian Blaga.

ÎN sălile Muzeului de Artă din Piața Unirii nr. 30, adresă la care vor fi depuse lucrările pînă la data de 20 aprilie 1995. Alte amănunte, la muzeograf Alexandra Rus. Tel. 064/116952 și la organizatorul Negoită Irimie, la redacția "TRIBUNA", tel. 064/112098; 117548 și, firește, la sediul Asociației pentru U.N.E.S.C.O. "Lucian Blaga", str. Universității, nr. 1, tel. 197213.

"Șoimul în iarnă" al lui Ștefan Radof

JOI, 16 februarie, la librăria *Mihail Sadoveanu* a avut loc lansarea noului volum de poezii *Șoimul în iarnă* aparținînd artistului Ștefan Radof. Cartea a fost scoasă de Editura *Eminescu*, redactor Virginia Carianopol, cu o prezentare de Nicolae Manolescu. Despre acest volum antologic, "a cărui biografie nu este decît una spirituală", a vorbit în fața numeroasei asistențe academicianul Ștefan Augustin Doinaș. Portretul în paradoxuri pe care i-l face în prezentare criticul Nicolae Manolescu este plin de snoave în complexitatea sa: "Artist pînă în virful unghiilor, el e paradoxal ca toți artiștii. (...) Onest cu sine și cu alții intră ușor la fandaxie, ca orice bănuitor care e deopotrivă și credul. (...) Actor în poezie, nu și poet pe scenă, e un liric de mari gesturi și de atitudini clare, retoric prin structură, fiindcă urmărește mai degrabă să convingă decît să seducă".

Petronius tradus integral

MIERCURI, 22 februarie, la librăria *Mihail Eminescu* a avut loc lansarea cărții *Satyricon* de Petronius, "primul roman erotic, picaresc și de călătorii din Istoria Literaturii Universale", în traducerea lui Eugen Cizek. Scoasă de Editura *Univers* cartea reprezintă o premieră în literatura română deoarece este prima versiune tradusă integral. Celelalte versiuni, inclusiv cea din 1923 și cea din 1967, au menținut în limba latină, deci netraduse, pasaje considerate licențioase. Despre modernitatea acestui "clasic latin" au vorbit numeroșii auditorii prezent la lansare prof. univ. Eugen Cizek - traducătorul cărții, prof. univ. Iancu Fisher și redactorul cărții, Sanda Chiose. Cele peste 300 de exemplare scoase la vînzare cu ocazia lansării s-au epuizat rapid. (M.D.)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Comemorându-l pe G. Călinescu, cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la moartea sa, nu se poate să nu ne aducem aminte ce au însemnat "Zilele G. Călinescu" de la Onești în anii dictaturii. Participanții la acele manifestări devenite tradiționale (și care continuă și azi) aveau sentimentul că se află într-o altă țară, în care cultura contează și în care se poate vorbi fără restricții. În imagine, un conclave al criticii, la Onești, în 1982. De la stînga la dreapta: Livius Clocărie, Nicolae Manolescu, Mircea Zăclu, Eugen Simion, Al. Piru, Marin Mincu, Constantin Crișan.

Dali în Țara Minunilor...

... și Dali în Infern, în Purgatoriu și în Paradis, Dali în căutarea Graalului și pe urmele lui Don Quijote - acestea sînt numai cîteva din fațetele expoziției deschise duminică, 5 martie, la Muzeul de Artă din Brașov. Gravurile originale, litografiile și acuarelele semnate Salvador Dali alcătuiesc o adevărată... cromo-bibliotecă: Dante, Cervantes, Mérimée (*Carmen*), Lewis Carroll, Tristan Corbière (*Les Amours Jaunes*), o interpretare "paranoico-critică" a Mitului tragic al îngerului de Millet etc. Comentariile originale - în ambele sensuri - ale pictorului sporesc impresia de "bibliotecă Dali". Iată cîteva din comentariile la litografiile din ciclul *Don Quijote*: "Don Quijote citește în lumină demnă de Vermeer, care se strecoară prin vitraliul ibero-maur, producînd astfel viziuni întunecate de Zapateados de Goya". Sau: "Don Quijote ca spaniol și realist (sic!) nu avea nevoie de lampa lui Aladin. Îi era suficient să ia o ghindă ca să apară înaintea lui Epoca de aur"; "Don Quijote este prezentat triumfînd și nu ca un nebun. Colereta spaniolă este făcută dintr-o armată întreagă, capul seamănă cu un titirez. Sancho aparține celor altei lumi, zărite ca prin ceață".

Colecția aparține Doctorului Heinz Ess (catalan după mamă, care l-a cunoscut personal pe Dali), iar aducerea ei la Brașov se datorează întîmplării: Dr. Ess

a participat în 1991 la un Congres Internațional de Cardiologie la Brașov și a simțit nevoia să revină aici, însă nu singur, ci însoțit de prețioasele sale personaje "infernale". Expoziția va fi deschisă pînă în 2 aprilie. Un catalog bilingv (româno-german, cu traduceri extrem de neglijente ale citatelor germane), casete video și audio (cu muzică "spațială" compusă de Dali) stau la dispoziția vizitatorilor. (I.P.)

CALENDAR

19.II.1633 - s-a născut *Miron Costin* (m. 1691)
19.II.1864 - s-a născut *Artur Gorovei* (m. 1951)
19.II.1908 - s-a născut *Ana Cartianu*
19.II.1922 - s-a născut *Paul Cortez*
19.II.1924 - s-a născut *Ion Petrescu*
19.II.1936 - s-a născut *Marin Sorescu*
19.II.1939 - s-a născut *Constantin Theodor Ciobanu*
19.II.1940 - s-a născut *Mircea Radu Iacoban*
19.II.1949 - s-a născut *Nelea Rațuc*
19.II.1950 - s-a născut *Liviu Ioan Stoiciu*
19.II.1953 - s-a născut *Ioan Evu*

20.II.1890 - s-a născut *Emanoil Ciomac* (m. 1962)
20.II.1908 - s-a născut *C.I. Siclovanu* (m. 1953)
20.II.1911 - a murit *Theodor Cornel* (n. 1874)
20.II.1924 - s-a născut *Eugen Barbu* (m. 1993)
20.II.1927 - s-a născut *Mircea Malița*
20.II.1935 - s-a născut *Arhip Cibotaru*
20.II.1938 - s-a născut *Doina Ciurea*
20.II.1949 - s-a născut *Lucia Olaru-Nenati*
20.II.1975 - a murit *Nicolae Baltag* (n. 1940)

21.II.1805 - s-a născut *Timotei Cipariu* (m. 1887)
21.II.1865 - s-a născut *Anton Bacalbașa* (m. 1899)
21.II.1887 - s-a născut *Claudia Millian* (m. 1961)
21.II.1901 - s-a născut *Adelina-Laerte Cârdei* (m. 1987)
21.II.1939 - s-a născut *George Timcu*

21.II.1943 - s-a născut *Luminița Petru*

22.II.1810 - s-a născut *Grigore Alexandrescu* (m. 1885)
22.II.1903 - s-a născut *B. Jordan* (m. 1962)
22.II.1903 - s-a născut *Tudor Mușatescu* (m. 1970)
22.II.1928 - s-a născut *Eduard Jurist*
22.II.1932 - s-a născut *Carol Roman*

23.II.1888 - s-a născut *Mihail Săulescu* (m. 1916)
23.II.1892 - s-a născut *Tudor Mănescu* (m. 1977)
23.II.1912 - s-a născut *Romulus Vulcănescu*
23.II.1937 - s-a născut *Mihail Ion Cibotaru*
23.II.1943 - s-a născut *Antaol Gavrilo*
23.II.1950 - s-a născut *Haralambie Moraru*
23.II.1976 - a murit *Florin Iordăchescu* (n. 1899)

24.II.1870 - s-a născut *Izabela Sadoveanu* (m. 1941)
24.II.1913 - s-a născut *Stelian Păun* (m. 1992)
24.II.1926 - s-a născut *Ovidiu Cotruș* (m. 1977)
24.II.1927 - s-a născut *Valentin Berbecaru* (m. 1982)
24.II.1930 - s-a născut *Haralambie Corbu*
24.II.1932 - s-a născut *Eugen Cizek*
24.II.1943 - s-a născut *Horia Bădescu*

25.II.1881 - a murit *Cezar Bolliac* (n. 1813)
25.II.1896 - s-a născut *Iosif Cassian Mățăsaru* (m. 1981)
25.II.1897 - s-a născut *N.I. Popa* (m. 1982)

25.II.1901 - s-a născut *Al. Tudor-Miu* (m. 1961)
25.II.1923 - s-a născut *Eta Boeriu* (m. 1984)
25.II.1925 - s-a născut *Eugenia Busuiocanu*
25.II.1928 - s-a născut *Benkô Samu*
25.II.1937 - s-a născut *Corneliu Buzinschi*
25.II.1939 - s-a născut *Virgil Duda*
25.II.1941 - s-a născut *Mihail Elin*
25.II.1948 - s-a născut *Irina Grigorescu*
25.II.1968 - a murit *Al. Duiliu Zamfirescu* (n. 1892)

26.II.1838 - s-a născut *B.P. Hasdeu* (m. 1907)
26.II.1909 - s-a născut *Anavi Adam*
26.II.1948 - s-a născut *Valeria Victoria Ciobanu*
26.II.1948 - s-a născut *Nicolae Rusu*
26.II.1953 - s-a născut *Viorel Sâmpetean*

27.II.1920 - s-a născut *Nina Iochimji*
27.II.1920 - a murit *A.D. Xenopol* (n. 1847)
27.II.1943 - a murit *Salamon Ernő* (n. 1912)
27.II.1955 - a murit *Al. Marcu* (n. 1894)
27.II.1975 - a murit *Eugen Constant* (n. 1890)
27.II.1982 - a murit *Mihail Drumeș* (n. 1901)

28.II.1754 - s-a născut *Gheorghe Șincai* (m. 1816)
28.II.1880 - a murit *Costache Balăcescu* (n. 1800)
28.II.1881 - a murit *A.T. Laurian* (n. 1810)
28.II.1893 - a murit *Grigore Grădișteanu* (n. 1816)

Evenimente editoriale

Radu Albala

În prezența unei distinse asistente, marți, 28 februarie, la librăria *Mihai Eminescu*, Casa de Presă *Cultura Națională* și *Editura Litera* au lansat volumul de proză *Femeia de la miezul nopții și alte povestiri descolte* de Radu Albala, cu o postfață de Radu Cosașu și o prezentare de Monica Lovinescu. Despre personalitatea "acestui mare senior în viață și literatură care ne-a părăsit de curând" au vorbit criticul și istoricul literar Z. Ornea, Viorica Oancea, directoarea Editurii *Litera* și Ruxandra Nițu, redactorul cărții.

Serigrafia în Pop Art

MIERCURI, 15 februarie, la galeriile Etaj 3/4 ale Teatrului Național, a avut loc vernisajul expoziției de serigrafii *Alphabet Prints* de Peter Blake, unul din părinții *Pop-Art*-ului. Artistul din Marea Britanie s-a prezentat publicului românesc cu 26 de serigrafii, "una pentru fiecare literă a alfabetului", având ca teme: *folclorul* muzicii pop, cinematografului, boxului, musichall-ului, circuitului ș.a.m.d. Deci, "A pentru Alfabet, B pentru box, M pentru Marilyn Monroe, N pentru nud ... Z pentru zebra". "Nu rareori Blake creează din imaginație icoane populare și convingătoare care nu se bazează pe nici un text real, ci pe propria-i narațiune pe care o creează din diferite surse" - ne avertizează organizatorii expoziției de la *The British Council*.

Pictură și artă decorativă

LA Galeriile Orizont a avut loc joi, 23 februarie, vernisajul expoziției *Monicăi Gorovei: Pictură și Artă Decorativă*. Eleva lui Alexandru Ciucurencu și Ilie Grămadă se prezintă publicului bucureștean cu 6 panouri decorative reprezentând pictură pe pluș și textile (amintim *Pasărea paradisului*, *Peisaj albastru*, *Delta*) și 11 peisaje în ulei pe pânză în monocromii violete și tonuri de oranj. La deschidere au vorbit scriitorul *Augustin Macarie* și artista plastică *Rodica Anca Marinescu*. (Mircea Dobrovicescu)

Noptile sălbatice

NOUL CINEMA a lansat la Librăria *Mihail Sadoveanu* din București *Noptile sălbatice* de Cyril Collard (versiunea în limba română Rolland Man), cea de a doua carte (după *Marilyn, istoria unui asasinat* de Peter Harry Brown și Patte B. Barham, tipărită în colaborare cu Editura *Du Style*) apărută în editura cu același nume. Prezentându-l pe autor, criticul Adina Darian l-a plasat în succesiunea marilor damnați ai literaturii franceze: Villon, Rimbaud, Vian. Cyril Collard și-a istorisit propria experiență de viață trăită dincolo de orice limite, sfidând cu forța tineretii și a iubirii flagelul Sida care avea să-l doboare în 1993, cu trei zile înainte de a i se decerna Premiul César pentru ecranizarea acestui insolit jurnal. Un bun prilej și pentru Asociația Română anti-Sida de a invita tineretul la un dialog sincer, prin intermediul dr. M. Georgescu (C.I.)

Actualitatea culturală

O lebădă și-a luat zborul

A PARASIT cele vremelnice Elena Penescu Liciu, una dintre marile personalități ale generației care a pus bazele baletului românesc. Din anii mulți care i-au fost dăruți, a dăruit la rîndu-i patruzeci de ani din viață dansului, ca balerină, maestră de balet, coregrafă și pedagogă. Familia sa din spre mamă mai dăduse culturii artistice un nume de rezonanță, acela al actorului Petre Liciu, a cărui memorie Elena Penescu a cinstit-o adăugînd la propriul ei nume și pe acela de Liciu.

Născută în Moldova, debutînd în țară la Cluj, impunîndu-se ca excelentă clasiciană la București și întemeind către sfîrșitul carierei o trupă de balet la Craiova, Elena Penescu Liciu a reconstruit prin cariera sa o nevăzută hartă a țării. Dar soarta i-a fost legată, în bună măsură, și de Italia. Prima ei maestră de balet, Tereza Battagi, de la Teatrul Liric din București, fiind angajată ulterior la Scala din Milano, a fost urmată de micuța ei elevă, în Italia. Aici Elena Penescu Liciu și-a desăvîrșit studiile cu Giuseppe Grassi, profesorul Anei Pavlova, a făcut și liceul, a urmat și cursuri de pictură și sculptură, arte în care se va exersa pînă la sfîrșitul vieții, socotindu-le îndeaproape înrudite cu dansul, deoarece și "balerinul proiectează forme plastice cu trupul său". Începutul carierei s-a consumat tot în Italia, la Milano, Parma, Florența și Bologna, și mai tîrziu, revenită în țară, s-a căsătorit tot cu un italian, inginerul Genazini.

De la optsprezece ani, din 1927, ca angajată a Operei Române din Cluj, și-a fructificat dragostea și talentul pentru dans pe multiple planuri, ca balerină în *Coppelia*, *Zina păpușilor*, *Noaptea Valpurgiei* din *Faust* etc., dar în egală măsură, ca maestră de balet și coregrafă care a pus în scenă baletetele pe care le-a dansat.

Mai tîrziu, la București, după alte cursuri de perfecționare la Paris și două stagii în care a dansat la Haga, a preluat de la Vera Carally rolul Odette din *Lacul lebedelor*, fiind prima balerină româncă care a interpretat acest rol, chîntesentă a dansului clasic de factură romantică.

Alături de Floria Capsali, Elena Penescu Liciu a pus bazele școlii românești de balet, studioul ei funcționînd fără întrerupere din 1939 și pînă în 1970. În el și-au început formația de dansatori viitoare personalități ca Irinel Liciu, Magdalena Popa, Cristina Hamel, Tilde Urseanu, Petre Bodeuț, Alexa Mezincescu și alții. Tot aici, am avut șansa să-mi încep și eu studiile de balet - continuate apoi în studioul Floria Capsali - Mitiță Dumitrescu - și imaginea de neșters pe care o păstrez primei mele maestre este aceea a unei femei frumoase și impunătoare ca o sta-tuie.

Prin tot ce a făcut pentru baletul din această țară, Elena Penescu Liciu și-a înscris definitiv numele în istoria dansului românesc. (Liana Tugeanu)

CALENDAR

28.II.1903 - a murit *Ioan Ivanov* (n. 1836)
28.II.1914 - s-a născut *Ovidiu Constantinescu* (m. 1993)
28.II.1919 - s-a născut *Melania Livadă* (m. 1988)
28.II.1944 - s-a născut *Elena Gronov-Marinescu*
28.II.1949 - a murit *C. Săteanu* (n. 1878)

1.III.1788 - s-a născut *Gh. Asachi* (m. 1869)
1.III.1904 - s-a născut *Horia Robeanu* (m. 1985)
1.III.1906 - s-a născut *Lia Dracopol-Fudulu* (m. 1985)
1.III.1912 - s-a născut *Tudor Ștefănescu* (m. 1992)
1.III.1919 - s-a născut *Ionel Săndulescu* (m. 1992)
1.III.1923 - s-a născut *Arcadie Donos*
1.III.1925 - s-a născut *Solomon Marcus*
1.III.1926 - s-a născut *Viniciu Gafița*
1.III.1929 - s-a născut *Székel János* (m. 1992)
1.III.1930 - s-a născut *Alecu Ivan Ghilia*
1.III.1943 - s-a născut *Magdalena Popescu*
1.III.1945 - s-a născut *Ovidiu Ioanițoia*
1.III.1951 - s-a născut *Ion Machidon*
1.III.1954 - s-a născut *Nicolae Panaite*

2.III.1881 - s-a născut *Eugeniu Ștefănescu-Est* (m. 1980)
2.III.1905 - s-a născut *Mircea Măcaș*
2.III.1913 - s-a născut *Mihai Popescu*
2.III.1932 - s-a născut *Petre Ghelmez*
2.III.1937 - s-a născut *Nelu Oancea*
2.III.1952 - s-a născut *Vlad Neagoe*

3.III.1902 - a murit *Samson Bodnărescu* (n. 1840)
3.III.1924 - s-a născut *Mihai Georgescu*
3.III.1925 - s-a născut *Florian Potra*

4.III.1915 - s-a născut *Emanoil Copăcianu*
4.III.1919 - s-a născut *Mihai Stănescu*
4.III.1921 - s-a născut *Lucian Valea* (m. 1992)
4.III.1928 - s-a născut *Nina Stănculescu*
4.III.1977 - a murit *Ioan Șiadbei* (n. 1903)
4.III.1977 - au căzut victime seismului: *A.E. Baconsky* (n. 1925), *Savin Bratu* (n. 1925), *Toma Caragiu* (n. 1925), *Daniela Caurea* (n. 1950), *Mihai Gafița* (n. 1923), *Veronica Porumbacu* (n. 1921), *M. Petroveanu* (n. 1923), *Nicolae Ștefănescu* (n. 1921)
4.III.1991 - a murit *Ion Lăncrăjan* (n. 1928)

5.III.1919 - s-a născut *Irina Stavschi*
5.III.1920 - s-a născut *Radu Stanca* (m. 1962)
5.III.1939 - s-a născut *Ion Budescu*
5.III.1955 - a murit *Hortensia Papadat-Bengescu* (n. 1876)
5.III.1960 - a murit *Asztalos Istvan* (n. 1909)
5.III.1992 - a murit *Gheoghe Dumbrăveanu* (n. 1924)

6.III.1920 - s-a născut *Ion Apostol Popescu* (m. 1984)
6.III.1934 - s-a născut *Dimitrie Rachici*
6.III.1946 - s-a născut *Vári Attila*
6.III.1957 - a murit *C. Rădulescu-Motru* (n. 1868)

7.III.1845 - a murit *C. Făca* (n.c.1800)
7.III.1905 - s-a născut *Frida Papadache* (m. 1989)
7.III.1920 - s-a născut *Hornyak István*
7.III.1929 - s-a născut *Székel János*
7.III.1950 - s-a născut *Valeriu Bărgău*
7.III.1977 - a murit *Virgil Gheorghiu* (n. 1903)

8.III.1895 - s-a născut *Agata Grigorescu-Bacovia* (m. 1981)
8.III.1910 - s-a născut *Radu Tudoran* (m. 1992)
8.III.1925 - s-a născut *Alexandru Vergu*
8.III.1937 - s-a născut *Marta Cuiș*
8.III.1937 - s-a născut *Corneliu Șerban*

9.III.1898 - s-a născut *Tr. Ionescu-Nișcov* (m. 1989)
9.III.1906 - s-a născut *Radu Boureanu*
9.III.1907 - s-a născut *Mircea Eliade* (m. 1986)
9.III.1913 - s-a născut *Bözödi György* (m. 1990)
9.III.1925 - s-a născut *Dimitrie Păcurariu*
9.III.1931 - s-a născut *Vitalie Tulnic* (m. 1973)
9.III.1936 - a murit *A. de Herz* (n. 1887)
9.III.1947 - s-a născut *Serafim Belicov*
9.III.1961 - a murit *Cezar Petrescu* (n. 1892)

10.III.1879 - s-a născut *D. Caracostea* (m. 1964)
10.III.1929 - s-a născut *Elena Gheorghiu*
10.III.1930 - s-a născut *Rodica Sălăgeanu*

Cafeneaua "Corso"

(...) Aș mai aminti, cu emoția evocatorului, de asemenea, că un răstimp (pînă în 1939) în fața restaurantului Cîna a existat o clădire la etajul căreia s-a aflat pare-se primul sediu al Automobil Clubului Român, iar în câteva încăperi a funcționat vestita cafenea "Corso", clădire relativ nouă, de la sfîrșitul sec. XIX, ce luase locul unui "șir de case mărunte, unele proprietatea familiei Lahovary (Emanoil Lahovary), parte proprietatea unui bătrîn anume Ioanid", cum specifică atent Constantin Bacalbașa.

"CORSO", sau în denumirea integrală a localului "CAFE BRASERIE CORSO", a însemnat pentru Capitală, și în special pentru viața artistică și literară, al doilea loc de întîlnire al boemei bucureștene, după acela bine-cunoscut al Capșei. Aici s-au născut adevărate legende care au populat orele de vesele taciale ale intelectualilor bucureșteni, pe aici au trecut, fie și sporadic, de la cele mai strălucitoare personalități ale vieții politice, teatrale, literare, muzicieni și gazetari de faimă, pînă la nu mai puțin faimoși escroci internaționali, ca și diverși pescuitori în ape tulburi veniți să-și cheltuiască banii cu orgolioasă ostentație, sau femei interesante dornice să fie văzute în compania protipendadei vremii. La Café Corso puteau fi văzuți cînd un politician de talia lui Armand Călinescu, cînd un literat ca Ion Marin Sadoveanu, cînd asul gazetăriei Pamfil Șeicaru, cînd Ionel Perlea, dar și bogatul escroc Gross Cagero, cînd grandomanul director al ziarului de scandal *Credința*, Sandu Tudor, cînd secretarul particular al gangsterului american Al Capone, Sinkovski. Cafeneaua avea desigur o poziție ideală, în fața Palatului, între Ateneu și Cîna, pe cel mai aerat interval al Căii Victoriei, peste drum - în diagonală - de impunătorul Hotel Imperial (demolat în 1935) și avînd la stînga magazinul de fructe exotice "Barul Italian", cinematograful "Forum" și cofetăria C. Zamfirescu, așadar tot locuri cu mare căutare. I. Paraschiv și T. Iliescu aduc cele mai complete informații despre societatea care a întemeiat cafeneaua și despre custodia localului.

"Societatea anonimă este formată

din șapte persoane: Filip Finkelstein, David Haimovici, cei doi frați Gelber, Butnaru, Tomulescu și avocatul Ștefănescu (care era și consilierul juridic al întreprinderii). Întreprinderea era condusă de Finkelstein și Haimovici, care aveau puteri depline în această direcție (David Haimovici fusese în tinerețe chelner, apoi patron, avînd la activul său exploatarea mai multor restaurante din Capitală). Filip Finkelstein era de profesie ziarist și în același timp reprezentantul unor firme străine cu băuturi fine (Cointreau, Branca, Sandeman, White Horse ș.a.). Ceilalți acționari nu erau cunoscuți de personalul localului decît în postura de clienți (...)

În ce privește spațiul ocupat de "Café Corso", acesta avea două saloane (unul mare, la parter, cu 32 de locuri, altul la mezanin, cu 70 de locuri); lor li se adăuga barul de zi "Corsoleto" (cu 30 de locuri).

Salonul mare (înalt de 6 metri) era dominat de candelabre grandioase, avea vitrine înalte și rabatabile în timpul verii - sezon în care pe trotuarul din Calea Victoriei se puneau două rînduri de mese, iar pe cel din strada Franklin un singur rînd.

Salonul de la parter avea, pe părțile laterale, loji cu mese dreptunghiulare și canapele tapisate, dînd un aspect plăcut întregului local; în rest se aflau mese rotunde, asemănătoare celor de pe terasă, înconjurate de scaune de lemn, cu spătare împletite din fire de bambus, fiind ușoare, trainice și comode.

Vesela era de porțelan de calitate superioară, iar platourile și tacîmurile din alpaca argintată.

Café-ul "Corso" avînd o situație destul de prosperă, patronii își permitau ca în fiecare an, în luna septembrie, să facă renovări ca: schimbarea tapetului, a sistemului de iluminat, a fețelor de mese, și a șervetelor. Odată cu acestea se schimba toată vesela de porțelan cu modele din cele mai noi.

Profilul café-ului "Corso" era: braserie (cu mic dejun și sortimente specifice), restaurant (între orele 13-16 și 20-23), bar de zi (cu tot felul de băuturi indigene și străine) și cafenea

(cu jocuri de biliard, bridge, remmy, șah etc.). Cafeneaua propriu-zisă se afla la mezaninul clădirii și avea intrarea prin salonul mare, iar barul "Corsoleto" avea intrarea pentru-clien-telă prin strada "Franklin" (...)

Tot excelenții oameni de branșă I. Paraschiv și T. Iliescu, desigur doi împătimiti ai cercetării marilor restaurante și cafenele bucureștene, oferă amănunte prețioase despre mîncărurile și băuturile servite la "Corso", ca și o seamă de picanterii din anecdotică localului. Ei ne dezvăluie cu lux de amănunte o fermecătoare oglindă a feței mai puțin cunoscute a localului, începînd cu latura culinară și terminînd cu micile atenții ce țineau de confortul clientelei. Astfel, se amintește programul de servire: între orele 11 - 13 aperitivele și gustările (se turnau direct din sticlele originale Vermut Branca, Cinzano, Dubonet, Mastică de Hios ș.a., în timp ce se aduceau pe cărucioare chifteluțe calde, ficăței de pasăre, pateuri cu carne și brînză, ciuperci umplute sau à la grec, șalău, crenvurști cu hrean etc), apoi între orele 13-16 dejunul, cu belșug de preparate plimbate tot pe cărucioare (de la pescărie — crap, știucă, șalău, calcan, păstrugă, scrumbii de Dunăre - la preparate reci de pasăre, porc, vițel, vînat, la cele calde și la minaturi; consommé-uri, supe, ciorbe, creme). Apoi între orele 17-20 se serveau exclusiv sortimente de braserie, fiind singurul local de lux din București unde se servea berea direct de la butoi în pahare "balon" și "sonde", pentru ca după ora 23 clientela să se schimbe aproape în întregime cu una nouă venită de la concert și teatre și cu cea formată din corpul diplomatic dornic de liniște și serviciu ireproșabil. De Revelion "Corso" oferea clienților în chip special muzică precum și felurite cadouri: sticle cu băuturi străine, ciocolată, agende, stilouri, tirbușoane cu inscripția localului și alte nostimade ce binedispuneau pe oaspeți.

O altă atenție oferită clientelei era paleta largă de ziare și reviste românești și străine puse la dispoziție zilnic, printre care aș aminti de *New York Herald*, *Times*, *Figaro*, *Marianne*, *Paris Soir*, *Viener Presse*, *Vie*

Parisienne, *Die Damme*, *Femina*, sprijinite în rame ușoare cu mîner sau puse în coperte.

Așadar, între pereții acestei clădiri, inteligența, arta și bunăstarea se plimbau în voie.

Clădirea, cum am mai spus, a fost demolată în 23 aprilie 1939 pentru a fi lărgită Piața Palatului.

Pentru amatorii de detalii și pentru eternii flecari de cafenea, bătrîni sau tineri, aș mai aminti că ușile Corsoului se deschideau încă de la ora 6 dimineața, cînd primii clienți erau tipografii, gazetarii și diverși funcționari superiori din ministere, strînși la un șvarț cu Jamaica sau la un mic dejun frugal, oră matinală cînd acolo se vînturau toate noutățile din presa noii zile. La ora 8 se înființau alți clienți, din toate categoriile, iar de pe la ora 10 oamenii de afaceri, strînși cîte zece-douăzeci la o masă de obicei aceeași, apoi agenții de vînzări și cumpărări imobiliare, ca și o altă categorie de clienți, care se adunau rînd pe rînd în fundul salonașului dinspre strada Franklin, la așa-numita masă a "inteligentei", alcătuită din scriitori, muzicieni, ziariști, pictori, cronicari literari ori de arte plastice. În capul mesei, cum notează Șerban Cioculescu în ale sale "Amintiri", se așeza Victor Eftimiad, flancat adesea de Al. T. Stamatiad, Al. O. Teodoreanu, Șerban Cioculescu, Ion Marin Sadoveanu, N.D. Cocea, Ion Iancovescu, Ștefănescu-Goangă, Scarlat Calimachi, Mircea Damian, Geo Bogza, Pamfil Șeicaru, Zaharia Stancu, Tudor Vianu, I. Peltz, P. Comarnescu și, mai rar, de G. Călinescu, Panait Istrati, Ionel Perlea, George Georgescu, Niculescu-Basu și alții, dintre care mulți au evocat în scrierile lor cu tentă memorialistică sau autobiografică această mirifică și caldă cafenea.

La prînz și seara cafeneaua era frecventată adesea de personalități din lumea politicii, precum Grigore Gafencu, Armand Călinescu, Guță Tătărescu, George Brătianu, Ion Mihalache, care cu prezența lor sporeau prestigiul restaurantului-cafenea.

Constantin Olariu

Ocean

La noi

UN VECHI prieten - tobă de carte, foc de deștept - care mă ghida prin "spațiul mioritic", se ostenea să-mi explice ce se întîmplă în România de azi. Coboram "pe o gură de rai" (eram la capitolul "scriitorime") cînd, pe un tăpșan, zărirăm o turmă de oi. Prietenul întinse brațul spre sîrguincoasele ovine și mă întrebă profesional: "Ce vezi acolo?" - "Niște oi". "Bravo! Să zicem că mioarele ar fi scriitorii. În ce formație merg?" Mă fisticii: "O turmă?" - "Uită-te mai bine! Sînt diverse grupări: o subunitate, aceia ce zburdă mai nebunatic sînt mieii întărcați - optzeciști -, cioporul cel mare, mulgătoarele, e al productivilor maturi, deosebit de colectivul sterpelor - funcționarii; uite berbecii, tare puțini acum - criticii -, uite cîinii ...Fiecare ține rîndul, grupul le asigură dreptul în cetate, le dăruiește identitatea. E moștenirea epocii de aur. La noi, orice grup are vîtaful său, băgătorul de seamă, starostele. Cînd se întîlnesc doi, un dialog nu e posibil fiindcă apare și al treilea, chibîț amenințător sau în cazul cel mai fericit un încurcă-treabă. Nicăieri în lume nu se întîmplă așa ceva, numai la noi", recită el duios ca Goga. L-am oprit. Acest exclusiv "la noi" poartă pecetea șovinismului. O lună după război, Germania învinsă se tînguia unanim: Noi sîntem poporul cel mai ticălos, cel mai criminal! - unde se vede că superlativul, pozitiv sau negativ, înșeală, minte. Am încercat să-i spun că este o regulă universală a comunităților, dar el se fixase pe poziția națională. "Epoca de aur", unicat

al teroarei, își prelungește blestemul pînă în zilele noastre. Toate argumentele mele erau în van, gîndeam altcum. Ne despărțea o prăpastie. Dar ascultînd, m-am hotărît să mă substituiesc categoricului meu amic, să privesc și să descopăr lumea prin oceanul lui. Am înțeles un lucru îngrozitor: normalitatea înseamnă regimul celor cincizeci de ani de comunism, etalonul vieții sociale. Ce se întîmplă acum, e ceva neobișnuit, orice schimbare provoacă un seism. Mi-am adus aminte de mici incidente din călătoriile dinainte de 1989, cînd lucruri absurde, care mie mi se păreau comice și le taxam ca nostime atunci, pentru cei din țară erau file din abecedarul represiunii zilnice. Și am început să privesc micile aventuri cu alți ochi.

Am rîs, de pildă, cînd la Mamaia, odată, schimbînd de pe o zi pe alta hotelul, am primit vizita unei necunoscute: "Ce-ați făcut? Cine v-a dat voie să vă mutați?" Am apostrofat-o cu superbia turistului modern: "Cine ești dumneata și ce te privește?" o podidi plînsul: "Eu sînt ghidul dv.", și se mira că nu o înțelegem.

Sau la Editura Academiei, unde căutam pe director să-i prezentăm un manuscris. Secretara energică ne opri avîntul: "Cine sînteți?" I-am spus. "Veniți din străinătate. Cine vă tutelează?" I-am mărturisit că în ceea ce mă privește, părinții amîndoi au răposat și că mă descurc singur în viață. Asta a înverșunat-o: "Fără for tutelar nu se intră aici". O săptămînă întreagă am întregat cunoscuții, care o fi

forul meu tutelar? Mă minunam că nimeni nu-mi răspundea. Mă priveau lung și tăceau. La Ministerul învățămîntului. Mă duceam să ofer o bursă unui filolog care a primit-o și s-a dovedit a fi un fiasco în raporturile interumane. Serviciul relațiilor externe era într-un pavilion în curte. La poartă, o femeie legată cu un tulpău peste fâlci mătura. Mă opri. "Unde te duci? I-am spus. "Ce vrei?" - "E pentru o bursă". Femeia mă cercetă cu ochii mici de rîtan: "Ești cam bătrîn, dar încearcă". - "Nu e pentru mine. Pot să trec"? Îmi arătă un telefon în gheretă. Sunai. "Caut serviciul care se ocupă de Germania federală". O voce aspră îmi răspunse: "Ați greșit numărul", și închise. Încearca din nou: "Scuzați deranjul, la ce număr să sun ca să ..." - "V-am spus că ați greșit numărul". Maturătoarea, care era desigur o persoană oficială, se interesă de rezultat. "Nimic", și-i spusei părerea mea sinceră despre colegii ei. Se simți lezată că i-am batjocorit breasla. Ridică mătura și mă amenință: "La ieși afară de aici! Cum vorbești de tovarășii? Aștia e toți directori". Cu ajutorul unui bătrîn care a asistat la scenă, am aranjat o întîlnire cu un director. Acesta m-a primit în curte: "Nu intrăm. Știți, astăzi nu avem protocol". Nu înțelegeam. Priveam îngrijorat la femeia-portar care agita mătura bombănind: "Auzi, mai vine și cînd nu e protocol!" Lipsea al treilea pentru dialog.

Paul Miron

Radu Albala, *Femeia de la miezul nopții și alte povestiri desculte*, Postfață de Radu Cosașu, Editura Litera, București, 1994, 268 p. 3800 lei.

ANUL trecut a părut în colecția "Cartea imaginară" a Editurii Echinoc o ediție mai puțin obișnuită din "romanul" matein *Sub pecetea tainei*, o ediție concepută și îngrijită de Marian Papahagi. Încadrate de o prefață de Nicolae Manolescu și o postfață de Ion Vartic, cele trei capitole din Mateiu Caragiale au și două "continuări". Ghilimelele indică îndoiala care se păstrează în legătură cu finalul acestei proze mateine. "Continuările" sînt semnate de Eugen Bălan și de Radu Albala. Ediția echinoxistă reprezintă într-adevăr o carte imaginară la care toți cei menționați sînt coautori. Dar, deși observațiile și deducțiile despre *Sub pecetea tainei* sînt cu adevărat remarcabile, deși continuările sînt plauzibile și în deplină rezonanță cu vocea autorului "principal", deși cartea e în același timp o delectabilă proză și un la fel de delectabil joc logic, taina rămîne intactă sub pecetea interdicției *marelui Mateiu*: "Sunt lucruri ticluite să rămîna pentru totdeauna - de veci - sub pecetea tainei".

Ticlită sub semnul aceleiași interdicții, cartea *Femeia de la miezul nopții* de Radu Albala se deschide exact cu "continuarea" la *Sub pecetea tainei*, pe care autorul și-o publicase în volumul *Făpturile Paradisului* (C.R., 1987) sub titlul *În deal, pe Militari*. Mai conține opt povestiri, unele reeditări, altele inedite (dar amănuntele asupra prezentei ediții sînt lăsate din păcate și ele sub pecetea "tainei"). *Femeia de la miezul nopții* apare, probabil ca un omagiu postum, la Editura Litera, unde Radu Albala a fost timp de mai mulți ani redactor. În scurtul interval pe care l-am petrecut eu însămi la Litera, numele lui Albala era pomenit cu o intonație specială, ca acela al unui personaj legendar. O schiță de portret, făcută de prietenul său Radu Cosașu încheie cartea de acum: "Cu domnul Albala în fața ochilor, vibrînd de la briantină pînă la ghetre, lumea - chiar înainte de a-l citi - ficționa, crea, făcea literatură, își imagina o altă lume. Era făptura reală dintr-un paradis numit poveste de

Peceti de taine mateine

• Radu Albala, coautor la o "carte imaginară" • Întîlniri între cunoscuți și necunoscuți • Miroase "a păcat, a taină, a rătăcire" • Misterele feminine ale Bucureștilor • De la o carte de multe parale la o femeie de două parale • "Amurgul crăieselor"

unde cobora cînd ca dintr-un Mercedes, cînd ca dintr-o caleașcă..." (264). Întîmplarea vrea ca în săptămîna în care se împlinesc 110 ani de la nașterea lui Mateiu Caragiale și 100 de la nașterea celui care a scris *Protocol al unui club Mateiu Caragiale* să scriu despre Radu Albala, necunoscutul meu predecesor într-o editură bucureșteană și despre cartea lui legată prin peceti vizibile și peceti de taină de marele model matein.

AȘ fi lăsat și eu ca de-obi-cei, sub pecetea tainei, firele semnificațiilor ascunse în care se prinde alegerea unei cărți pentru săptămînală cronică literară, dacă de data aceasta cartea însăși nu ar fi impus parcă pomenirea lor. În prozele lui Radu Albala poveștile, cărțile și oamenii se caută și se cheamă neîncetat. Povești despre oameni, despre cărți, despre cum rămîn oamenii fără cărți, despre felul în care povestea vieții devine carte sau cartea devine viață. Căci o bună parte din personajele lui Albala se află chiar în lumea din *Sub pecetea tainei* ori din *Craii...* ori de mai departe, din paginile stranii și romantice ale lui Barbey d'Aureville, ori în paragrafele studiului său despre dandysm (malagambism, în varianta bucureșteană), ori în povestirile fioroase și neobișnuite ale lui Villiers de l'Isle Adam. În jurul acestor personaje atît de livresc-autentice plutește misterul și ele dispar de cele mai multe ori ca personajele mateine: poate în moarte, poate în lumea largă. Pretutendeni miroase "a păcat, a taină, a rătăcire". Explicațiile raționale, chiar atunci cînd apar, sînt repede alungate, ca orice lucru ce nu-și are rostul și amenință să distrugă tot ce inexplicabilul a construit.

De la mottouri, aluzii, replici și fraze în care cititorul este imposibil să nu recunoască strălucirea și cadența specifice stilului matein (de pildă Vlad și naratorul din *Sclava iubirii* reiau - pag. 186 - ca-n transă dialogul dintre conu Rache și naratorul din *Sub pecetea tainei* despre o cîrciumă din București), Radu Albala își pune în evidență încontinuu descendența din Mateiu Caragiale. În prozele lui, pline de parfumul pe veci pierdut al Bucureștiului de noapte, al Bucureștiului de altădată, pline de oameni cărora le place să povestească ("semn de bătrînet") și să bea și să risipească averi fără o clipire și să alătore aristocraticul cu sordidul, petrecerea cu tristețea, farsa cu gestul generos, pofta nebună de viață cu dezgustul, în

prozele lui răsună de pretutendeni ecoul matein. Și stilul (lexicul, ritmul ternar, epitelele, descrierile) poartă aceeași amprentă. Tuța este "trupeșă, chipeșă, oacheșă". (259), Adrian" ducea la muncă pe cît ducea la băutură, tobă de carte și tolă de povești, uns cu toate alifiile, gură-bogată, mîna-spartă și împușcă-n lună" (35), un oaspete străin e "un desăvîrșit om de lume, purtînd fracul ca la Convent-Garden, vorbind lumea lui Voltaire ca la Comedia Franceză și bînd (...) ca la o chermesă din Obor" etc.

TOTUȘI Radu Albala nu e un simplu epigon al lui Mateiu Caragiale, ci "une âme soeur" care, deși nu atinge intensitatea poetică mateină e departe de a nu avea un farmec propriu. Chiar dacă în poveștile lui mai apare cîte un "crai, cîte un Pașadia (Adrian), Pantazi (Vlad), Pirgu (Duță din *Femeia...* sau Jenică din *La Paleologu*), spre deosebire de Mateiu Caragiale, misterul e legat aici mai ales de "crăiese": divine țate, demimondene, cîntărețe din locuri "de pierzanie", franțuzoace, țigănci, soții infidele. Complementară cu proza mateină, povestea la Albala se rotește în jurul eternului (mister) feminin. Tuța, o "tută" cu nume ușor îmbunătățit, o jupîneasă descultă (Radu Albala, s-a remarcat, a ajuns la perfecțiune în descrierea "descultelor") și analfabetă rostește uneori nume străine și povestește scene istorice pe care nici un cărturar nu le-ar ține minte. În toate intervine gelozia și răzbunarea, toate se sfîrșesc cu cîte un cumplit incendiu. Făptură a focului, Tuța va dispărea fără urmă într-un incendiu. Taina e pecetluită. Tamar, sosită din Franța, al cărei tic e că-și azvîrle pantofii din picioare, are unele uluitoare obișnuințe "interlope" și dispare exact cînd în ziar se anunță prinderea unui faimos escroc internațional și a "nu mai puțin faimoasei sale soții sau concubine și complice, pe cît de tînără pe atît de periculoasă, abilă hoată de buzunare și trișoare profesionistă". Portretul seamănă destul de bine cu cel al Tamarei, dar taina rămîne pecetluită. O dansatoare de circ cu un deget tăiat la piciorul sîng. poate fostă "fată de neam" pare să ia apoi diferite identități. Taina pecetluită. Un volum din *Propyläen Kunstgeschichte* are o pagină lipită. Dacă se știe cum a ajuns cel mai candid bibliofil să-și rupă fila din colecția de 22 de volum achiziționată cu mari sacrificii financiare ca

Sprîjinit de o lacrime veche

TOTUL e să ai curajul să te scoli din pat dimineața, să nu-ți fie scîrbă să te îmbraci în hainele acre, să ai tăria să-ți faci tu singur cafeaua în ibricul cu zmalțul spart. Pe urmă să te apuci să scrii, să transcrii: "Și dacă, isteric, cu ochii ieșiți din orbite, atîrnînd de nervii oftalmici pe obrajii mînjiți de sîngele vînat, scrișnind de durerea părții pedepsite a trupului mi-aș zmulge aievea sufletul cald dintre coastele tandru curbate, cu unghii prelungi, ascuțite-n tocile dibace, l-aș scormoni răbdător și l-aș scoate apoi cu blîndețe și ură sărbătorească, și pe o pajiște proaspătă, umedă și îmbelșugată l-aș pune să pască alene precum un bou diafan, cu coar-nele daurite, împodobite în panglici vioaie, și în raze de soare, și în fluturi mărunți de mărar, pentru voi să rumege lent tainul de rouă hrănace, da, poate atunci ați fi bucușoși, mulțumiți, m-ați iubi mai mult și mai bine, îngerii mei de departe, apărători nevăzuți și dragi. Dar cine îmi trudește pînă și somnul umblîndu-mi de-a valma într-însul, fărîmîndu-mi-l cu vocile muiate în salive dulcele? Vîrcolacii, coroi, pudibondocii și pudibuzatele flaște, moluște cu frișcă turbată, marțafoii murați în borcane cu varza sălbatec stricată! De ce nu ostenesc ei să îmi deie de-a dura făptura în fragedă cumpănă, să îmi tăvălească trist creierul greu în spaimele aspre. Curios sînt, desigur, fiindcă nu am nici timp, nici scăpare". Totul e să ai curajul să te scoli din pat dimineața, să nu-ți fie scîrbă să te îmbraci în hainele acre, să ai tăria să-ți faci tu singur cafeaua în ibricul cu zmalțul spart. Pe urmă să te apuci să scrii, să transcrii.

să facă un cornet pentru măsline cerut de o femeie de două parale (căci poți iubi cărțile *en connaisseur* și femeile ca ultimul diletant), nu se știe însă cine și cum a lipit pagina la loc. Taină pe veci. Doar în ultimele două povestiri, *Sclava iubirii* și *Femeia de la miezul nopții* există o explicație a misterelelor. Într-una pentru că omul care cunoaște cauza "dublei sinucideri" din Calea Moșilor vrea să împărtășească un secret deja îmbătrînit, vechi de 20 de ani, în cealaltă pentru căse face trecerea spre o lume fără mistere frumoase. Această ultimă întîmplare -din cele opt, legate între ele printr-un narator și cîteva personaje cărora le cedează cu încîntare rolul său, după ritualul povestirilor cu ramă - este și singura în care lumea proletară își face simțită prezența. Este "amurgul" crăieselor". Lumea nouă lichidează scurt și fără mistere farmecul celeilalte. Cartea lui Radu Albala îl reînvie.

Debut remarcabil

ÎN 1991 o necunoscută mi-a adus manuscrisul unui roman de aproximativ 100 de pagini, *Sărbătoarea măslinilor*, și s-a întors la Galați, unde locuia atunci (acum

Daniela Vlasie, *Sărbătoarea măslinilor*, Roman Timișoara, Ed. "Almanahul Banatului", 1994, 112 p., 2000 lei.

locuiește la Timișoara). Textul m-a entuziasmat și am căutat-o insistent pe autoare (inclusiv printr-un anunț publicat în *România liberă*) pentru a o prezenta unor editori, dar n-am mai dat de urma ei.

De curând, această ființă hiperînzestrată și imprevizibilă pe nume Daniela Vlasie mi-a trimis prin poștă *Sărbătoarea măslinilor* sub forma unei cărți tipărite cu ajutorul unui om de afaceri din Timișoara. Mi-a trimis, cu acest prilej, și manuscrisul unui nou roman, *Biserica*, și mai bun decât primul.

Rectitind *Sărbătoarea măslinilor*, constat că nu m-am entuziasmat fără motiv la

prima lectură. Daniela Vlasie (despre care știu acum că s-a născut la 6 aprilie 1967 la Galați și că a absolvit Facultatea de Litere și Filozofie din Timișoara) aduce în literatură română actuală un *ton nou*. Ea vorbește în numele unei generații despre care nu știm nimic - generația născută și formată în timpul lui Ceaușescu. Tinerii care o compun nu sunt în stare, în general, să se exprime (din cauză că au refuzat instinctiv frazeologia epocii și s-au mulțumit ani la rând să utilizeze un limbaj sumar, dezarticulat), iar maturii care încearcă să o înțeleagă (asemenea lui George Șovu, cel cu *Liceenii*) nu reușesc decât să-i falsifice imaginea, într-un mod jenant.

Daniela Vlasie se dovedește capabilă să povestească inteligibil ceea ce au trăit ea și colegii ei de generație. Ea reprezintă literar, cu admirabil simț artistic, starea de spirit a tinerilor din perioada dictaturii și din anii de după prăbușirea ei, când au constatat dezamăgiți că aproape nimic nu s-a schimbat.

Nu este vorba doar de o criză morală, de disperare sau de blazare, ci și de un *instinct al fericirii* care se manifestă și în condițiile date. Asemenea peștilor care învață în cele din urmă să supraviețuiască în preajma deșeurilor radioactive aruncate în adâncul mării și chiar să se hrănească cu ele, tinerii din *Sărbătoarea măslinilor* valorifică frenetic tristețea, se *îmbată cu tristețe*. Ca în cărțile lui F. Scott Fitzgerald, în romanul tinereții și (încă) necunoscutei autoare din Galați viața este o sărbătoare mereu ratată și în cele din urmă o sărbătorire a ratării.

Poeți contemporani citiți fără prejudecăți

COMPLICITATEA FERTILĂ este unul din cele mai serioase volume de critică literară apărute în ultimii ani. Ilie Constantin scrie despre poeți nu ca un poet, ci ca un profesionist al lecturii. Pe vremea când încă nu se expatriase se număra, de altfel, printre cei mai respectați critici. În Franța și-a completat cultura profesională, însușindu-și cu discernământ metode de analiză și evaluare puse în circulație de critica franceză.

Cartea recent apărută se bazează pe o *concepție* despre soarta pe care a avut-o poezia în timpul comunismu-

Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă* (poeți români, 1950-1973), trad. de Liana și Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1994, 216 p., 1600 lei.

lui. Regimul - explică Ilie Constantin - a vrut să facă din poezie un instrument propagandistic ca oricare altul și de aceea a... finanțat genul, l-a promovat insistent, i-a asigurat un public. În scurtă vreme, însă, poeții au început să transmită acestui public propriile lor mesaje, folosind cu... ingratitudine canalele de comunicare gata create, iar cititorii au intrat și ei în joc, descifrând cu solitudine aluziile, aplaudând cu entuziasm momentele de lirism autentic. S-a configurat, astfel, ceea ce autorul numește inspirat o "complicitate fertilă" între poeți și cititori.

Cele 32 de medalioane poetice sunt consacrate unor autori de toate vârstele și orientările, de la Tudor Arghezi la Adrian Popescu. Poetul-critic procedează democratic, luând în considerare chiar și promotorii ai realismului socialist (Mihai Beniuc, Dan Deșliu, Tiberiu Utan) dacă măcar *prin ceva* și-au dovedit valoarea. Procedează democratic, dar nu face (aproape) niciodată concesii. Comentariile sale au prospețime, nu sunt năclăite de acea precauție inhibantă care pentru mulți critici din România

ultimelor decenii a devenit o a doua natură. De câte ori ne vom referi de acum înainte la procesul de reevaluare a literaturii române din timpul comunismului, va trebui să avem în vedere și această inițiativă a lui Ilie Constantin.

Roman cu cheie și alegorie

DUPĂ cum declară autorul însuși și după cum observă oricine, încă de la primele pagini, romanul *Vitrina cu păsări împăiate* - pregătit pentru tipar în 1986, dar interzis de autorități în ultima clipă - este un roman cu cheie. În Gelu Ropotică, Dan Șaptebani, Leopold Mătreacă, Nichifor Cobză ș.a.m.d. recunoaștem personaje reale din viața literară, politică și chiar fotbalistică a anilor '80. Din nefericire, Marius Tupan nu reușește - așa cum reușește, de exemplu, G. Călinescu în *Bietul Ioanide* - să confere o funcție artistică acestor personaje, să le facă necesare în roman. Ele ne suscită interesul numai prin raportare la adevărata lor identitate.

În același timp, romanul are și o factură alegorică, necesară, poate, cu ani în urmă, când era folosită ca metodă de înșelare a vigilenței cenzurii, dar inutilă și fastidioasă azi. Personajul principal, ziaristul și scriitorul Anatol Rovina (probabil un alter-ego al autorului) părăsește Bucureștiul și se stabilește la invitația lui Andrei Deianu (numit în roman Căluza, dar având comportamentul unui prim-secretar de județ) în Cetatea de Aur, un oraș transformat în ruine în timpul războiului și conservat astfel, ca un muzeu în aer liber. Conform unei legi severe, locuitorii săi sunt obligați nu numai să păstreze intacte ruinele, ci și să ocrotească "vietățile ce populează dărâmăturile, adică șobolanii, șopârlele, șerpii și porumbeii albi". În Cetatea de Aur, Anatol Rovina - care

urmează să scrie o carte despre oraș - este supraviețuitor de înțelepciune, supus unei acțiuni de reeducare, amenințat cu moartea, în timp ce notabilitățile se ocupă de asigurarea succesului echipei locale de fotbal și de campania agricolă. Înțelegem că este vorba despre stilul de viață din timpul dictaturii, dar ni se pare greoaie această modalitate indirectă și complicată de reprezentare.

Cu adevărat demne de interes sunt pasajele în care Marius Tupan își pune în valoare imaginația sa satirică. Făcând portretul unei zdrențe umane care locuiește, ca o stafie, într-un subsol dărăpănat sau descriind orașul acoperit de găinaț de porumbei, el creează o proză fantastică-sarcastică expresivă.

Reflecțiile unui sculptor

CUNOSCUT ca pictor, ca desenator și mai ales ca sculptor, Ion Lucian Murnu ni se dezvăluie, postum, și ca un atent observator al con-

Ion Lucian Murnu, *Idee și meșteșug*, ediție îngrijită de Maria-Ana Murnu, prefată de Pavel Șușară, București, Ed. Staff, 1994, 312 p., 2500 lei.

diției de artist. Însemnările pe care le-a făcut timp de aproape patru decenii (1946-1984) sunt rezultatul unei introspecții practice cu consecvență și se referă la căutarea absolutului, la refuzul compromisurilor, la păstrarea unei atitudini aristocratice împotriva tuturor vicisitudinilor vieții. Atemporale, (mult prea) decente și lipsite de priză la realitatea politică, aceste reflecții n-au dramatism (deși de multe ori sună teatral!). Totuși, pot fi considerate o lecție de existență demnă.

Prefața cunoscutului critic de artă Pavel Șușară, remarcabilă prin concentrarea de idei și prin eleganța stilului, este și ea marmoreeană, impersonală, anistorică.

Cărți primite la redacție

- Marilena Rotaru, *La est de Firenze*, roman, București, Ed. Cartea Românească, 1995, 256 p., 2040 lei.
- Paul Pura, *Nesomnul iubirii sau Timpul dintre mine și spațiu*, vol. I-II, versuri, București, Ed. Cartea Românească, 1994, 120+120 p., 5100 lei.
- Doina Alexandru, *Niciodată liniștea*, versuri, Cluj, Ed. Dacia, 1994, 100 p., preț neprecizat.
- Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului 1754-1948*, cuvânt înainte de Ion Brad, București, Ed. Demiurg, 1994, 240 p., 3000 lei.
- Ștefan Afloroaiei, *Lumea ca reprezentare a celuilalt*, Iași, Institutul European, col. "Eseuri de ieri și de azi", 1994, 232 p., 3800 lei.
- Liviu Mățăoan, *Pauză de o țigară*, versuri, Sorin Durdun, *Eu nu oblig pe nimeni să mă asculte*, Pitești, Ed. Calende, 1994, 32+32 p., preț neprecizat.

- Constantin Badersca, *Joia femeilor*, roman, Iași, Ed. Junimea, 1994, 296 p., 2000 lei.
- Ștefan Vida Marinescu, *Gloria memoriei*, versuri, Pitești, Ed. Calende, 1995, 64 p., 1300 lei.
- Horațiu Ioan Lascu, *Înălțarea*, versuri, 100 p., 2250 lei.
- Nida Boga, *Voshopolea*, transpunere în limba română de Hristu Căndroveanu, București, Ed. Fundației Culturale Aromâne "Dimindarea românească", 1994, 208 p., preț neprecizat.
- Victoria Murărescu, *Iarba morții*, roman, Sibiu, Biblioteca Euphorion, colecția de proză, 1995, 96 p., 1500 lei.
- Radu Vaida, *Scânteieri în amurg*, versuri, Ed. Vimar (localitatea neprecizată), 1994, 800 p., 500 lei.

Marius Tupan, *Vitrina cu păsări împăiate*, roman, București, Fundația Luceafărul, 1994, 352 p., 3060 lei.

Grecia contemporană

PREA puțin cunoscută cititorului român, proza contemporană grecească are șansa de a fi un succes popularizat de antologia *Suflet elen*, în bună măsură grație traducerii remarcabile a Elenei Lazăr și Polixeniei Karambi. Nu m-aș încumeta însă să fiu la fel de optimistă și încrezătoare cu antologatorul și prefătorul Kostas Asimakopoulos, care e convins nici mai mult, nici mai puțin, că drumul

Suflet elen. Antologia nuvelei grecești, antologare și cuvânt înainte de Kostas Asimakopoulos, traducere de Elena Lazăr și Polixenia Karambi, Editura Porto-Franco și Editura Omnia, 1994, 384 p., 2500 lei.

pînă la sufletul grecului de pe stradă trece direct prin această carte. Căci în ciuda pregnantului filon realist al nuvelor, dincolo de coerența tematică și de preferința sistematică pentru critica socială și autohtonizarea accentuată a universului - toate acestea fiind principalele caracteristici ale volumului - mi se pare destul de evident faptul că *sufletul elen* la care ni se oferă accesul e mai curînd un construct estetic decît o reprezentare autentică. Tocmai de aceea ne permitem să observăm că particularitățile sale sînt destul de puțin îmbietoare: monotonia, repetitivitatea supărătoare, morbidul minor, metaforismul vag incoerent și artificios simbolic. Multe dintre nuvelele incluse în volum și-ar găsi corespondentul aproximativ în literatura română în Zaharia Stancu, eventual un Zaharia Stancu mai puțin concis, mai arborescent, mai liric, mai pătimaș. În *Rafala de vînt*, de pildă, a lui M. Karagatsis, personajele, familia unui țaran sărac, sînt rînd pe rînd distruse de cruntul boier, fără ca ele să i se poată împotrivi cumva: fata este violată și astfel omorîtă, mama înnebunește, fratele acuzat de o crimă imaginară și azvîrlit în închisoare. Fatalitatea nenorocirii acționează cu o insistență neverosimilă, personajele sînt schematizate pentru a corespunde unui maniheism simplist și naiv iar finalul cu morala sa didacticistă a lui "nu te da bătut" încununează această nuvelă sumbră și neconvingătoare. De altfel, sărăcia disperată, existența umilă, însingurarea, moartea sînt teme predilecte ale prozatorilor greci la care s-a oprit antologia

torul. S-ar zice că lumea Greciei contemporane e profund întunecată și lipsită de speranță, pentru că singura împlinire posibilă se consumă tot în moarte, ca în nuvela *Bocetul* a lui Galateia Sarandi, în care un flăcău bolnav moare pe vasul pe care îl imbarcase mama și sora sa, în nădejdea de a-i găsi leacul la oraș. Moartea lui pe vapor este o teribilă nenorocire, pentru că departe de sat, tînărul nu poate fi bocat și îngropat cum se cuvine, însă un miracol aduce rezolvarea: căpitanul e nevoit să întoarcă vasul pentru că orașul respectiv a intrat în război.

Poate tocmai pentru că întreg volumul se constituie din mic-mari tragedii deprimante, se rețin mai ușor nuvelele altfel, cele care se desprind din sumbra atmosferă a morții și bocetelor, cum ar fi în primul rînd *Haina face pe om* a lui Tasos Athanasiadis, un fel de *Portret al lui Dorian Gray*, cu un costum elegant de haine pe post de tablou. În final însă, *Suflet elen* este o carte care te lasă cu impresii confuze și incomode, ca după o lectură nu prea agreabilă - de multe ori - monotona parțial, profund pesimistă, într-un cuvînt, destul de greu de digerat.

Jazz și fum de țigară

ROMANUL *Iarna la Lisabona* al lui Antonio Muñoz Molina, premiat în 1988 - la un an după apariție - cu Premiul Național al Criticii și Premiul Național de Literatură, reeditat de, nici mai mult nici mai puțin, 22 de ori, ecranizat cinematografic, își merită categoric popularitatea. Cel mai interesant lucru la această carte este infinita, ineputizabila ei versatilitate, capacitatea de a mima perfect verosimil diverse genuri, abandonîndu-le pe rînd, glisînd înșelător între planuri de o varietate aproape dezorientantă, pentru ca în final să scape complet oricărei clasificări teoretice. E de mirare că jocul acesta subtil a trecut neobservat de critica interesată de roman, pentru că dacă e să dăm crezare celor susținute de traducătoarea Ileana Mihăilă în prefața tot de ea semnată, *Iarna la Lisabona* a fost încadrat în seria "romanelor negre". Există "într-adevăr, o permanentă violență în atmosfera cărții, însă ea e suprimată, cenzurată pînă la nivelul stărilor de spirit, al interiorității personajelor, nicidecum manifestată în acțiuni concrete, propriu-zise. Cel mai convingător argument este însuși faptul că în roman tot apare și dispăre un același pistol, pe care nimeni nu apucă să-l întrebuințeze în scopuri malefice, fie pentru că în momentul crucial se pierde, ori cade în unghere ascunse, ori nu se descarcă, în tot cazul e inofensiv.

În centrul cărții se află un narator anonim, indefinit, impalpabil am putea spune, care încearcă să reconstituie povestea unui oarecare Santiago Biralbo, pianist, cîntăreț de jazz într-un bar obscur din San Sebastian, unde de altfel cei doi se cunoscuseră, într-o perioadă cînd jazzistul era îndrăgostit de o misterioasă americană, Lucreția, soția unui mare comerciant de tablouri. Romanul este construit

pe principiul poveștii în poveste, pentru că așa cum naratorul reface viața lui Biralbo, acesta la rîndul lui o reface pe cea a cuplului de îndrăgostiți alcătuit de el și Lucreția. Dar în ciuda insistenței asupra filonului love story al romanului, nu avem decît o aparentă poveste de dragoste, pentru că adevărul îndrăgostit e de fapt naratorul; el îl caută pe Santiago Biralbo și biografia acestuia cu o fidelitate și tenacitate de iubit abandonat, și de altfel tot el este cel care cultivă intriga amoroasă, ca un autor care își răsfăță personajul oferindu-i șansa unor aventuri spectaculoase. În realitate, Santiago ar avea mai curînd o indisponibilitate funciară pentru dragoste, căci e un ins singuratec și comod, căruia îi plac hotelurile ieftine de mîna a doua, pentru dezolanta lor pustietate și semi-insalubritate, un tip șovăielnic, lipsit de simțul aventurii, care în cele din urmă ajunge să predea muzica într-un colegiu de călugărițe, după ce fusese pianistul unui celebru saxofonist. Biralbo e, într-un fel, un erou involuntar, pe care doar întîmplarea îl face amantul unei femei implicate în afaceri misterioase, îl obligă la vitejii neașteptate și îl transformă într-un criminal periculos (deși el își eliminase într-un simplu accident așa-zisa victimă) căutat de poliția din întreaga țară.

Există și nucleul unei intrigi polițiste, ce gravitează în jurul unui valoros tablou (un Cézanne) la care fiecare dintre personaje încearcă să ajungă, chiar cu prețul sacrificării rivalilor. Însă și această variantă de citire a cărții este înșelătoare. Prea multă lenevie, prea multă lentoare și senzualism, lungile visătorii ale personajelor duc la o clară

Antonio Muñoz Molina - Iarna la Lisabona, traducere și prefață de Ileana Mihăilă, Editura Fundației Culturale Române, 1994, 222p, 2600 lei.

incompatibilitate cu aventurosul, cu crimele și comploturile enigmatice. Agitația, misterul, angoasa se consumă doar la nivelul interiorității personajelor, risipindu-se eteric atunci cînd s-ar presupune că trebuie să dinamizeze acțiunea. "Evazionismul" romanului, genial întreținut de Antonio Muñoz Molina, creează o situație stranie, în care nu mai poți avea certitudinea că ți-e cunoscută adevărata miză. De altfel întregul mecanism narativ al cărții este sincopat și digresiv, povestea se compune din fragmente rătăcite, puse cap la cap

într-un mod care frizează voit arbitrarul. Personajele apar și dispar, mărturisesc lucruri importante, mint, tac, într-o învîlmășeală cultivată calm și aproape cu semnare, ca și cum și ele și naratorul ar ști că e imposibil să reconstituie adevărul. *Iarna la Lisabona* este, în ultimă instanță un roman al pierderii și căutării - Lisabona fiind spațiul ideal, unde personajele nu izbutesc să ajungă niciodată, punctul terminus, locul unde goana după identitate încetează. Pentru că singurul lucru pe care îl au în comun toți protagoniștii este o instabilitate maladivă a identității, incapacitatea de a-și menține într-o formă constantă sinele. Schimbări de nume, travesti-uri, renașteri și mortificări în urma unor experiențe limită traversează romanul creînd o dispersie permanentă a personajelor care nu ajung niciodată să se găsească din simplul motiv că nu au posibilitatea de a se cunoaște. În final, singura șansă de reîntîlnire a îndrăgostiților e distrusă de faptul că Lucreția nu cunoaște noua identitate și noul nume al lui Santiago Biralbo. Însă un final în adevăratul sens al cuvîntului nu există, nici nu poate exista, ci doar o întrerupere arbitrară, căci orbecăiala inevitabil continuă.

Dacă de regulă povestea creează o atmosferă, în *Iarna la Lisabona* lucrurile se petrec surprinzător invers: povestirea capătă consistență prin atmosfera care o generează compusă din acorduri prelungi de jazz, fum gros de țigară, priviri pierdute, suspine înecate în absint. Grație unei traducerii foarte bune și cu singura condiție ca lectorul să ignore prefața cam "fantezistă" pe alocuri, romanul lui Antonio Muñoz Molina este o apariție importantă.

Memoriile unui copil al secolului

DEGHIZATĂ sub forma clasică a unei confruntări speciale cu alteritatea, *antisemitismul*, adevărata temă a cuceritoarelor memorii semnate de Gregor von Rezzori este identitatea. Labilitatea inexorabilă a acesteia și neputința noastră de a o reduce la o unitate constantă și armonioasă, iluzia "purismului" personalității, dincolo de care se ascunde întotdeauna un mozaic de trăsături străine, împrumutate, eteroclitice. Autorul însuși este o mostră relevantă de identitate plurivocă: născut la Cernăuți, devenit cetățean român al Regatului în tinerețe sa, obsedat însă pe linie familială de originea nobilă austriacă și, în cele din urmă locuitor al Toscanei, în plus italian prin simpla sonoritate a numelui. Amintirile sale sînt deci ale unui individ care trăiește neliniștita perioadă a începutului de secol XX, fiind martorul și parțial chiar victima tuturor prejudecăților de atunci, pentru ca în final să înțeleagă, odată cu brutală lovitură dată de bolșevici, că singura identitate inferioară nu are nimic a face cu rasa, sexul ori naționalitatea, ci doar cu dezumanizarea.

Ceea ce frapează în această carte scrisă cu vervă, umor rafinat și o impecabilă artă a întrebuințării anecdotului este

inocența, ingenuitatea personajului, care deși se formează într-un mediu ostil evreilor (o familie ciudată cu unchi homosexuali și mătuși adulterine), este toată viața atras irezistibil de evrei. Iar aceștia nu sînt nicidecum umili și intriganți, vicleni și perfizi, cum i-a clișeizat nefericit o mare parte din scrierile unde apar, ci dimpotrivă, puternici, dominatori, extrem de inteligenți, stăpîni pe ei, chiar disprețuitori față de lășitatea și meschinăriile goilor. Așa sînt Wolf Goldmann, prietenul din copilărie, iar mai tîrziu văduva cu care are o legătură amoroasă, apoi Minka, dîrza și frumoasa amantă care decide să-l părăsească spre a nu-i îngreuna viața în pragul războiului. Copilului tînărului și în final adultului educat să-i deteste pe

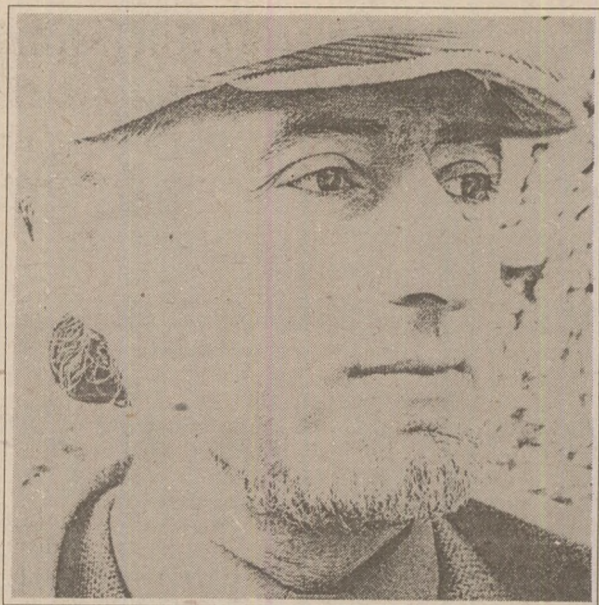
Gregor von Rezzori - Memoriile unui antisemit, traducere din limba germană de Catrinel Pleșu, Editura Kriterion, București, 335 p., 2500 lei

evrei, toți acești oameni în adevăratul sens al cuvîntului superiori îi tulbură certitudinile comode, constrîngîndu-l să reflecteze și să înțeleagă care este adevăratul rost al apropierii de Celălalt. Scrisă într-un stil simplu cursiv și tocmai de aceea fermecător, stil perfect păstrat în traducerea remarcabilă a lui Catrinel Pleșu (admirabilă introducerea unui dialect româno-evreiesc ca echivalent al idiomului vorbit de evreii nemți), cartea lui Gregor von Rezzori este o lectură agreabilă, dar și necesară.

Cărți primite la redacție

- Friedrich Nietzsche - *Știința voioasă. Genealogia moralei. Amurgul idoloilor*, traducere de Liana Micescu, Simion Dănilă, Traian Costa, Alexandru Al. Șahighian, Editura Humanitas 1995, 558 p., 12900 lei
- Friedrich Nietzsche - *Noi, filologii*, traducere, studiu introductiv și note de Vasile Muscă, Editura Dacia, Cluj-Napoca 1994, 128 p., 1500 lei
- Plutarh - *Vieți paralele. Demetrios și Antoniu*, traducere, prefață și note de Petru Creția, Biblioteca pentru toți 1994, Editura Minerva, București, 186 p., 1500 lei

Constantin ABĂLUȚĂ

Oglinda rotundă

Plouă
în oglinda rotundă
din colțul camerei

dincolo de marginile ei e soare
și liniște albă

Oglinda rotundă
sfidează încercările frunzelor
de-a se cuibări
într-însa

În colțul camerei
marea oglindă rotundă
magnet singuratic
adulmecă norii

Cînd intru în casă
ecoul oglinzii rotunde
tălăzuiește o clipă prin toate
camerele

ajuns lângă ea
e mai îndepărtată ca oricînd

Cînd am zugrăvit
stătea în mijlocul casei
învelită cu ziare
ca o sperietoare

mă uitam prost la ziare
citeam într-o doară
cîteva cuvinte

îmi venea să plîng

Ființă palidă
din colțul odăii mele
nu crezi că a venit timpul
să mă faci să dispar

să termin cu ifosele și
speranțele
(ale mele și-ale altora)
să mă absorb în tine
într-o substanță fără habar

Pe tavan
se clatină umbrele frunzelor

lumina frunzelor
e în oglindă

Oglinda rotundă
privește tot timpul

noi privim doar atunci
cînd sîntem bolnavi
privim
spre a ne tămădui

Singur în casă

cu oglinda rotundă -
ce nemărginire!

O pasăre
zboară din ramură în ramură
lumina oglinzii rotunde
o urmărește

Copacii bătrîni

au trunchiurile negre
ca spatele oglinzii rotunde

Privește-mă
și taci:
să stăm la lumina
oglinzii rotunde

Cît pot să invidiez oglinda
rotundă:
a privit toate lucrurile
și n-are
nici o amintire...

Nemernicia
clipei
cînd față-n față cu oglinda
rotundă
vrei ceva

Cînd plouă în oglinda rotundă
camera devine o suprafață
neagră

După ce citesc
scrisorile primite
le arunc în spatele oglinzii
rotunde -
sfîrșitul cel mai demn
pentru cuvinte

Prefer să tac

lumina oglinzii rotunde
să-mi pară prelungirea
tăcerii mele

Cînd nu voi mai fi
oglanda rotundă va fi
tot atît de rotundă
și de luminoasă

în spatele ei scrisorile
vor putrezi

Privesc
în oglindă
nu la chipul meu
nici la lucrurile din cameră
ci doar la oglindă
la sclipirea ei aeriană
la rotunjimea ei percutantă

Să privești oglinda rotundă
ca să nu vezi altceva decît
oglanda rotundă -
ce utopie

ca să ajungi pînă acolo
ar trebui să fii tu însuși o
oglanda rotundă

Carafa de apă și mîinile

1
Am crezut că pot rămîne singur
să sting sau să aprind luminile
din casă

obiceiul de-a privi în aer
pînă cînd devine cosmos
pînă cînd depărtările intangibile
sîngerează

pe suprafața ceaiului tău de
dimineată

2
e vorba de mobilele din
semiobscuritate
de carafa crăpată prin care se
perindă
privirile și apa
traseele neliniștite prin cameră
ale cuiva cunoscut
umbra care sosește ca o
scrisoare
care te-ajută să uiți tot ce
te-nconjoară

3
pașii vecinului ieșind din
cameră
respirația lui aburindu-mi
geamul:
se va spune că am viețuit
în durerea solară
în transparența suportabilă a
naturii umane

4
vara la munte
sorb din pîrîu
limba gingiile dinții plutesc în
apa rece
absența cuvintelor mă face zeu

5
Ne vom fi spus totul
ferestre s-au zidit pe toate
străzile

obosesc alături:
carafa de apă și mîinile

Eternitate neintenționată (I)

1
Floare
mai frumoasă ca o idee
fiindcă tu lași și iarba să
crească alături

2
Cîmpurile dau înapoi
cîte-un tufiș aduce cerul
în preajma lui
și casele înșorite de pe deal
au oameni răuntru:
mamă
de unde știi că o să vină ploaia

3
O casă cu pereți din șindrila
alături pădurea
cîteva tufișuri cu vîrf galben
dar trenul nu oprește defel
și ele rămîn ghemuite acolo
într-o neintenționată
eternitate

4
lebede și rațe pe mein
beau apă din mal
apucă cîte-o frunză dintr-un
tufiș

apoi fug
eu stau cu daniel
pe treptele de piatră
ce coboară adînc sub apă
adînc
să-mi afle numele

5
firimituri de pîine
plutesc o clipă

pe suprafața apei
apoi soarele
le scufundă
daniel a găsit un fulg
și mă-ntreabă: să i-l dau lebedei
îl ia...?

6
să fii atît de tînăr ca florile
ca stropii de apă de pe masa
albă
în grădina nebunilor
sub avionul care trece

7
în trenul gol
să fii unicul pasager
comandă specială a peisajului
și dincolo de sîrmele de-naltă
tensiune
să strălucești
de singurătate

Eternitate neintenționată (II)

1
După ploaie
norii joși boltiți întunecați
cîțiva copii tipă de plăcerea de
a-și auzi ecoul
iată-i lângă o ușă silabisesc cartea
de vizită
și răsună pe toată strada un
nume și o meserie
slobode absurde fără nici un țel

ecou
îmi speli trupul limitat de zei și
dicționare
îl ușurezi o clipă de povara
de-a fi om

2
în lucruri găsim liniștea pentru
că ele nu așteaptă nimic
pendula nu vrea să meargă sau
să se strice
iar o fereastră n-are habar că se
deschide
și ne oferă peisajul lumii

ar mai fi pietrele însă mi-e frică
să afirm că ele nu presimt ziua
vulcanului

3
ce literă să fac
să nu te-ntunec prea mult
ochi al meu
ce urmărești de-o viață norii
alburii din care te-ai născut

4
nu vreau să am pe nimeni atît
de aproape
încît să mă simt dator sau
vinovat
vreau să fiu lăsat liber printre
copaci și pietre
mai umani prin faptul că nu
mă torturează
cu dorința lor de apropiere

5
nimeni nu crede pe nimeni
într-o dimineată
mi-a bătut la ușă un om cu un
bol
plin cu apă și cu peștișori

mi-a spus
nu vrei busola asta

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Opera lui Mircea Eliade în ediție critică

ERA momentul, mai demult, ca opera lui Mircea Eliade să aibă parte, cuviincioasă, de o ediție critică. Un sumar posibil al acestei dorite ediții critice îl închipuise chiar autorul, la cererea regretatului Aurel Martin, în anii șaptezeci, care a și fost publicat în *R.I.T.L.* Și acolo a rămas. Pentru că în anii ceaușismului biruitor nu putea fi vorba de inițierea unei astfel de ediții nu numai integrale dar și critice. A urmat, apoi, de la începutul lui 1990, un val de reeditări ale cărților lui Eliade, cele mai multe în ediții corupte și, deci, compromițătoare. Venise momentul ediției critice care să pună ordine în această avalanșă parcă greu de stăpinit. Încă în 1991 Editura Minerva a luat, cum se și cuvenea, inițiativa punerii fundamentelor acestei ediții. În sfârșit, după chinuri, travaliu și prea îndelungată preparare, volumul inaugural al acestei ediții critice Mircea Eliade a apărut, la sfârșitul anului 1994, firește, la Editura Minerva. E un eveniment nu numai editorial, ci și cultural național important, care trebuie omagiat cum se cuvine. Ediția critică de la Editura Minerva, datorată ostenețelor d-lor Mihai Dascal și Mircea Handoca, își propune să cuprindă în zona sa de publicare exclusiv opera literară (inclusiv însă publicistica, și memorialistica, și corespondența emisă). Rămâne, așadar, în afara sferei ei de competență opera științifică a lui Eliade. Eventual, de s-ar găsi, mai târziu, după încheierea secțiunii beletristice, editori competenți în materie de istoria religiilor și orientalistă, ediția ar putea fi întregită fericit, cuprinzând, într-un ansamblu coerent, toate secțiunile ei. Bine ar fi ca soluția să se găsească de pe acum, așa fel încât ediția să apară, simultan, în două serii (beletristică și științifică). Asta ar scurta din timpul apariției acestei ediții (care, altfel, riscă să acopere spațiul a 15-20 de ani buni) ce ar trebui să fie și monumentală și impecabilă. E un deziderat firesc care ar trebui să-și găsească o dezlegare promptă și eficientă.

Volumul întâi al ediției deschide ceea ce editorii numesc secțiunea sau compartimentul romane. Cum se păstrează strict criteriul cronologic, volumul inaugural cuprinde romanul de debut *Isabel și apele diavolului*. (Romanul adolescentului miop, deși scris înainte, întrucât n-a fost publicat la data elaborării sale ci după patru-cinci decenii, va fi inclus în ediție la sfârșitul compartimentului romane). Normal ar fi fost, dată fiind dimensiunea lor relativ

Precizare

Dintr-o regretabilă eroare tipografică, la cartea mea *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească* a fost omisă mențiunea de pe contrapagina de titlu: "Elaborarea acestei cărți a fost sprijinită de Fundația Soros pentru o Societate deschisă". Facem cuvenita rectificare.

scurtă, să se fi publicat, în același volum, și romanul de debut și *Maitreyi*. Dar editorii au decis - pentru autoprotecție? - să publice fiecare roman în câte un volum și editura n-a avut ce face decât să se supună acestei decizii vădit contraproductivă ediției. Pentru că această decizie va întârzia, neîndoielnic, finalizarea ediției. Iată, aici, un caz (mai pot fi citate și altele) când editorii au alte interese decât cele ale ediției.

Dl. Alexandru Paleologu s-a pronunțat, nu o singură dată, despre fizionomia secțiunii beletristice din opera lui Mircea Eliade. O găsește plată, neglijent scrisă, concepută pripit, cumva contra cronometru, și, de aceea, de nivel mediu. Mărturisesc că nu sînt departe de această opinie, chiar dacă nu o împărtășesc integral. Ceea ce cred este că, în fapt, capodoperele literaturii române nu trebuiesc căutate în opera lui Mircea Eliade. Dl. Nicolae Manolescu (în *Arca lui Noe*) demonstrează că romanele lui Eliade sînt inegale, *Huliganii* fiind azi efectiv ilizibil, stăruind, analitic, asupra defectelor acestor romane ezitante. Socotea că în *Maitreyi* am putea găsi o capodoperă. E, cred, o exagerare în această apreciere: Capodopera n-o găsim nicăieri în spațiul acestei opere românești, nici chiar în *Noaptea de Sânziene*, roman evident ratat. Poate că unele piese exemplare sînt de găsit în nuvelele fantastice. Și, oricum, e de meditat asupra tranșantei observații a lui Călinescu: "Ceea ce-i lipsește d-lui Mircea Eliade e talentul literar". Și a lui Pompiliu Constantinescu, atunci când conchidea că în romanele lui Eliade se vede "deficiența unei organice aplicații pentru evocarea epică". Toate aceste tare se văd, izbitor, în romanul de debut. Nu numai carența structurală pentru evocarea epică dar și pripeala, neglijența stilistică. Autorul se afla, de la sfârșitul anului 1928, în India, cu o bursă acordată de un maharajah, pentru un doctorat în limba sanscrită, în filosofie și religia indică. În 1929, într-un moment de saț în studiu, când mintea refuza să mai absoarbă, a început să scrie un roman. N-avea cristalizat, în minte, întreg romanul, ci cîteva crimpe. Dar scrisul îl absorbise și se relaxa văzînd cum ansamblul prinde contur. Naratorul e conștient de deficiențele sale. Într-un loc mărturisește: "Tot ce scriu aici par turburi și dezarticulate datorită nepriceperii mele de a le povesti

cum trebuie. Hîrtia mă înspăimîntă; nu hîrtia albă, ci jumătate scrisă... Sunt un om ce gîndesc prin forme, așadar un om întreg. Cei ce scriu suferă felurite și multilaterale mutilări". În cîteva luni, (aprilie-august 1929), romanul e încheiat și îl trimite în țară pentru a fi publicat. Prin intervenția lui Cezar Petrescu, manuscrisul e încredințat editurii "Națională - S. Ciornei" care îl publică în primăvara lui 1930. Aceasta după ce trecuse, mai întîi, prin rîndeaua stilistică a cîtorva buni prieteni (Ionel Jianu, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Polihroniade) care l-au "reparat", nu fără puține intervenții, pe care autorul, la Calcutta fiind, n-a apucat să le vadă. El fusese înștiințat că romanul va apărea iar colegii de generație, recunoscînd în Eliade pe liderul lor necontestat, scriau articole despre carte pentru a o întîmpina cu larmă publicitară, favorabilă. Apoi, vor scrie despre carte prezentînd-o ca un mare succes. Deși creat pe canavaua unor episoade autobiografice, care transpar în carte (pensiunea engleză unde locuia, cu unele ale ei personaje, Miss Roth, profesoara de istoria artei, Miss Axon, Verna și încă altele), romanul e, negreșit, o scrisoare ficțională, cu toate ale ei caracteristici. Chiar personajele reale (Verna, miss Perris), a căror corespondență către Eliade e reprodușă în comentariile ediției, au, în roman, o personalitate diferită cu totul de ipostaza lor de stare civilă. Pînă și doctorul, în care e de recunoscut autorul, e tot mult diferit de persoana aievea. Romanul e închipuit ca un jurnal scris pe un caiet pentru prietenul Mihail al naratorului. Eroul e stăpînit de diavol, de care dorește, scriind, să se exorcizeze. Nietzsche, Kierkegaard, Dostoievski și Gide (vezi portretul lui Tom și obsesia acestuia, însculată și de doctor, pentru aventura gratuită) sînt prezenți, ca ecou aproape mărturisit, în structura cărții și a personajului central (doctorul). Acesta, dorindu-se atotputernic și eliberat de prejudecăți, e adeptul libertinajului și al opiomaniei - se gîndește să o seducă pe gazda sa (soția pastorului) dar se mulțumește cu fiica acesteia, Isabel, fire ciudată care, apoi, în alt capitol, trăiește experiențe insolite. Deflorată de un soldat în permisie, abulicul doctor, într-o altă ipostază sau încarnațiune a sa, o ia totuși în căsătorie, adoptîndu-i fiul, pe care, mental, Isabel crezuse a-l fi con-

ceput cu doctorul. Gidismul (din *Imoralistul*), remarcat de toți analiștii, este o caracteristică evidentă a romanului. Nu exotismul mediului indic interesează aici, cît atmosfera marcată de straniețate a ansamblului și a cîtorva personaje (doctorul, Isabel, Miss Roth) damnațe să trăiască în existențialul nud, coplesite de instinctual. De altfel, eroul, căsătorit cu Isabel, nu poate trăi cu ea marital (deși concepute cu ea o fiică), datorită episodului cu soldatul și abuliei sale congenitale, incapabile de decizii ferme și definitive.

Romanul se citește cu interes și, la apariție, a recoltat, în general, o bună primire. E drept, Lovinescu a găsit că romanul "e o narațiune penibilă". Dar alți critici (Pompiliu Constantinescu, Perpessicius) au scris, în general, favorabil, chiar dacă Pompiliu Constantinescu vedea în roman o "biografie ideologică", găsindu-l dezarticulat. Dar Perpessicius semnalase în debutul lui Eliade un bun roman autobiografic iar Cioculescu o biografie romanțată. Însă amîndoi îl confundau pe narator cu autorul cărții. Oricum, debutul anunța un romancier, despre care s-a tot discutat în 1930-1931 și se mai discută și astăzi. Editorii, scrupuloși, n-au reproduș textul primei ediții a romanului ci, considerînd că acesta e un text corupt prin intervențiile stilistice (nu numai!) amintite ale prietenilor, au optat pentru soluția manuscrisului, aflat în arhiva Eliade din țară. Ediția reproduce manuscrisul romanului trimis de autor în țară pentru a fi publicat. E o opțiune judicioasă, în variante reproducîndu-se modificările operate de alții în 1929-1930. Aparatul critic e bogat și bun, detașîndu-se secțiunile geneza și receptarea operei. La receptare, întrucît e vorba de un debut, să acceptăm și reproducerea tuturor recenziilor (era necesară, totuși, și consemnarea celei din *Gazeta Șomerilor* și aceea a Agathe Grigorescu-Bacovia?), chiar dacă, unele, sînt ale unor anonimi. Migăloasă cu totul e secțiunea variantelor, dovedind pricepere și aplicație filologică. Studiul introductiv al d-lui Ion Bălu e cuprinzător, uneori dens în idei și aprecieri, dar, poate, prea didactic prin analiza fiecărui roman și scriere în parte. O imagine analitică de ansamblu era, îndrăznesc a crede, mai potrivită.

Rectificare

ARTICOLUL meu *Contra-istoria unui plagiat (România literară nr. 6/1995)* a suferit cîteva mutilări inacceptabile într-o lume civilizată. Nu vreau să acuz de rea-credință (sau, mai rău, de cenzură) redacția unei reviste în paginile căreia se face așita caz de *integritatea morală* a diversilor autori. Mă limitez la a deplînge în speță o simplă neglijență tipografică pe care mă grăbesc să o corectez. După fraza "*Nu scriem decât pentru că am învățat să ne citim predecesorii*", urma un pasaj care a fost escamotat: "Evident, constrîngerea respectivă antrenează ceea ce s-ar putea numi *telescopajul* sistemelor de referință: pleci de la educația familială, asimilezi tradițiile școlare și locale pentru a te raporta în sfîrșit la valorile altora. Și, chiar dacă dinamica aceasta își poate schimba paradigma în funcție de: imaginarul didactic al fiecărei epoci, un fapt rămîne sigur: produsele intelectuale nu sînt nicăieri fabricate prin partenogeneză, ci prin juxtapunerea unor percepții stereotipe. Exemplele care ilustrează *caracterul genealogic al paternității culturale* sînt prea

numeroase pentru a mă lansa în considerații statistice. Dacă ar fi să adoptăm etc".

Un pic mai jos o serie de întrebări a fost trunchiată, cu un efect de semidoctism pe care, oricît aș fi de modest, nu sînt dispus să mi-l asum. Ordinea corectă era: "Puteam vorbi despre Kant fără a-l evoca pe Locke? Vom reuși să-l înțelegem pe Hegel fără să-l fi citit pe Plotin?" Îi rog pe cititori să ia notă de aceste modificări și le mulțumesc de pe acum.

Teodor Baconsky

Nota redacției. Pasajul din articolul dlui T.B. a fost omis din motive de spațiu. După cum se poate constata, pasajul nu conține argumente suplimentare pentru ideea articolului. Ar fi trebuit să indicăm omisiunea prin procedeul cunoscut. În cel de al doilea caz, e vorba de o eroare de corectură. Cerem scuze autorului.

“Revizuirile sunt necesare, mai ales în perioada aceasta de tranziție înghețată”

Dumitru Chioaru: După cinci ani de la răsturnarea revoluționară a regimului comunist, încep să apară revizuirile critice ale operei și locului în ierarhia valorilor ocupat de scriitorii români care aparțin jumătății noastre de veac (ex. Gheorghe Grigurcu într-un serial din *România literară* ori Ion Simuț în cartea *Incursiuni în literatura actuală*). Remarc în ele un radicalism etic și estetic pe care, înainte, îl auzeam numai pe “unde scurte” ale emisiunilor dumneavoastră culturale. Considerați oportună sancționarea retrospectivă a literaturii, introducând criterii etice în axiologia esteticului?

Monica Lovinescu: Iertați-mă, dar întrebarea mi se pare puțin oțioasă. Drept care răspunsul riscă să înfrunte repetiția. De așteori am spus și scris că valoarea unei cărți se stabilește cu inevitabilul criteriu estetic, încât nădăjduiesc că a fost, în sfârșit, înțeles. Eticul, în condițiile excepțional de dramatice ale României sub comunism, nu înlocuiește criteriul estetic ci i se alătură, ca un prag necesar. *Est-etice*, titlul pe care l-am ales pentru volumul al IV-lea din *Unde scurte*, slujindu-mă de o sintagmă a lui Timothy Garton Ash, asta înseamnă și nimic altceva: că în Estul desfigurat pe toate planurile, cultura, spre a dăinui, avea nevoie și de această neîncovoieră a coloanei sale vertebrale.

Acestea fiind repetate, nu văd de ce “revizuirile” ar reprezenta o “sancționare” a literaturii, cum spuneți. Cine are pretenția de a nega, de pildă, *Istoria...* lui G. Călinescu dacă îi pune în discuție “optimistele” cronici și concesii? Îl scoți din literatură pe Sadoveanu dacă insiști asupra oportunismului său postbelic? Și așa mai departe. Cel mult, poți constata că nu o dată, ca într-o fabulă cu morală strîmță, “opera” însăși se răzbină pe scriitorul care a necinstit uneltele sale. Ce-ar însemna opera lui Sadoveanu redusă la *Mitrea Cocor*? Nu poate fi vorba de sancționare. Orice cultură demnă de acest nume - și nu doar din Estul supus unor experiențe fără precedent - își oferă astfel de revizitări sau revizui ale trecutului, funcția criticii fiind de a vitaliza astfel cultura, nu de a pedepsi.

Doar în România domnește teama culpabilizantă de parcă s-ar comite un sacrilegiu. Din această pricină revizuirile nici nu abundă. Citați doar două cazuri: pe Gheorghe Grigurcu, destul de izolat în temerara-i străduință de a-și exercita o funcție eminamente critică și pe Ion Simuț cu *Incursiunile* sale pe tărîmul minat de tabuuri. În rest, norma e acomodarea cu vechile ierarhii, în nici un fel radicalismul. “Rezistența prin literatură” rămîne consolarea cea mai răspîndită pentru “liniștea” noastră cea de toate zilele.

Virgil Ierunca: Îmi este destul de greu să accept ceea ce dumneavoastră numiți “introducerea de criterii etice în axiologia esteticului”. A vorbi de o despărțitură între etic și estetic mi se pare o idealizare leneșă a exegezelor desuete (aceleași care opuneau “conținutul” “forme” etc.).

Pentru mine, opera de artă se înființează din tonalitatea concretă a lumii, “ne-uitînd”, bineînțeles, de marile decizii metafizice care structurează “sensuri” văzute și nevăzute. Eticul sălășluiește în “ne-uitarea” însăși a deciziilor.

Dar să ne oprim, pentru a nu cădea în pedantismul conceptual al evidențelor... și să trecem la literatură.

Revizuirile sunt necesare, mai ales în perioada aceasta de tranziție

înghețată. Ele sunt dificile din pricina atîtor inerții confortabile. Ați citat, pe bună dreptate, numele a doi critici care și-au luat riscul nobil de a privi altfel în ierarhiile stabilite: Ion Simuț și mai ales Gheorghe Grigurcu care a devenit un adevărat cavalier al spusului. Aș mai adăuga și inspirata “revizuire” a lui Geo Bogza de către Alex. Ștefănescu în *România literară*.

E poate momentul să așteptăm de la noua critică literară (Dan C. Mihăilescu, Ioana Părvulescu, Tania Radu, Andreea Deciu) cît mai multe “imprudențe” care să lovească în tabuizările instituite.

D.C.: În mai 1990, ați fost prezenți, alături de alți scriitori români din diaspora, la Adunarea Generală a Scriitorilor. După patru ani, în mai 1994, s-a adunat doar o treime din membrii Uniunii Scriitorilor, printre care și unul din diaspora aflat în timp-lător în țară. Între timp s-a înființat, din inițiativa unor scriitori optzeciști, ASPRO, care a fost întîmpinată chiar de personalități democratice din breaslă cu neîncredere sau ostilitate. Care-i poziția dumneavoastră față de această nouă situație conflictuală ivită în cadrul breslei scriitoricești?

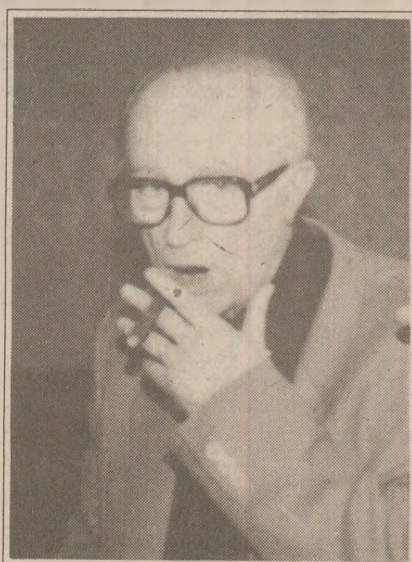
V.I.: Am asistat, e adevărat, însă cu totul întîmplător, la prima adunare generală în libertate a Uniunii Scriitorilor. Am rămas uluit de cele ce am auzit și n-am auzit. Am auzit vorbindu-se mai tot timpul despre privilegii. N-am auzit decît unele șoapte despre cele suferite de scriitori sub comunism. Predomina toleranța - de unde și “casele de toleranță” de azi, patronate de ceaușisti amnistiați atunci într-un fel de iresponsabilitate generoasă. Niciodată nu m-am gîndit mai mult la Robert Brasillach și la Drieu la Rochelle decît atunci, la prima reuniune a scriitorilor noștri neaoși.

Despre ASPRO ce să vă spun? Nu înțeleg de ce e privită cu ostilitate - azi - o asociație de scriitori. Într-o societate pe care măcar scriitorii o doresc pluralistă, orice inițiativă de acest fel nu are, cred, de ce să fie suspectată.

M.L.: Sunt într-un totu de acord.

D.C.: O întrebare pentru doamna Monica Lovinescu: Literatura română a ieșit, după Decembrie '89, de sub cenzura ideologică și din izolare. Și totuși puține sunt cărțile scriitorilor români care s-au bucurat de atenția editurilor de prestigiu din Occident. Ce credeți că împiedică, în acest moment, intrarea literaturii române în circuitul universal de valori și cum poate fi depășit acest impas?

M.L.: Știți cîte cărți apar în fiecare zi

în Franța (ca să mă rezum la o “piață” de cărți pe care o cunosc)? Peste 70. Ceea ce înseamnă că editorii de aici primesc înfinit mai multe manuscrise cotidian. Într-un asemenea context, e de la sine înțeles că valoarea nu mai poate fi singurul criteriu de selectare. Pentru a pătrunde în circuitul universal trebuie, în general, ca o cultură cu o limbă de circulație restrînsă să atragă asupra ei reflectoarele actualității. Astfel, s-a tradus intens din literatura maghiară în 1956, din cea cehă și slovacă cu prilejul Primăverii de la Praga, iar răspîndirea literaturii poloneze e mai ales legată de vîlva produsă de Solidarosc. După decembrie '89 au apărut în Occident mai multe mărturii despre România (mărturii dar și literatură) decît într-un întreg deceniu. După “mineriadă” și apoi cele două alegeri ce-au legitimizat “originalitatea” noastră, din ce în ce mai puține.

Ceea ce nu înseamnă că volumele traduse sunt alese doar în funcție de “mesajul” lor politic. De exemplu, una dintre cărțile cele mai bine primite de critica pariziană a fost *Nostalgia* lui Mircea Cărtărescu, din care orice conotație politică este absentă. E vorba doar de un climat de așteptare, de o atenție mărită față de o țară sau alta.

În rest, să remarcăm că atunci cînd un scriitor român pornește pe același tărîm ca altul de baștină, șansele lui sunt aproape egale. Și nu mă gîndesc doar la trioul celebru: Eliade, Ionesco, Cioran. Rămîne un fapt cert: literatura română n-a ajuns, cum credem noi că ar merita, pe toate meridianele. E un impas. Cum vom ieși din el nu știu. Dar spuneți-mi: ce noi mari talente sau curente s-au ivit în literele noastre în sfîrșit descătușate de cenzură din '90 încoaice? Cum, unde s-a tradus libertatea regăsită în cărțile de ficțiune? Nu ne referim la marile mărturii publicate în România, cîteva dintre ele apărînd și în Occident. S-ar putea ca “impasul” să nu privească doar străinătățile ci și ceea ce se întîmplă la noi acasă. Nu credeți?

D.C.: Iar acum o întrebare pentru domnul Virgil Ierunca: Cartea recent apărută la Editura Humanitas, cu titlul *Dimpotrivă*, așează în literă “polemicile” dumneavoastră radiofonice cu scriitorii răspunzători moral de “ritualul rușinii” cultului lui Ceaușescu. Mulți dintre ei și-au confecționat azi biografii de disidenți, compromițînd imaginea disidenței adevărate. Credeți că astfel de cărți, cum este *Dimpotrivă*, care stau măturie peste vremi, pot ajuta la depășirea crizei actuale a culturii române?

V.I.: Mai întîi, polemicile cuprinse în volumul *Dimpotrivă* nu sunt doar

texte “radiofonice” ci și luări de poziție risipite prin publicații din exil. Mă simt obligat să fac această umilă observație pentru a nu cădea într-o confuzie și mai mare: aceea de a vedea în carte toate răfuielele mele cu...nerușinații. E vorba doar de o culegere aproximativă. Altfel ar fi trebuit să consacru un întreg volum lui Adrian Păunescu, o broșură lui Mihai Ungheanu, un strănut lui Ion Gheorghe etc., etc. Ca să nu pomenesc de atîtea nume din ritualul neterminat al dezonoarei.

Nu cred o clipă într-o “mărturie peste vremi”, după cum nu-mi pot închipui că voi contribui la ieșirea din “criza” actuală. *Dimpotrivă* e o modestă contribuție de “memorie culturală”. Cît despre criză, nici nu cred că există așa ceva. Ceea ce se întîmplă azi, cel puțin pe plan cultural, nu e o “criză”, ci o planificare a restaurației post-ceaușiste cu tot ceea ce implică ea: perversiune, sfidare, cinisme de barieră.

D.C.: Vă aflați în Sibiu, locul de unde acum o jumătate de veac Cercul Literar, alcătuit din studenți, adresa - prin condeiul lui Ion Negoitescu - o scrisoare-manifest criticului Eugen Lovinescu, aderînd la ideea și programul acestuia de sincronizare a literaturii române la mersul culturii europene. Contextul actual prezintă unele asemănări cu contextul, trăit și de dumneavoastră în România, al apariției manifestului menționat? Ce mesaj aveți de transmis studenților Universității sibieni reînviată după Decembrie '89?

M.L.: Am regăsit Sibiuul, toamna asta, cu o emoție explicabilă. Nu-l mai văzusem din anii '40 cînd mă întîlnisem cu “cerchiștii”. Emoțiile se suprapuneau ca și amintirile. Nu cred însă că se suprapun și contextele. Atunci ne pregăteam, fără să știm, pentru o nouă ieșire din Istorie, evenimentele aveau să nu ne mai aparțină, nu mai depindeau de noi. Acum, în schimb, bună, rea (evident, mai mult rea decît bună) Istoria ni s-a întors acasă. Suntem din nou actorii ei, nu doar victimele sacrificate.

Atît am de transmis studenților sibieni: că, în ciuda impresiei de lehamite și de inutilitate a inițiativei izvorîtă pe drept cuvînt din lipsa de rezultat a curajului și sacrificiului colegilor lor în Decembrie '89 și în Piața Universității, prezentul ca și viitorul le aparțin. Biologic, aș spune, dar nu numai. Că au o șansă de care n-a dispus Cercul Literar de la Sibiu. Dintre tinerii de atunci cîți nu și-au plătit îndrăznelile prin închisori sau exil? Orizontul acesta negru a dispărut.

În loc de mesaj, atît aș adăuga: ce n-aș da ca planurile și visele pe care mi le făceam la Sibiu împreună cu “cerchiștii” să aibă drept fundal nu anul 1944 ci 1994. O simplă schimbare de cifre și totul devine posibil.

V.I.: Nu găsesc vreo asemănare între perioada Cercului Literar de acum o jumătate de veac și cea actuală. Zguduirile de azi nu sunt estetice.

Mi-e greu să dau mesaje. Acestea fiind spuse, nu voi uita atmosfera amfiteatrului universitar din Sibiu, iar studenților care mi-au pus acolo problema unui “model”, aș îndrăzni să le propun propriul lor model: acela al tinerilor care au zămislit, cu prețul existenței, sfîrșitul lui Decembrie 1989.

Dumitru Chioaru
Octombrie 1994

O colecție centenară: “Biblioteca pentru toți”

ÎNTR-UN domeniu în care au avut loc, timp de patruzeci și cinci de ani, atâtea rupturi, atâtea jugulări, atâtea brutale ingerințe, atâtea sistări ale unor veritabile fapte de cultură, iată un fapt cultural de continuitate, de longevitate: *Biblioteca pentru toți*, cea mai veche colecție literară de la noi și una din cele mai vechi din Europa, împlinește, în martie, o sută de ani de apariție neîntreruptă.

Inițiată de editorul librar Carol Müller și de primul ei director literar, Dumitru Stăncescu, în anul 1895, primul număr fiind Andersen, *Povești alese*, “traducție” de D. Stăncescu, colecția și-a propus un program cultural generos de publicare a “unui șir de cărțile”, gândul editorilor fiind să dea “tinerimei și tuturor cititorilor cărți bune, alese, frumoase, interesante și bine traduse, alese din toate producțiile spiritului omenesc” și puse pe piață la un preț cât mai mic (atunci era de 30 de bani, numerele apărând în tiraje de 7000 - 10000 exemplare). Colecția a dus luptă pentru creșterea lecturii în limba română, programul acesta al ei rămânând o constantă, reafirmată, spre exemplu, după patru decenii de apariție, când editura “Universala” Alcalay se adresa solemn cititorilor avertizându-i că “Se leapădă de Patria lui cel ce nu cetește în limba țării sale”. Colecția și-a împlinit misiunea, sub succesele directorate literare, cărțile s-au înmulțit: în 1918 colecția a ajuns la numărul 1000, în 1920 la numărul 1100 (într-un tiraj de peste zece milioane de exemplare), în 1934 la numărul 1300, în 1936 la 1500, în 1949 la 1576. Până în anul 1949 apăruse în circa 26.000.000 exemplare. Între anii 1950 și 1960 apare în 270 de volume, iar din anul 1969 (când o nouă serie ajunsesse la nr. 500), apare, a treia serie, la Editura Minerva. Au apărut, până în 1995, selecții din opera a peste 200 de autori români clasici și contemporani, și din opera a peste 600 de autori străini, din peste 70 de culturi.

Mari scriitori și cititori de rînd au recunoscut ce mare înfrîurire a avut asupra lor această colecție. Mircea Eliade spunea că a început să citească și

să învețe românește cu BPT, că pînă spre anii '30 în biblioteca sa existau vreo 800 de titluri din această colecție. Acestea i-a trimis, cînd avea doar 13 ani, primul său volum, *Gîze și gînganii*, faptul că nu i s-a publicat nediminuîndu-i prețuirea pentru colecție, dimpotrivă, dobîndind pentru ea “o mai sinceră admirație”. Colecția a fost, spunea Geo Bogza, “o adevărată instituție, cu un imens prestigiu, cu un imens rol cultural, cum ar fi o universitate - și ea a fost universitatea multora”. Cîteva noutăți, adăugate pe parcurs, i-au sporit atractivitatea: copertă ilustrată, în culori, din 1965, lansarea, în 1966, a subseriei de cultură generală. Tirajele în care au apărut mulți autori ni se par acum fabuloase. În perioada 1960-1970, poeziile lui M. Eminescu au apărut, în cinci ediții, într-un tiraj total de 560.000 ex., opera lui I. Creangă, în trei ediții, în 310.000 ex., patru volume din opera lui G. Călinescu în 648.000 ex., șapte volume din opera lui L. Rebreanu în 1.090.000 ex., șase volume din opera lui V. Hugo în 1.256.000 ex., șase volume din opera lui Stendhal însumînd 1.114.000 ex. Au fost ani cînd colecția a apărut, sistematic, cu un număr pe săptămîină, ritmicitate asigurată de existența, din 1959, a unei redacții specializate. Au apărut 54 de titluri în 1963, 56 în 1964, 77 în 1968, 56 în 1969. Am dat aceste cifre pentru ca să subliniem decalajul enorm din ultimii ani. Astfel, în 1985 au apărut 9 titluri, 14 în 1992, 23 în 1993 și 21 în 1994. Colecția (care în preajma sărbătoririi ei a trecut de numărul 1422) a parcurs, după 1989, cea mai critică perioadă din întreaga ei existență. Pentru ca să mai poată apărea, titlurile înscrise în plan trebuie să fie subvenționate. Trist paradox, colecția care, timp de cîteva decenii a adus mari venituri E.P.L. și Ed. Minerva, venituri din care se acopereau pierderile rezultate din tipărirea edițiilor critice, se află acum în situația de a fi ea însăși sponsorizată. Altădată, pînă în 1989, conducerea editurii a făcut numeroase demersuri pentru a obține majorarea prețului, care cîteva decenii a fost de cinci lei, iar în ultimii ani, înainte de '89, de 7 și 8

lei, volumul de versuri al Anei Blandiana, din 1989 avînd prețul de... 8 lei. Acum prețul volumelor din BPT nu se diferențiază de al altor cărți, fiindcă sponsorizarea, cînd se face, privește pierderile, nu asigură prețul fix. Tirajele au scăzut și ele în mod îngrijorător.

La centenar, un gând de recunoștință și de prețuire pentru editorii colecției, cei de ieri și cei de azi, care s-au dăruit acestei nobile cauze în momente grele, unii dintre ei riscîndu-și posturile pentru curajul lor de a înfrîșa literatura română cu relieful ei real (Ion Bănuță și Mihai Șora și-au pierdut posturile pentru că au tipărit, în 1968, antologia lui N. Manolescu, *Poezia română modernă*).

Poate că cineva își va îndrepta privirea spre colecție, pentru ca ea să redevină accesibilă ca preț iar ca tiraj într-adevăr *pentru toți*. Dacă serviciile aduse de ea culturii românești sînt, cum a apreciat cîndva Zaharia Stancu, “negalate, uriașe”, ceea ce mai putem adăuga este că această colecție și-a cîștigat dreptul suveran de a dăinui, și noi îi urăm tinerețe fără bătrînețe.

Iordan Datcu

**Păcatele
limbii**

de Rodica
Zafiu

O figură banalizată

O FIGURĂ de stil mult folosită în jurnalism și în publicitate e cea cunoscută în tratatele de retorică sub numele de *antimetabolă* sau *reversiune*; tiparul său s-a transformat în clișeu. Fiind un tip de simetrie încrucișată (chiasm: AB/BA), figura constă în repetarea unei sintagme cu inversarea relației dintre cuvinte; cel mai adesea un grup nominal (format dintr-un substantiv-centru și dintr-un substantiv în genitiv cu rol de determinant) reapare cu pozițiile și funcțiile componentelor sale schimbate: “*politica democratizării, democratizarea politicii*” (“Adevărul”, 50, 1991, 1); “*politica patronilor sau patronii politicii*” (“România liberă” - RL, 481, 1991, 2); “*la SNCFR se aplică dreptul forței, nu forța dreptului*” (RL, 670, 1992, 3) etc. În dicționarul său de procedee literare, B. Dupriez (1977) observa că antimetabola a fost la modă printre existențialiști, producînd formulări filosofice spectaculoase. Figura are caracter de joc de cuvinte, cu forma imediat perceptibilă și ușor de reprodus. Prea ușor, din păcate: tocmai pentru că mecanismul e simplu, crește riscul de a fi folosit formal, în cazuri în care relația e forțată și aproape lipsită de sens.

O reversiune bine construită ar fi cea în care inversarea gramaticală și simetria formală stabilesc un raport neașteptat între cele două părți ale formulei. Abilitatea retorică constă în acest caz în a spune lucruri cît mai multe și cît mai diferite - cu aceleași cuvinte. Sloganul publicitar “*Campionul imaginii oferă imaginea campioanei*” (Philips) capătă motivație printr-o relație clară: “campionul imaginii” (firma în cauză) e mai întîi o entitate bine delimitată, diferită de “*imaginea campioanei*” (imaginea unei gimnaste celebre); prin paralelism se stabilește și echivalența între două performanțe (cea tehnologică și cea sportivă). Nu la fel de clar apare relația între cuvintele-cheie în multe titluri din presă, în care cele două părți ale construcției (legate doar printr-o conjuncție - *și, sau* - ori pur și simplu juxtapuse) nu se individualizează. În titlurile “*Onoarea justiției sau justiția onoarei*” (RL, 1270, 1994, 16) sau “*Moțiunea revoluției și revoluția moțiunii*” (RL 1442, 1994, 3), nici sensul fiecărui al doilea element - “*justiția onoarei*”, “*revoluția moțiunii*”, nici relația dintre cele două părți nu se impun cu claritate la lectură. Figura devine un simplu mijloc de punere în valoare a primei sintagme, introducînd însă - prin inversare - o doză de confuzie inutilă. În titlul “*Puterea Opoziției și opoziția Puterii*”, figura e oricum mai interesantă, mizînd atît pe antiteza politică Putere/Opoziție, cît și pe polisemia celor două substantive; fiecare dintre sintagmele în oglindă constituie, în sine, un joc de cuvinte. Cele două idei - opoziția are o anumită putere; Puterea se opune - sînt însă destul de generale și nu pot căpăta interes decît prin legarea de o situație dată (putere - în ce?; opoziție - față de ce?); sensul fiecărui termen e clar delimitat - dar relația între ele rămîne formală.

Figura apare și într-o variantă gramaticală mai inventivă și mai greu de construit în locul termenilor identici, se poate folosi un cuplu substantiv-adjectiv, din aceeași familie lexicală: “*Corupția generală și generalul corupției*” (“Tinerama”, 128, 1993, 8); “a fi în *centrul Europei*” nu e totuna cu a fi în *Europa Centrală* (RL, 1198, 1994, 2). Surpriza unei simetrii imperfecte e în cele două ultime exemple motivată semantic și figura mi se pare destul de reușită. Orice ar fi de ingenioase reversiunile, utilizarea în abuz a tiparului lor sintactic produce însă pînă la urmă un efect de monotonie.

PRIMIM:

Cultura românească în Italia

NU, nu e vorba de vreun eseu pe această temă, în rîndurile mele de față, nici n-ar fi posibil să cuprinzi atît de mult în atît de puțin spațiu. Doresc să semnalez aici doar cîteva lucruri, observate “de pe margine”, ca să zic așa, eu nefiind nici critic, nici istoric literar ori al culturii etc.

Cîteva precizări, deci, numai atît, utile, cred. Astfel, în articolul său din *România literară* (nr. 34/1994), *Romania Antica e Moderna*, dl Dan Mănuță a omis cîteva date esențiale privind opera pro-românească a unui important om de cultură și prieten al literaturii române, Gino Lupi. Mai precis, este vorba despre o carte închinată acestuia, apărută din păcate nu la noi, ci în Germania, scrisă de Luminiță Frank și prof. Rudolf Windisch. Cea dintîi, lucrînd la Biblioteca Română din Freiburg, a pus în ordine acolo fondul de carte Gino Lupi, donat acestei prestigioase instituții.

Dl Dan Mănuță notează în intervenția sa din *România literară* că la noi în țară nu se află decît un singur exemplar al remarcabilei *Storia della letteratura romana*” (Firenze, 1965), din perioada interbelică, a lui Gino Lupi, la Biblioteca Institutului de Filologie română “Alexandru Philippide”, din Iași.

Țin să informez că opera acestui mare scriitor italian - cel puțin în ce privește cunoașterea și propagarea literaturii române - între care și *Storia della letteratura romana* și apoi *La letteratura romana* (Milano, 1968), a fost predată de mine, încă din anul 1988, Bibliotecii Academiei Române, Filiala Cluj, unde există întregul Fond de carte “George Murnu”.

După moartea părintelui nostru, eu și cu sora mea, Ecaterina Filionescu-Murnu, am continuat corespondența cu acest mare prieten al țării noastre, care și-a închinat o bună parte din viața cunoașterii poporului român, el învățînd și vorbind curent românește, apoi înființînd un Institut de limba și literatura română la Milano. Pînă la stingerea sa din viață, petrecută în 1982, am tot primit rîndurile sale, scrise cu mîna întepenită de boală, încă și atunci preocupat de poemele lui George Murnu, de inegalabilele lui traduceri din Homer, care au îmbogățit și așa bogata și expresivă noastră limbă.

Un alt articol, tot în *România literară* (nr. 38/1993), semnat de dl. Nae Antonescu, *Despre revista “Roma”*, menționează toate

colaborările importante ale lui Gino Lupi, de-a lungul anilor de apariție a publicației, în afară de oda lui Giosuè Carducci, *Per l'annuale della Fondazione di Roma*, tradusă special de George Murnu cu această ocazie, la solicitarea profesorului de literatură italiană, Ramiro Ortiz, alt mare prieten al României. Scrisoarea profesorului Ortiz se află la Seminarul de limba și literatura italiană, 4/3 1930, Șoseaua Bonaparte. Și încă un articol, apărut în același număr al revistei *România literară*, menționat mai sus, *Studentii italieni sunt interesați de lumea românească*, de fapt un interviu luat de d-na Sanda Anghelescu directorului Institutului de Filologie romanică, Giovanni Frau, de la Universitatea din Udine, unde găsim - ni se spune - primele date despre limba și literatura română. Din afirmațiile interviuatului reiese că acesta “și-a asumat un risc, introducînd studiul limbii române”. Mai mult, se subliniază apoi că n-ar exista tradiție, în acest sens... Dar, lector de limba română este acolo lingvistul Alexandru Niculescu. Și totuși, chiar și acesta, într-un număr mai vechi din *România literară*, *Exilul uitat* (1992), amintește doar de asistenta lui Ramiro Ortiz - și nu și de profesorul însuși. Acest profesor care, după 25 de ani de apostolat la Universitatea din București, odată întors la Padova acasă, și-a clădit acolo o *Casa Romana*, în amintirea celor mai frumoși ani ai săi, petrecuți în țara noastră. Oare, la Universitatea din Padova să nu găsească tot ce a scris Profesorul? Deci nici volumul său de literatură română, care cuprinde și mai multe traduceri de Murnu? Ca și teza de doctorat a celui mai bun student al său, cunosător de limbi romanice, pe care a reușit să-l pasioneze pentru *George Murnu, poeta e traduttore* - o teză excepțională, ce l-a surprins și entuziasmat pe Ramiro Ortiz!

Sunt omisiuni, să le zic scăpări, ce sărăcesc imaginea culturii noastre și așa puțin cunoscută în lume, exclusiv din vina noastră, cred că nu greșesc spunînd-o.

Este și motivul pentru care vă rog să inserați aceste gînduri ale mele în prestigiosul și influentul dv. săptămînal și dincolo de hotarele României.

Cu mulțumiri deosebite,
Iulia Murnu

Contemporan cu propria sa posteritate

DUPĂ 1945, Ion Barbu se refugiază în matematică. Nu mai există ca Ion Barbu și Dan Barbilian, ci numai ca Dan Barbilian. Este ca și cum ar fi obținut azil politic într-o țară abstractă. Sau ca și cum ar fi murit.

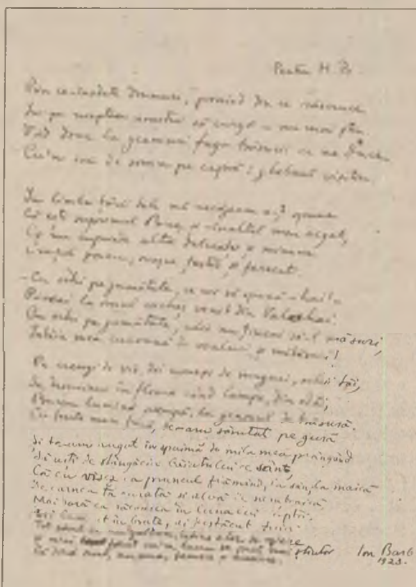
Se înregistrează și câteva reveniri - fantomatice - ale poetului în România socialistă: în 1947, când colaborează la *Revista literară* cu splendidul poem *Protocol al unui club Mateiu Caragiale*, în 1955, când predă Editurii de Stat pentru Literatură și Artă primele două acte din traducerea piesei lui Shakespeare, *Richard al III-lea*, și în 1956, când publică în *Viața Românească*, surprinzător, o adeziune versificată la ideea de republică, în conformitate cu așteptările partidului comunist.

La 11 august 1961, poetul Ion Barbu moare definitiv, odată cu matematicianul Dan Barbilian. Timp de un deceniu și jumătate el a lipsit, așadar, din spațiul vieții literare românești, puținele lui reveniri rămânând fără ecou în conștiința estetică a epocii (poemul *Bălcescu trăind*, cel cu glorificarea republicii, a avut doar un ecou propagandistic). Ar fi o exagerare să afirmăm că a fost vorba de o grevă lirică. De fapt, chiar dacă s-ar fi străduit să participe la viața literară, Ion Barbu tot n-ar fi fost acceptat, decât dacă ar fi reușit (și n-ar fi reușit) să-și schimbe modul de a scrie. Poezia sa era incompatibilă cu prolektcultismul, cu "concepția" despre literatură a activiștilor în general.

Lăsăm la o parte faptul că literatură, în esența ei, n-are nici o legătură cu ceea ce cred comuniștii că este literatură. Dar poezia barbiană se opune de-a dreptul, într-un mod sfidător, chiar dacă involuntar, esteticii rudimentare promovate de partidul comunist. Este, înainte de toate, elitistă, în contradicție flagrantă cu accesibilitatea vul-

gară pretinsă artiștilor în epocă. Este atemporală, într-un moment în care poezii sunt somați să facă un fel de gazetărie versificată. Și este esoterică, deci mai mult decât suspectă din perspectiva unor propovăduitori caricaturali ai ateismului.

Ion Barbu n-are deci nici o șansă să participe la viața literară din deceniul șase și s-o influențeze direct. Dar o influențează indirect, prin opera sa antebelică, citită febril, într-un regim de clandestinitate. De altfel, și alți poeți dinainte de război - Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Octavian Goga - figurează printre autorii preferați patetic, tendențios de mulți tineri, care își transmit unii altora cărțile respective asemenea unor documente secrete sau și le copiază pe ascuns. (Copiile artizanale ale unor scrieri din perioada dintre cele două războaie mondiale reprezintă adevăratele samizdat-uri

Facsimil după un manuscris barbian din colecția Șerban Cioculescu.

care au circulat în România.) Chiar și la faimoasa Școală de literatură, înființată pentru îndoctrinarea celor desemnați să devină scriitorii țării, se citesc conspirativ cărți "dinainte". Se știe, de pildă, că Nicolae Labiș era unul dintre cititorii cu astfel de preferințe. Literatura antebelică îi atrage pe tineri prin faptul că evocă un climat de normalitate. Opțiunea pentru ea nu este neapărat o opțiune politică, ci mai curând un tropism al normalității.

La sfârșitul deceniului șase și începutul deceniului șapte, când scriitorii români exploatează prompt și la maximum o anumită larghețe manifestată de autorități față de cultură, nici unul dintre ei nu se află în situația de a mai pierde timp cu inițierea în literatura română de altădată. Inițierea este de multă vreme făcută. Așa se explică de ce încă din cartea de debut a lui Nichita Stănescu din 1960, *Sensul iubirii*, reiese clar că spiritul poeziei lui Ion Barbu nu s-a evaporat din cultura română, că acest spirit, fecund, contribuie la relansarea literaturii naționale. Nu este vorba de barbism, în sensul pedant al termenului, ci de o însușire liberă a lecției pe care o reprezintă poezia lui Ion Barbu. Stilul lapidar, bazat pe o folosire decisă a neologismelor acolo unde cuvintele "poetice" tradiționale ar introduce un sentimentalism de romanță, intelectualizarea emoției și, în general, refuzul (aristocratic) de a face pe plac cititorului sunt câteva dintre "secretele" învățate de la autorul *Jocului secund*.

"În cearcăne verzui te ocolesc departe/vibrațiile ierbi, arcuite tandru/ și le ivesți, și le azvârl în jururi, sparte/ cu râsul tău de băietandru". ... Tânărul Nichita Stănescu n-ar fi

Congresul de matematică de la București (1956). Lângă poet (aflat în planul doi, stânga), se găsește matematicianul german W. Blaschke. În prim plan savantul Denjol.

folosit probabil, niciodată, științificul termen *vibrații* pentru a numi ceva numit în mod curent (de autori ca Eugen Frunză sau Veronica Porumbacu) *freamăt, foșnet, unduire*, n-ar fi asociat noțiunea de *arcuire* cu aceea de *tandrețe* și n-ar fi recurs la îndrăznețul (din punct de vedere lingvistic) plural *jururi* dacă n-ar fi luat lecții de emancipare estetică de la Ion Barbu. Istoria avea în 1960 sensul inversat. A fi, atunci, reformator, înaintemergător însemna a scrie ca în 1930.

Nichita Stănescu, bineînțeles, nu l-a imitat pasiv pe Ion Barbu. A învățat, pur și simplu, regulile "jocului cu mărgele de sticlă" și l-a jucat în felul său.

Spiritul poeziei lui Ion Barbu mai poate fi recunoscut în acea artă a folosirii abstracțiilor prin care s-a făcut remarcant Cezar Baltag, în gustul pentru un pitoresc balcanic ultraestetizat, propriu lui Leonid Dimov, în ceea ce s-ar putea numi "geometrizarea miturilor" - practică poetică recunoscutibilă în primele cărți ale lui Adrian Păunescu.

Pe de altă parte, dacă admirarea operei lui Mateiu Caragiale s-a transformat la un moment dat într-o modă, aceasta se datorează tot lui Ion Barbu, elocvenței autoritare cu care a pledat el pentru înființarea unui club matein.

Retras, practic, din viața literară, poetul a fost martorul propriei sale posterități. A văzut cum creația lui alimentează, ca o muniție imaterială, lupta cu ignoranța și prostul gust.

Alex. Ștefănescu

Romanele lui

REVENDICÎNDU-ȘI, în proză, rolul de "colaborator al realului", Ion Barbu scrie romane în care, deși nu inventează niciodată, probabil că mai întotdeauna "aranjează" - cum spune chiar el - realitatea și asta numai "pentru corectarea discretă a detaliilor". Locul acțiunii - acțiune realistă și autobiografică așadar - este "bătrâna Germanie" a anilor 1921 și 1922. O serie de orașe ni se perindă prin fața ochilor: Göttingen, unde "totul îți vorbește de legendă, de viață împăcată și continuă, și stai sub puterea amărâtoare a lucrurilor foarte vechi", Hanovra, Hamburg, "un mare oraș negustoresc; bogat, impunător și agitat" unde "opera e una din cele mai bune din Germania", Berlin, văzut cu ochi necrutător ca "un oraș idiot, de o monotonie exasperantă. Toate casele la fel", "orașul identității deprimante și cazone", dar cu oameni "mai de treabă ca cei din Göttingen", Goslar, "o veche curte împărătească, un fel de Curte-de-Argeș germană", Nürnberg, Tübingen, Cotbuz și destule altele. Pensiuni, camere modeste de hotel, parcuri, străzi, restaurante.

Personajul principal și totodată naratorul din romanele barbiene este Dan, un tânăr de 26-27 de ani, care-și mai spune și Brabantil sau chiar Brabantil de Brabantillac, cu un ciudat orgoliu autoironic și o puritate infantil-livrescă pe care oricare din episoadele romanelor "germane" le dovedesc. Sosit la Göttingen dintr-o mică țară din estul Europei ca să studieze matematicile și să-și ia doctoratul, pomenindu-se după numai câteva luni cu

bursa suspendată, Dan - Brabantil de Brabantillac hotărăște să rămână totuși în Germania deși se simte "impermeabil la teoria numerelor așa cum o concepe Landau" și e dezamăgit de un "David Hilbert în plin scăpătat". Se lasă deci în voia "demoniei literare", a dorului de casă care-l face să scrie poeme (*După melci* - "Melcii i-am îndrăgit iarăși de când un anumit motiv din Grieg, *Dansul Trollilor* (...) îmi dă dedesubtul muzical al acestei comuniuni cu Olimpul grotesc al pădurii", precum și două "mascarălituri turcești: *Nastratin Hoge* și *Selim*). Se lasă în voia romantismului cu totul special al firii sale și care se infiltrează și în rîndurile realiste ale romanului. Izvoarele romantice ale prozei barbiene sînt descoperite chiar de autor: "Această recrudescență de romantism de unde-mi poate veni? De la tine, patruzeci și optistă stafidită, silabisind foiletoane în scaune cu adînci speteze, în fața unui «Lombrozo» îmbărburat, stîrcit, dar înmărmurit! De la tine, Zinco Șoiculeasco, himerică țîrgoveață și mamă-mare! Mă recunosc armean și romantic, deci autentic nepot al dumitale. Prostul meu gust să-l porți în suflét, tu l-ai răsădit. Diletantism literar la dumneata, la mine mai e și «pragama», Hananâma-mu!" Paginile prozei barbiene sînt impregnate uneori de varianta cea mai "pămîntească" a romantismului, un romantism Biedermeier cu nervuri grotesti și suspansuri foiletonistice, o variantă oricum mai potrivită cu realismul totului decît ar fi fost romantismul "înalt". Personajele feminine rămîn de aceea simple pete de culoare "locală" în ansamblul romanelor, nici unul

nu capătă adîncime, iar numele și identitățile lor se confundă: Lily Lang, Anne-Marie, Friedl, Else, Lily R., tinere sau quadragenare, neveste de junkeri, de generali demisionari plecați din oraș, blonde înfîlinate la concert ("Cine a spus că emoția estetică e senzualitate conținută, a spus drept"), directoare de pension, uricioase "dame protestante" sau "nonne" catolice, pe scurt tot ce vorbește franțuzește în cadrul german și tot ce poate deveni literatură. Povestea are și un happy-end Biedermeier: aflat în criză morală și financiară, Dan o înfîlnește pe Gerda, fata unui medic din Cotbuz, cu care se căsătorește. Părăsește Germania fără să-și fi luat doctoratul, dar alături de o soție.

AVENTURILE germane ale lui Dan B. iau forma romanului epistolar din acel secol XVIII, "ultimul al bunului plac" și ar putea avea foarte bine același titlu ca romanul lui Laclos: *Les liaisons dangereuses ou lettres recueillies dans une société et publiées pour l'instruction de quelques autres*. Trei figuri se disting, în afară de cea a autorului, din aceste epistole: Tudor Vianu, Simon Bayer și tatăl expeditorului. Stilul diferă în funcție de destinatar, de la verva și fantezia, umorul și inepuizabila energie din paginile adresate lui Tudor, prieten cu cîțiva ani mai mic, pînă la veșnicele socoteli bănești și informații de fiiu ascultător din scrisorile începute clasic cu "Dragă tată". Un vers barbian se explică, nou și neașteptat, în lumina schimbului epistolar, un vers care ar putea deveni și motto-ul prozei lui Ion

Poetul fără precursori

CEEa ce mi s-a părut întotdeauna neconvingător la critica de atenția căreia s-a bucurat opera lui Ion Barbu a fost o anumită neputință de a construi o paradigmă sistematizată acestui tip total aparte de poezie. Neputință compensată de cele mai multe ori de o tatonare tautologică, destul de impresionistă și subiectivă, imposibil de contestat dar totuși evident insuficientă și în anumite cazuri chiar irelevantă. Comentariilor pur sinonime cu expresia barbiană, parafrazelor abile și aparent pline de miez, în realitate neutre și fidele pînă la inutilitate textului comentat, le sînt poate superioare *interpretările, descifrările* s-ar putea spune. Numai că uneori nici acestea nu sînt cu adevărat importante, pentru că ele presupun un întreg sistem filozofic și logic personal, la care nu ai acces decît parțial, lipsindu-ți însă elemente fundamentale (premize, ipoteze, reguli de funcționare), ceea ce practic nu-ți dă dreptul să respingi, dar nici nu recomandă acceptarea raționamentului. Acestea sînt motivele pentru care - în ciuda unor studii categoric notabile, dar contaminate cel puțin parțial de viciile la care mă refeream - Ion Barbu mi se pare a fi un poet fără o receptare critică solidă. Firește, nu ignorăm contribuțiile unui Tudor Vianu ori Dinu Pillat - cărora le datorăm o sistematizare a acestei opere poetice restrînse și totuși înșelător de diverse, o *periodizare* necesară, echivalentă cu o marcare a cristalizării unei conștiințe poetice, însă și această periodizare a funcționat mai mult ca o prejudecată decît ca un real instrument de lucru. Pe de altă parte, eseul consacrat lui Barbu de către Șerban Foartă are avantajul de a oferi spectacolul înțînării științietoare dintre două spirite afine, ceea ce presupune șansa unei comprehensiuni la un nivel care depășește simpla analiză filologică. Remarcabile sînt și interpretările lui Nicolae Manolescu din *Lecturi infidele*, prin atenția citirii poemelor în contiguitatea lor gramaticală menită să dezvăluie mecanismul semantic, dar ca în cazul oricărei stilistici a fragmentului, a piesei izolate, ele îți lasă în primul rînd frustrarea de a nu avea acces la visata generalizare, și abia pe urmă satisfacția înțelegerii și apropierii parțiale. Aceasta fiind situația, în linii mari și bineînțeles simplificată, este perfect legitimă încercarea de a-i căuta o justificare. Ion Barbu nu e nici pe departe singurul scriitor din literatura română a cărui receptare critică este inconsistentă, dar e important să decidem în ce măsură aceasta este rodul întîmplării (deși chiar și "fatalitatea" acționează după o logică), ori rezultatul unor date concrete survenite în lectura poeziilor sale. O carte relativ recent apărută - din păcate însă prea puțin remarcată - ne per-

mite să reconstituim un istoric al "ratării" (dacă termenul nu e exagerat) critice a lui Barbu, o subtilă recuperare a cîtorva particularități esențiale pentru universul barbian, a căror ignorare falsifică sau măcar destabilizează inevitabil demersul critic ulterior. Este vorba de volumul postum al Ioanei Em. Petrescu - *Ion Barbu și poetica postmodernismului* - o carte care pornește de la cu totul alte premize în studierea operei poetului, fără să desconsidere ori să polemizeze cu alte puncte de vedere. Interesant este faptul că acele *puncte-critice* definitorii pentru identitatea artistică a lui Ion Barbu care cred că au fost ignorate de predecesorii Ioanei Em. Petrescu sînt enunțate de autoare foarte discret, existența lor e aproape subînțeleasă, dar voi încerca să le descriu comentînd succint semnificația lor, lăsînd în același timp între paranteze detaliile teoriei în sine. Asta pentru că nu aș vrea să se înțeleagă că Ioana Em. Petrescu ar fi criticul perfect, exegetul ideal al lui Barbu: oricît de interesantă și ingenioasă, cartea ei are cîteva inadvertențe și mici fisuri de raționament. Dar ea are în același timp meritul imens de a ne atrage atenția asupra a ceea ce s-ar putea numi *barbianism*, complexul de fenomene tipice pentru Ion Barbu de care critica ar trebui să (înă seama.

Afirmația care deschide cartea Ioanei Em. Petrescu este următoarea: "În literatura română, Ion Barbu e un scriitor fără precursori". Categorie (deși în paragraful imediat următor ea e nuanțată, autoarea recunoscînd existența în anumite versuri barbiene a unor ecouri eminesciene, simboliste tip Petică ori chiar clasiciste tip Alecsandri) și aparent neutră, aceasta este premiza care ar trebui să guverneze un demers critic interesat de Barbu. Ea nu are valoarea unui superlativ al evaluării, ca în măruntele metafore de genul "poetul-nepereche", ci atrage atenția asupra faptului că obișnuitele instrumente de analiză pot fi de astă dată neputincioase, pentru că se știe doar că există o solidaritate de mentalitate, o *complicitate*, cum spune Lovinescu, între critică și poezie, ce îl poate duce pe exeget la condiția periculoasă de captiv al unor subtile prejudecăți, al unor locuri comune sofisticate, dar în ultimă instanță inadecvate pentru noua literatură cu care se confruntă. Scriitorii fără predecesori violentează puternic orizontul de așteptare, de aceea avem cele mai puține motive să ne așteptăm la reacții potrivite tocmai din partea criticilor momentului. Mai interesante sînt interviurile ori convorbirile purtate de Ion Barbu cu o serie dintre contemporanii săi, pentru că acolo apare explicit procesul de acomodare reciprocă a două universuri practice, cel al lui Barbu și fundalul filozofic și poetic al vremii, pe care el se proiectează. Că

nu s-a ținut cont de faptul că poetul *Uvedenrodelor* nu are predecesori și că deci nu intră în vreun "lanț" causal al literaturii române o demonstrează punerea lui laolaltă cu Arghezi și Blaga, dar și cu Vinca ori Pillat în curentul generos numit *modernism*. Prin poetica sa Barbu se leagă parțial de viziunea unui Mallarmé ori Rimbaud, însă cu *modernismul* românesc poezia lui nu are nimic de-a face. O arată nu numai explicitetele lui articole teoretice îndreptate împotriva unui Arghezi de pildă, ci evidentele diferențe majore între opera lui și cea a celorlalți reprezentanți, apartenența lui la ceea ce Ezra Pound numea *melopoeia*, practic unică în contextul respectiv.

Pe lîngă faptul că nu are precursori, deci că nu se bucură de nici o preînțelegere facilitată de regulă prin intermediul unor viziuni poetice anticipatoare, premonitorii, Ion Barbu are o anumită structură intelectuală, foarte specială, recunoscută ca atare însă ignorată în consecințele ei majore. Ca matematician, el este nu doar un logician subtil al expresiei, un artist al suprafețelor tăioase și cristaline, ci e în primul rînd adeptul unei mișcări de idei din științe (geometrie, neeuclidiene, Einstein, Bachelard, ipoteza Bolyai-Lobacevski, Riemann) care lansează practic așa-numitul postmodernism. Însă nu e vorba de accețiunea minoră, colocvializată a termenului (redușă la cîteva elemente pulverizate: ludicul, scepticismul, descențializarea, disoluția individualului), ci de acel model cultural care aspiră la o conciliere a crizei moderniste, încercînd să reabiliteze statutul ontologic al subiectului printr-o *redefinire*, propunînd deci un alt concept al ființei. Această apartenență a lui Barbu la un curent care la momentul respectiv nici nu afectase încă genul liric are o mare însemnătate. Ea este punctul de pornire al cărții Ioanei Em. Petrescu, care relevă detaliat concepția postmodernistă în opera științifică a lui Ion Barbu și analizează creația sa poetică ca fiind o încercare de a dezvălui *realitatea esențială* imperceptibilă pentru simțul comun, dar la care accesul e posibil prin arta de tip inițiat, ce este în același timp "act clar de narcisism".

Dacă ne gîndim la tipul de poezie scrisă în literatura română după I. Barbu (și nu mă refer la trista perioadă a proletcultismului), la modernismul redescoperit de generația '60 (Nichita Stănescu ar fi un fals contraexemplu, scientismul lui filozofic e mai curînd impostură) și la postmodernismul minor al poezilor optzeciști (singuri se pîng că nu au metafizică) ajungem la o concluzie care dă de gîndit. Pe lîngă că nu are precursori, Ion Barbu s-ar putea să fie și un scriitor fără urmași. E o ipoteză.

Andreea Deciu

Ion Barbu

Barbu: "Suflete-n pătratul zilei se conjugă". Versul pare un ecou al unui început de scrisoare din 18 septembrie 1921: "Dragă Tudore, Azi dimineată ochii mi s-au deschis asupra scrisorii tale: îndelung așteptată. Încet de tot, servitoarea mi-o strecurase pe sub ușă și *plicul desfăcea în dușumea un pătrar rîzător*, deslușit și albastru, de bună vestire. Cînd vederile mi se limpeziră îți apăru și scrisul definitiv de armonios" (s.m.).

Dacă stilul romanelor barbiene este spontan, colorat și energic, jucăuș și afectuos: "Ce n-am întreprinde, ce nu ne-am spune, pierduți în cultura asta de oameni (cinci milioane, 2/3 femei)! Încipuieste-ți grupul D.B. nebst (*împreună cu*, n.m.) T.V., braț la braț pe Leipziger-Strasse duși «à la derive» de eterna scurgere a Damei Vesperale", limba este un la fel de spontan amestec de română cu înflorituri germano franceze, de obicei ironice și avînd nuanțe intraductibile. Pomeneste de o "Gnädige Frau" și nu de o "Stimată doamnă" pentru a păstra și înțepeneala serioasă a termenului german, dar și sensul de "Coniță" pe care îl conține. Cînd vorbește despre o tînără elegantă "toute en pleurs" e evocată malițios o întreagă serie de eroine ale romanului francez.

Indiferent de situațiile cu adevărat romanțioase și romanești în care se află tînărul (de pildă, după ce-și petrecuse după-amiaza cu o "mare" dragoste de moment, își petrece o parte a nopții cu o hidoasă și bătrînă "femme légère" care îi fură banii, trei mii de mărci), elanul vital al rîndurilor sale rămîne intact. La fel și umorul, delicat sau sarcastic, de la simple formule de adresare "supărate" ("Herrn Tudor Vianu, Pingăritor al marilor elanuri, Sancho Panza călărind măgărița defăimării...") pînă la poeme paro-

dice în franceză "ticluite" în chip de discurs de recepție într-o corporație studentească în care "obiceiul pămîntului" cerea să te înscrii.)*

Fără a fi capodopere ca poeziile, romanele lui Ion Barbu rămîn totuși un capitol important din creația lui, care-și așteaptă încă criticii. Dacă am scris despre ele fără a pune cuvîntul *romane* între ghilimele este pentru că, în *Amințirile* Gerdei Barbilian (din care am luat și citatele) am dat peste următoarea frază: "Ion Barbu mi-a spus de multe ori: «Eu n-am scris proză. Proza mea sînt scrisorile mele, unde am scris adevărate romane»".

Ioana Pârvolescu

*) Iată poemul rostit de matematician la primirea în corporația studenților flamanzi:

*Puisque mon âme en rut, s'est d'elle-même bannie
De la royale, lascive et verte Roumanie;
Puisque la mome Göttingen est un Pfufmè re marâtre
Toute en rouge tuile, en briques et en plâtre;
Frères en Verhaeren, grands maîtres en esclandres,
Faites-moi un' Pfuf-patrie de votre ardente Flandre.*

Întrucît nu știu să existe pînă acum o traducere, ofer această variantă:

*Cum inima-mi în rut s-a condamnat a pierde
Regala-i Românie, lascivă și verde;
Cum mașteră pfumamă e Göttingen aridă
În roșiile-i olane, mortar și cărămidă;
Frații mei de Verhaeren, mari meșteri la bătaie,
Faceți-mi o pfuțară din Flandra-vă-n văpaie.*

CENTENAR

The dogmatic egg

The dogma: "And the Holy Ghost floated over the waters"

The barren egg, as if for food conceived
Was also given to this race aggrieved;
The living egg, - with offspring crowned.
Is made for us to candle in the sun.

Like old worlds in their crystal rim,
In thin lime-water is aswim
The candid egg that's new, in bloom:
A wedding palace and a tomb.

The white of egg is plunged in snowy sleep,
(Its bedding is three satin layers deep);
It is as languid, close to the extreme,
As sweetheart's body sinking in a dream

What does the offspring do?
From skyeey heights of blue

-Whose pole is marked as *plus* -
Where earthly mud and pus
Have not yet blurred the view,
Without a jerk, noise, din,
It grants, most masculine,
The white of egg, in hyaline:
The perfect kiss, all-in.

You, irreversible, forgetful man,
D'you see the Holy Ghost
within our span?
Today it happens as in times of yore:
Minute worlds treasure dogmas learnt before.
Through vaults, the Holy Ghost to see
- the watchman of the live and reedless sea -
Here is the symbol-egg, you ought to guess,
You dullard, given to forgetfulness!
Tis not the dyed egg on a dish,
Unsated man, as dumb as fish;
A fertile egg I strongly wish
To give you as an Easter gift:
You'll know it by a sunward lift!

That yellow coin must first instil
Into your heart a fearfull thrill:
It is a clock without a hand
Which by itself writes with its sand
When egg and world should die. So you must fill
With awe: it is the yellow, needful clock's command...
Death's brow is all therein contained.
The useful white of egg should claim
To feed upon the yolk, so tame;
Time writes in us a wheel-like chain.
The dogma does the same.

So once again:
The Egg's like barren ones - as heading;
Don't suck it, though: you'd spoil its inside wedding.
Nor should you give it to the hen to hatch,
But leave it in the peace of its first batch,
As any tampering betokens sinning:
The wedding only's sac red - the beginning.

Poemul "Oul dogmatic" tradus în engleză de Andrei Bantaș

Ion Barbu cu Tudor Vianu la Tübingen (Iunie, 1923)

A FLĂM pe pagina de gardă a unui volum *Ion Barbu, versuri și proză*, fundamentală ediție îngrijită, prefăcută și înzestrată cu un tabel cronologic de Dinu Pillat (1970), această însemnare cu majuscule, ocupând întregul spațiu al micuțului format B.P.T.:

DOUĂZECI ȘI PATRU
DE ORE
TĂINUITE ÎN CITIREA
LUI
ION BARBU
MARE PREOT AL
UNUI
MESAJ LIRIC
SPIRITUALIST
ȘI PĂGÂN
TOTODATĂ
ÎN
VIAȚĂ
MAI MULT
RASPUTINIAN
DECÂT
DOSTOIEVSKIAN
OMUL
CELOR
CINCI MII DE
FEMEI
MODEST PUSE LA BUTONIERĂ
CA
ORCHIDEEA
MARELUI
MARCEL
DIN PORTRETUL LUI
Jacques-Emile Blanche

Însemnarea a fost făcută de lector - Șerban Cioculescu - și este prima dintre numeroasele care urmează, începând cu cele de pe marginea tabelului cronologic, pe a cărui întâie filă istoricul literar notează: "Orice tabel cronologic e prin natura lui schematic și searbăd. O biografie a lui Ion Barbu s-ar alimenta copios din «legenda» lui, pe care singur și-o întreținea, nu fără să-l exaspereze câteodată. L-am auzit vituperându-l (nu de față!) pe Tudor Vianu, fiindcă acesta spusese tuturor întâlnirea lui de pomină (șine timpul croazierii pe Mediterana, când cu călătoria lui de nuntă) cu profesorul neamț bărbos, gazda lui Ion Barbu la Göttingen. Acesta îl expulzase pe I.B. după replica lui: «Ich bin schon ein alter syphilitiker». Sfidarea avusese rostul de a stopa un avertisment al gazdei, precum că anumite legături, vremelnice prin natura lor, pot lăsa amintiri neșterse.

Anul 1912 din tabel face numire

CENTENAR

O retrospe

de momentul întâlnirii, ce avea să devină atât de importantă în viața poetului, cu Tudor Vianu - "cu care avea să se împrietenească pe viață". Adevărat, ținând seama că nu puține sunt prietenii ce trec prin încercări. Criticul își amintea, aici: "Pe vremea legionarilor (sfârșitul anului 1940), tipa: afară JIDANUL VIANU din UNIVERSITATE". Poetul era, deci, un impetuos! Totuși, Ion Barbu însuși recunoștea că se decisese să scrie unui singur cititor, care fusese Tudor Vianu. Dar, precizase

în scris poetul, "un Tudor Vianu adolescent și mai aparent genial". Comentariul cioculescian: "Vianu a aflat și nu i-a iertat-o niciodată".

Versul de care-și râse Tudor Vianu, la debutul liric al amicului său, se găsește notat de critic: "Într-o gaură profundă". Tălmăcit se pare din Baudelaire. (Cum tălmăcit din același îi păruse lui Șerban Cioculescu versul "Murea prin seară strada și zilnicul ei muget" din poezia *În ceață* - vezi "La rue assourdissante autour de moi hurlait" - *À une passante*).

La anul 1924 ("Se întoarce în țară, se afirmă în tabel, fără să-și fi luat doctoratul pentru care plecase la Göttingen"), notă: "Epocă de ETEROMANIE, când mă duceam la farmacia cea mai apropiată și-i aduceam o sticlă de 200 de grame, pentru că lui nu i se mai vindea, că i se duseseră buhul". La anul 1930 - anul publicării volumului *Joc secund* - notă: "G. Țițeica mi-a cerut avizul despre *Joc secund* și la răspunsul meu favorabil a spus că DAN BARBILIAN va fi cineva în matematică dacă se va lăsa de băutură și de femei; mai târziu, Ion Barbu se va lăuda că a avut în viața lui 5000 de femei. - Ți se pare că exagerez? - Da, în minus. Avea așadar o fanfaronadă erotică, în timp ce la afirmația că ar fi cel mai bun matematician al nostru, mi-a răspuns cu modestie: - Nu eu, VRÂNCEANU".

Întrucât în tabel lipsesc date între anii 1938-1942, Ș.C. notează: 1940-1941 "febră legionară"; participă la deshumarea lui Corneliu Zelea Codreanu și mi spune, după asasinarea lui N. IORGA: - Am plâns atâtea lacrimi la deshumarea CĂPITANULUI, că nu mi-au mai rămas pentru alții".

La moartea poetului (11 august 1961): "La 13 august a fost înmormântat, asistența matematică a fost impresionantă, cu 4 cuvântări remarcabile. Uniunea Scriitorilor i-a dat locul de la Bellu, dar s-a abținut de la înmormântare. Dintre scriitori am fost doi prezenți: ALEXANDRU ROSETTI, venit anume de la cursurile de vară de la Sinaia, și eu. Tudor Vianu a pretextat (era la Sinaia) că evită... emoțiile (avusese un infarct cardiac și n-a venit la înmormântare)". Tot la data morții, unde se spune că se sfârșise de cancer la ficat: "(este adus de la Câmpulung Muscel, unde plecase să-și facă vilegiatura, ca în vara anului precedent). Îmi spunea, cu câteva luni înainte de a

se sfârși, că trecuse prin 13 stări comatice, și că atunci moartea i se părea o alunecare lină, într-o apă nu prea adâncă, și-mi cita versul lui MALLARMÉ: «Un peu profond ruisseau calomnie, la Mort!» Deșteptările erau neplăcute, cu dureri de cap, gură amară, sleire".

Pe fila albă ce succede în volum tabelului cronologic: "După câțiva timp de la înmormântare, Gerda ne-a vizitat și m-a îndemnat, ca pe unul dintre cei mai apropiați ai lui Ion Barbu, să scriu amintiri despre el, «tot ce știu». E o imposibilitate - majoritatea anecdotelor pe seama lui nu sunt publicabile". Totuși, criticul punctează, pentru sine, o serie dintre acestea, în număr de cincizeci și una, începând cu foaia albă ce precede Nota asupra ediției și sub titlul: *Ion Barbu anecdotic*. Însemnările sunt lapidare, cripte câte unele, scrise în ordine în care respectivele evenimente i-au revenit în memorie. Sensul este pur expozitiv. Înțelesul lor nu ne e necunoscut, la cele mai multe, deoarece în lungile șuete cu Vladimir Streinu, profesorul Nicolae Ciorănescu sau Beldie, le revestea cu plăcere - și mai afla, eventual, altele. În arhiva sa de manuscrise barbiliene figurează, astfel, dedicații către Vladimir Streinu, primite în dar. Câteva note rămân fără dezagăle. După dispariția martorilor. Bunăoară: "18. Când era să-l bată pe Rosetti". Sau "9. Când l-a amenințat pe N. Bagdasar și a rupt-o I.B. la fugă". "10. Cu Mateescu-Chose: - Și zidurile au urechi". "11. Cu Vineia la Capșa: Loialitate de la Loyola?" Dar, 13: "Ion Barbu îi citește lui G. Călinescu actul I din Richard al III-lea" - episod de largă circulație. Consecințele acelei ciocniri de temperamente: "21. Cum a vândut, la preț de anticariat, Istoria literaturii a lui G. Călinescu lui N. Ciorănescu".

Edificatoare "flash"-uri despre perioada legionară a poetului: "15. «Îmi vine să umblu în pas de defilare» (vorba lui la primele victorii hitleriste) - Ești o brută soldatescă". Pe atunci, în Axa (25.XII.1940), militantul descoperea influențe semitice până și la anticii geometri elini: "Singur Archimede, acest modern rătăcit în Antichitate, rupe tradiția esoterică a geometriei grecești și lasă materiei obscure și tehnice grija de a pune

întrebări. Archimede (și Diofante sunt învățații greci care suferă hotărât influențe inasimilabile, rup cu tradiția matematică greacă și devin astfel genii menii promptei ei decadente". Notă 22: "I.B. și noaptea de 22 spre 23, 14 ianuarie 1941 - Casa Școalelor. Ocu paseră clădirea în absența gărzii, pe care aveau misiunea s-o dezarmeze. Norocul lui Ion Barbu. Dacă lucrurile s-ar fi petrecut altfel, înfunda pușcări sau, în cazul cel mai rău, ar fi fost condamnat la moarte".

Preocupările de memorialist iubitor de document: "24. Cum ar neglijat să-l vizitez pe Sudan care mi-a spus că deține o sumă de scrisori de la I.B. din anii studenției, pline de confidențe crapuloase. O sursă la care tre buie băut neapărat". Adaos ulterior: "Mi-a adus câte ceva" (febr. 1971). Cam tot la acest capitol, nota 30: "Cum s-a răzbunat I.B. pe Adria Maniu" după rându-l pe care-l sărim întrebarea criticului: "Oare?"

Petreceri din studenția poetului: "17. Farsa lui la Tübingen, cu barb fluvială sărutată de el și de... Suntem doi fii ai îndepărtatei Persi. Nu ne interzice îndepălinirea acestu sacru obicei". Cu probabilitate majestuoasă barbă aparținea unui neamț. La marginea poeziei *Paralel romantic* din carte ("Vechi burg de-amurg, țara șvabă"), Șerban Cioculescu notează: "Tübingen pe Neckar, unde acum în are placa, ochi în ochi cu Tudor Vianu, împacăți în efigie - A fost îngrat în primăvara acestui an... deși el, Ion Barbu, și-a făcut studiile superioare la Göttingen, iar nu la Tübingen". Și nota 18: "Vorba lui Vianu, când I.B. i-a propus să-s vândă paltonul: - Paltonul? Nu e haină, e o instituție".

Nu sunt ignorate nici izvoarele inimității dintre Ion Barbu și Tudor Arghezi, pornind de la o faimoasă vizită - între confrăți - dar ratată la poartă, la Mărtisor. Apoi: "27. Arghezi și Parascheva la Casa de Arheologie - Și dumnea ei a fost ibovnica mea înainte de a ne însura (I.B. o aștepta pe Ivonna Stratt)" 27. "Împăcarea cu Arghezi, la apariția plăchetei *Flori de mucigai*. Gatrenul dedicatioriu. Prilejul împăcării destăinuit de Arghezi în *Adevărul literar*". Cee ce nu l-a împiedicat pe I.B. să rămână mai departe un adept al hermetismului, fie și în metru popular!

Nota 31: "Spaima lui la apariția unui articol în *Scântea*, condamnând ermetismul său... Mă condamnă la Universitate, îmi taie jumătate de normă la Institutul de matematici? L-am liniștit: nu-i decât un avertisment de acelor tineri comuniști care te admira prea indiscret". În același domeniu: "32. Cum a scăpat de epurare, de la S.S.R. Scrisoarea lui de lepadare foarte frumoasă, de altfel, ca «scriitură». Și, tot astfel: "33. Cum m-am rugat, la prima mea vizită după liberare, să-l evit câteva zile încă. Mă credea sub observație și nu voia să fie el luat la ochi". Intimități: "34. Cum i făcea morală lui Oscar Lemnaru că acesta a părăsit domiciliul conjugal". Eu îmi înșel nevasta, dar nu părăsesc". De-ale casei: "38. Panica lui că i se vor finisca toți câinii. M-am rugat pe Tudor Vianu să intervină lângă primul ministru, dr. Petru Groza să fie scutit de această obligație (de deține unul singur). Iubea câinii, o mulți alți mizantropi". Politică: "39. Panica lui și reproșurile pe care mi le-a făcut după acel articol al meu, di

Însemnări pe marginea poemului *Bălcescu trăd.*

Semnălu cred, în toamna lui 1944, articol în care făceam aluzie la el, fără să-l numesc, printre oamenii de știință și de litere, pe care i-a cucerit nazismul. PROFIRI s-ar fi sesizat la citirea articolului meu și i-ar fi cerut epurarea. L-au salvat bunul rector STOILOV și solidaritatea matematicienilor".

Literatură: “-Îți mai place Eminescu? - Mie nu. Il n'y a que le divin Mathieu”. Și, numaidecât: “41. La vizita pe care i-am făcut-o la Colentina l-a contestat, violent pe Camil Petrescu - «nul», absolut nul”. Nota 42: “Știa pe dinafară strofa celebră din *Umbra lui Mircea la Cozia*. O spunea cu pathos”. Nota 43: “Declama cu pathos din Heredia, din *Antoine et Cléopatre*, finalul: ... L'imperator sanglant: martela cuvintele. Umbra să și procure o ediție completă”. Poetul mai căuta și o ediție completă din Saint-Simon, citim în nota ce continuă astfel: “Citea romane polițiste. Nu i-au plăcut amintirile lui Robert de Montesquieu, pe care de altfel le-a făcut și nu mi-a mai restituit exemplarul împrumutat. Mi-a dăruit câteva cărți, printre care două de Camil Baltazar. Pe una din ele mi-a scris un catren, semnat «a voastră brută soldatescă» (cf. nota 15)”.

[illegible]

În fapt, însemnările continuă pe aproape toate paginile cărții, de la primul poem, *După melci*: “Mi-a pus, la cerere, în 1929, o dedicație cu «un car de afurisenii», către Sherlock, în loc de Șerban, pentru că reușisem să depistez la anticar un exemplar din placheta epuizată. Se lepăda de ea. Era furios pe ilustrațiile lui Teișanu, care crezuse că este o carte... pentru copii. Cartea i se părea, în acel moment, «fără chip» pentru dînsul. Este, totuși, în genul ei, o poemă unică, inimitabilă”. Despre *Joc secund*, în care trufase documentele sale barbiliene: “Pe exemplarul meu de lux, cumpărat de la Cultura Națională, i-am cerut la Capșa o dedicație. S-a oferit să improvizeze un catren, dar mi-a cerut să-i propun tema. Am fost bine inspirat, sugerându-i să plece de la ideea formei geometrice de pe copertă (eptagonul înscris într-un cerc, cu linii tangente pe acesta). A comandat un filtru, a reflectat, a scris în margine rimele și într-un sfert de oră a improvisat acest splendid catren: «Un ciclu este schema opritelor elanuri./ În ordinea figurii înmugurită astră./ Domenii le separă, numindu-le, și-n planuri/ Desface o rotire, ca barba dumneavoastră». Aveam, într-adevăr, atunci, o bărbuță rară, care, vorba lui Mircea Damian, nu acoperea nimic”.

1936 Este invitat să țină prelegeri la universitatea
de Hamburg și Göttingen.
la care se țin un congres internațional de ma-
tematică la Oslo.

1947 Ține prelegeri la universitatea din Minister-
Westfalia și Viena.

1948 la parte la un congres internațional de ma-
tematică la Baden-Baden. Cu acest prilej,
profită să se deplaseze și în alte orașe din Germa-
nia să viziteze Olanda.

1950 1951 *1951* Este numit profesor la catedra de algebră
de la facultate, urmând să nu se mai ocupe cu
prelegeri, ca până atunci, de fundarea și de
organizarea grupului teoretic de geometrie, ca
să se dedice în exclusivitate problemelor de
algebră, pentru că abia în ultimii ani de viață,
din 1958 încoace, să se reîntoarcă la geometrie
să studieze spațiile, care sîrîșesc prin
și pe care se dezvoltă în matematică con-
temporană ca „spații Barbillan”.

1956 I se publică în *Vieța românească* ultima
La 11

1961 La 11 iunie în spitalul „Vădile
Roșii” din București, bolnav de cancer
flectat

Riga Crypto și Iapona Enigel i-a părut criticului "o creație nedepășită", pe când *Oul dogmatic*, considerat un splendid discurs poetic, primește, la fine, această notă: "Ion Barbu era agasat, auzindu-se mereu numit «poetul *Oului dogmatic*». Își renega poemul, ca prea explicit". În fapt, aproape la fiecare poezie, criticul își nota câte ceva, fie și de felul (*Panteism*): "Spre scandalul lui Timoleon (Pisani, *n.n.*) și al lui Cocoș (Georgescu, *n.n.*), poezia a fost propusă elevilor în manualul de clasă a VIII-a de Al. Rosetti, Jacques Byck și Ion Crețu, la care am colaborat *gratuit* (am refuzat onorarul propus), printr-o introducere critică, dictată lui Byck, la Bușteni, într-o lună de vară".

Despre matematician, la lectura articolului acestuia (fragment!) dedicat lui David Hilbert - un caz special, printre altele declarat lipsit de verva creatoare a unor Euler sau Lagrange nota: "Verva este și calitatea dominantă a lui Dan Barbilian - cel puțin așa mi-a spus acad. OCTAV ONICESCU". Discipol al lui Emmy Noether, conform uneia din notele de la sfârșitul cărții: "Despre Emmy Noether, iată ce rețin din cele ce mi-a spus cândva Ion Barbu: ea a deschis - la Berlin, cred - un curs liber, de Privatdozent, la care se făceau înscrieri cu plată. Ion Barbu a asistat la întâia lecție, cu intrare liberă, a avut revelația că se află în fața unei deschizătoare de drumuri și s-a simțit ipșitit să se înscrie. Demonul lui cel rău i-a suflat însă la ureche că pierde o cifră n de femei și de butelii de vin cu plata taxei de înscriere. Astfel s-a lăsat păgubaș de curs, lucru pe care mai târziu l-a regretat amar. În momentul lui huliganic (sfârșitul anului 1940) cerea o excepție în favoarea lui Emmy Noether, de la epurarea matematicilor de nearieni".

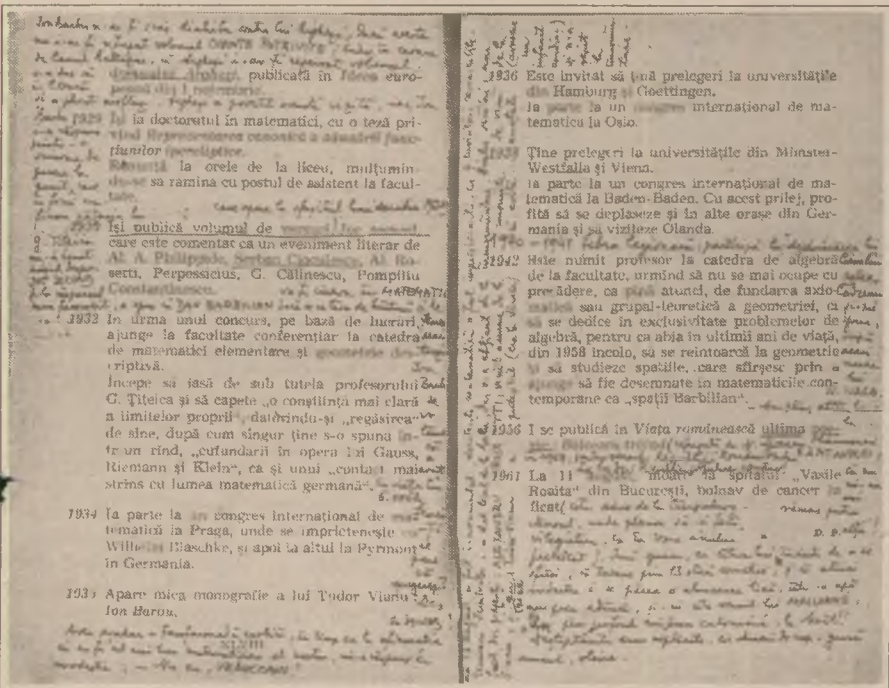
.....

Dedicăție pe exemplarul lui Șerban Cioculescu din *Joc secund*.

Volumul editat de Dinu Pillat se încheia cu o sută de aforisme, a căror sursă nu e indicată - iar criticului îi era cunoscută. Sub cel din urmă aforism ("Simplul fapt al vestirii unei ore de seară are nevoie de mai mult decât cele câteva cifre ale notației astronomice; are nevoie de toată amplitudinea unui vers".) a scris: "Nu găsesc foarte «adânci» aceste extrase fără referință exactă, dar de câte ori am avut prilejul să stau mai îndelung de vorbă cu Ion Barbu, am fost impresionat de felul cum aprofunda orice chestiune, atacând-o în miezul ei, cu seriozitate deplină. Nu vorbea ca să epateze, ca G. Călinescu sau Camil Petrescu; gândea personal, fără să sconteze «efectul» pe care-l făcea asupra ascultătorilor. Era o autentică inteligență reflexivă".

Barbu Cioculescu

Barbu Cioculescu

România literară 17

Pe aceeași editie, comentarii la un tabel cronologic

GHEORGHE GRIGURCU

și-au ascuns capul în nisipul unei tăceri comode ori al unor amintiri selective la modul tendențios, n-a șovăit a-și asuma riscul unei bătălii, în câmp deschis, cu un adversar, încă înzestrat cu forța lui David.

S. Damian: Când d-ta vorbești de drumul de la A la B și sugerezi că năzuința mea era să ating o limpezime în argumentare, în spiritul unei demonstrații matematice, te previn că aparențele înșală, în mare măsură. Dacă rîvnesc, probabil, să domin curgerea ca un torent a evenimentelor măcar prin actul pasiv de a înțelege, rezultatele nu sînt adesea la înălțimea demersului. Îmi propui să-mi concentrez privirea asupra propriei evoluții intelectuale și îmi dau seama că un segment final, obținut printr-un proces îndelungat de distilare și apoi de păstrare doar a esențialului, de la A = punct de pornire pînă la B = punct de sosire, acoperă prea vag, sumar, neconcludent o avansare înceată, șovăielnică, pe culoare în semiobscuritate, pîndită de rătăcirii și reculuri.

A, ca loc al startului, ar fi faza începuturilor în activitatea de critic literar, și la ele mă gîndesc resimțind o mare stînjeneală. Eram atunci mult prea naiv și ignorant, în unele privințe, dispus la simplificări incompatibile cu un cărturar în formare. Se pot invoca unele circumstanțe atenuante. Îleșeam abia din adolescență, după ce îndurasem apăsarea unor persecuții arbitrare, marcat de o umilire feroce. Suportasem lezarea demnității la o vîrstă fragedă, lipsit de posibilitatea de ripostă. La sfîrșitul războiului familia mea, pe ramificațiile de rudenie ale părinților și bunicilor, înregistrase pierderi grele, chiar devastări. Nimic nu putea întrece aversiunea mea față de fascism, sursă a răului, laborator al unor experimente cumplite, trăite direct. Nu pricepeam atunci că sentimentul eliberării din acest coșmar nu poate fi în întregime celebrat, și că doar o reprezentare puerilă a răsturnărilor identifică automat în cei care au înfăptuit desferecarea pe purtătorii binelui și ai adevărului. Realitatea se dovedea mult mai încolăcită și contradictorie, ceea ce voi descoperi treptat, fără a fi scutit de prelungite decepții.

Fascinat de o utopie pe care o acceptasem fără precauții de ordin rațional, grabă ce nu corespundea naturii mele psihice circumspecte, am descoperit abia ulterior că însăși operația de binecîvîntată salvare conținea semnele unei noi robii, în tipare extrem de brutale. Am ales repede, renunțînd la lungi deliberări, meseria de critic literar, convins că posed aptitudini de desprindere a semnificațiilor și de analiză a producțiilor scriitoricești. Greșeala fatală a fost pripeala cu care am admis și corolarul, inherent în acea epocă, adică faptul că debutul profesional coincide cu o înregistrare. A fost o opțiune care a provocat distorsiuni grave în dezvoltarea mea spirituală. Critica era un tîeran deschis, expus reflectoarelor, parte a aparatului ideologic, cine se prezenta la post era obligat să execute niște directive, fiind inclus într-un mecanism al controlului strict. A citi și a judeca opera literară însemna în concepția noilor stăpîni un act previzibil de exercitare a unei funcții de combatant, aproape nimic nu mai era lăsat la voia îndeletnicirii individuale de gustare a frumosului, iar ca expresie a comprehensiunii estetice critica era strivită.

Din aceea fază a tatonărilor, sub zodia înrolării, dacă ar fi să selectez ceva rămas necontaminat, aș păstra, pe porțiuni, cîteva tentative de explorare a

sensurilor creației cu unelte adecvate profesiunii, dovezi ale unei intuiții productive (despre Sadoveanu, Rebreanu, Preda), prea vizibil și prea adînc era viciat altfel exercițiul critic de un dogmatism neînduplecat al reducăiei. Nu există retroactiv justificări pentru aplauzele cu care am întîmpinat, de pildă, scrieri avariate de ideologie ca *Meridiane sovietice* de Geo Bogza sau *Mărul de lîngă drum* de Mihai Beniuc. E adevărat că am respectat de la început minima cerință de a separa talentele veritabile de făcătorii de cuvinte, produse nevertibrate ale liniei oficiale. Încă de atunci demarase, cum prea bine știi, o înfruntare care va caracteriza în felurite variante deceniile de literatură postbelică, fără a se suprapune total cu lupta ideologică: împotrivirea față de expansiunea huliganismului și a intoleranței primitive, forme directe de aservire. Refuzînd onorurile și privilegiile acordate de sus, de capii ideologiei, m-am înscris de timpuriu în tabăra celor ultragiați.

Mai survine poate un aspect meritoriu care s-ar cuveni semnalat. Dețineam, cred, de la cele dintîi încercări, un instinct al valorii, care a funcționat mai mult sau mai puțin slobod, chiar în perioadele de furios dogmatism. Puteam recunoaște talentul și această înzestrare m-a împiedicat să particip la acțiuni rușinoase de demolare. Dăinuia, în zona celor neafiliați Puterii, în anumite limite, o solidaritate aproape clandestină în scopul protejării vocației autentice, considerîndu-se tacit o dezertare încălcarea acestor norme. Îmi aduc aminte că, încă novice, fără rutina disensiunilor, am știut să stăruim într-o discuție cu o prietenă, tot debutantă pe tărîmul criticii, să nu adere la campania de negare a unor cărți și autori (cazul la ordinea zilei era *Bietul Ioanide*). Tocmai amestecul de supunere și răzvrătire, continuu prezent în doze variabile, expresie a unei schizofrenii intelectuale, mi-a răvășit echilibrul sufletelesc.

Destul de devreme am avut revelația erorii globale. Puțin după moartea lui Stalin puneam la îndoială în intimitate valabilitatea sistemului ca întreg. Cu o informare redusă, înaintînd pe bijbiite, speram în acea etapă că ordinea comunistă se poate reforma, căpătînd nuanțe mai liberale. Ne înfîlneam, nu prea des, un grup de prieteni (Titus Popovici, Labiș, Raicu, Mazilu, Covaci, Cosașu), circulau de la unul la altul scrierile lui Trozki, stenogramele procesului lui Buharin, ironizam tezele jdanoviste și frazele împleticite ale conducătorilor de partid autohtoni. În plimbări nocturne pe aleile unor parcuri pustii, conversam asiduu cu Paul Georgescu sau cu Ov. S. Crohmălniceanu, colegi de breaslă de care mă apropiasem în lumea literară, depistînd în șoapte nerozia unor rezoluții abia promulgate. Cu toate că solilocviile erau în realitate inofensive, se mîrgineau la o frondă abstractă, construită pe premisa pasivității noastre, nopțile tîrziu tresăream în pat cînd o mașină se oprea în fața casei, așteptînd să fie arestat. În această zbatere tăcută, discretă, înăbușită, nu ferită, cum se observă, de ridicol, se consuma revolta spirituală, eu mă închipuiam un ferment al rezistenței și cei care ar fi trebuit să simtă vehemența acestei opunerii nici nu păreau să remarcă provocarea. Ceea ce nu atenua decît parțial încordarea lăuntrică.

Mai adaug că survenea și un factor specific de conformație psihică: am constatat deprimat, după unele accese de cutezanță, că nu sînt apt să intru în bătălia directă, radicală, care revendica tărie nervoasă și o asumare a riscului de a sacrifica totul, familia, sănătatea, tihna slujbei în favoarea spunerii fără ocol a adevărului. Procedam ca în versul lui

Labiș ("A doua zi mă liniștisem parcă"...), adică reveneam la lumina zilei, după descărcările de mînie în întuneric, un salariat modest, disciplinat, preocupat să nu atragă luarea-aminte. Că alții erau în stare chiar de o retorică inversă, ca dezmințire a unor suspiciuni, elaborînd după cîteva ore de somn cuvîntări de adeziune cu izbucniri demagogice (bunăoară, pledoariile publice surprinzătoare ale lui Titus Popovici), – întîmplarea mă uluia. "Reconstrucția interioară", de care pomenești, a avut în cazul meu exteriorizări dramatice. Lucrînd la o revistă de prima linie, așadar în bătaia focului, am parcurs perioade întinse de semiabsență, nevrozat, simulînd o participare, dar fiind în imposibilitate de a scrie cîteva rînduri. Colegi generoși mă ocroteau, acoperind delictul, dîndu-mi șanse de a supraviețui în anonim. Chiar decizia de a părăsi meseria de critic sau de a mă retrage în regiuni mai periferice ale culturii echivala cu o sfidare, de care nu m-am simțit în stare. Senzația că totul va dura o eternitate îmi paraliza orice inițiativă de rebeliune.

Silit la o repliere neînteruptă, am întocmit totuși în secret un program al unei rezistențe minimale în profesie, pe care retrospectiv socotesc că l-am îndeplinit destul de consecvent: a) să nu desființez cărți bune; b) să nu vorbesc în ședințe; c) să nu contribui activ la dezvăluiri și demascări, în ciuda presiunilor care se exercitau; d) să nu pomenesc niciodată în textele semnate de mine numele conducătorilor supremi (Gheorghiu-Dej sau Ceaușescu); e) să mă străduiesc să ating în contestarea indicațiilor oficiale marginile admise legal și nu mai puțin, sprijinînd pe autorii nonconformiști, cu mijloacele tolerate în principiu. Nu era poate o coincidență faptul că tocmai în preajma mea s-au cristalizat, în întrupări felurite, manevrele de spargere a realismului, pe linie onirică (Tepeș, Dimov); în pornirea de divulgare a ororilor din închisori. (Paul Goma); în propensiunea spre irațional a tipurilor narrative (Nicolae Breban). Cînd se va ajunge, în fine, la o examinare atentă, răbdătoare și lucidă a resurtecției literare în epoca dictaturii, un capitol special va fi rezervat probabil și menirii unor intermediari de formatul unui Tvardovski, poet sovietic renumit care se bucurase de încrederea forurilor de decizie și care, pe acest fundament, a avut îndrăzneala să profite de momentele de dezgheț sau de derută, care reveneau aproape ciclic, pentru a tipări pe răspundere proprie primele manuscrise ale lui Soljenișin. În cercurile literare bucureștene se pot descifra tentative asemănătoare, poate nu de aceeași anvergură, dar și cu un specific local de netăgăduit, dacă ne amintim de nesupunerea și capriciile nepedepsite ale lui Eugen Jebeleanu sau Miron Radu Paraschivescu. În ce mă privește, creditul de care beneficiaam în ochii celor care supravegheau vîltoarea vieții scriitoricești era nul.

Fiind angajat însă la o revistă de prestigiu, puteam încerca să promovez precaut cîte un eretic cu o producție nu din cele mai incitatoare, cunoscînd eficacitatea unei reguli care se instaurase în practica literară și anume că un autor de talent ivit pentru o clipă la lumina zilei, blagoslovit astfel de critică cu un certificat de atestare a vocației, urca brusc într-o altă categorie, favorizată în comparație cu anonimii insurgenți, pasibili de sancțiuni aspre pînă la eliminare și exterminare fizică. Prima străpungere în formele admise legal însemna și un zid relativ de protecție înălțat pentru durată. Se consolidase un mecanism de promovare profesională, parțial autonom, formă de rezistență a scriitorilor.

● Despre critica literară în anii '50 ● Dezgheț și derută ● Sistemul totalitar și intelectualii ● Revinerea la punctul zero al umilinței ● „Esteți”, „apofitici”, „tranzitici” ● Jocul travestirii mereu reluat ● Reînvierea național-comunismului ● Reevaluarea critică a literaturii postbelice

Gheorghe Grigurcu: Sînt bucuros, d-le Damian, să ne înfîlîm pe terenul unor preocupări și atitudini comune. V-am urmărit cu interes și, deseori, cu încîntare activitatea din ultimii ani, care marchează una din cele mai clare poziții critice față de stările de lucruri din România postdecembristă (de-am avea cît mai multe asemenea poziții!). Ați apucat, cum s-ar zice, taurul de coarne. Vă dovedeți un polemist redutabil în raport cu un șir de autori ce au călcat mai mult ori mai puțin pe de lături și care, după cîte știu, nu s-au arătat în măsură a replica în chip convenabil observațiilor dv. Vă dovedeți susținut, în discursul dv., de justețea unor principii ale cetății democratice, a căror slujire ne obligă, în situații de criză, la postura de combatant... Prima amintire pe care o am în legătură cu S. Damian: în toamna anului 1954, la adunările din salonul cu oglinzi al Casei Scriitorilor, un tînar neversimil de tînar, cu obraz buclat și feciorelnic, în albul lăptos al căruia sfi-ala arunca valuri de carmin, "lua cuvîntul" într-o tonalitate calm-demonstrativă, ca și cum ar rezolva, la tablă, o problemă de matematică. Avea aerul unui efeb studios, concentrat asupra lui însuși, deși se dorea concentrat exclusiv asupra unui obiect din afară. Scopul său: să ajungă de la A la B, pe o potecă ideală. Părea departe de orice încrîncenare, de o rigoare înmuiață în vis, aido-ma unui "trandafir care învață matematica" (dacă mi se îngăduie acest joc cu propriul meu titlu). Cum ați ajuns un luptător? Cum a decurs biografia dv.? Vorbiți, în ultimul dv. volum, *Scufița roșie nu mai merge în pădure*, despre o "reconstrucție interioară", despre "noua așezare a dispozitivului de asalt". Să înțelegem că regretați ceva din trecutul dv.? Că drumul de la A la B n-a fost parcurs fără ezitări sau erori? Sînt îndemnat a mă gîndi la acest fapt, întrucît declarați a vă "consola" cu o "pildă" pe care o aflați menționată în *Jurnalul filosofic* al lui Noica (întîmplător, una din cărțile adolescenței mele), și anume cea privitoare la soarta privilegiată a femeilor care nasc tîrziu, după ce au fost socotite sterpe. Au fost momente în care v-ați simțit "sterp"? Indiferent de răspunsul ce mi-l veți da, tîn a-mi exprima stîma și prețuirea caldă față de un critic cu startul luat în anii '50, care, spre deosebire de unii confrăți de atunci ce

de vorbă cu S. DAMIAN

Nu rareori, cel care se lansase pe orbita consacrării prin dea curaj, transpunând succesul său pur literar într-o platformă politică de protest și contestare, iar eu, care facilitasem înscrierea sa în circuitul permis, mă refugiam în umbră, nădăruind temător să fiu apărut de represalii. Mișcarea de flux și reflux se repeta cu frecvența unei legi. Ce mă teroriza și inhiba era nu numai perspectiva de a mă ciocni în chip nemijlocit cu barbaria lipită de scupule, dar și urmarea, a cărei probabilitate creștea evident, de a fi constrins direct să-mi trădez prieteni și colegi, să mă dezic de un crez. În pofida unor măsuri de prevedere luate, tot eram trecut de mult pe listele negre, fiind catalogat drept un individ dubios din unghiul de apreciere oficial, admonestat nominal în rechizitoriile lui Leonte Răutu și, mai târziu, Dumitru Popescu sau în rapoartele de denunțare alcătuite de ciraci, agenți de execuție, de genul lui Al. Oprea, I. D. Bălan sau Pompiliu Marcea, ca să menționez doar câțiva dintr-o numeroasă oaste.

După evenimentele politice din 1964/1965, când spațiul de relativă autonomie în literatură se largise, am adoptat deschis o poziție mai fermă și ofensivă, pledând pentru situarea creației în modernitate și înglobarea tragicului de conștiință (volume de eseuri: *Intrarea în castel*, *G. Călinescu romancier, Fals tratat de psihologia succesului* – cu toate că ele mai cuprind și reziduuri ale vechii înțelegeri). Nu mai insist în detalii, deși ele ar fi edificatoare, am rezervat, oricum, aici, o extindere mult prea mare incursiunii biografice. Să mai notez și împrejurarea că, pentru a oferi o carcasă tatonărilor literare îndrăznețe, apelam împreună cu alți critici la o reîntoarcere spre surse, spre resorturile autentice ale marxismului, de care practica rudimentară și țepănă oficială se depărtase atât de izbitor. Recurgând la această protecție abilă precumpănau rațiuni de ordin tactic, căci credința într-o veritabilă renovare, pornind iar de la izvoare, o abandonasem în sinea mea destul de lucid. Toate acestea nu răzbăteau foarte clar în afară, nu le proclamam cu voce tare și nu le destăinuam lămurit nici măcar prietenilor apropiați, ascultând mai departe de regulile unei rezistențe clandestine conspirative. De aceea înțeleg că unii colegi se miră azi că mă descoperă mult mai departe pe un traseu al rușii de comunism decât au presupus ei. În plus, cei peste 15 ani de integrare într-o societate stabilă, clădită pe un sistem liberal, mi-au deschis ochii în multe sensuri. Când informațiile pot fi culese nestingerit și dispăre supravegherea acerbă care condiționează mersul cugetării, se depășesc firesc alternativele liniare și cam elementare din trecut. Accentele de radicalizare în demersul meu critic au reieșit clar din folosirea catedrei de la Heidelberg pentru organizarea unei redute de libertate, precum și din textele publicate de mine în exil (în special în revista *Dialog*), texte reunite și completate cu analizele găzduite după decembrie 1989 în publicațiile din țară. Ele alcătuiesc sumarul culegerii de eseuri recente: *Scufița roșie nu mai merge în pădure*. E destul de incomod să rezumi episoade lungi și încălcate de delimitare intelectuală, mai ales când, în genere, impulsul de a reevalua și revizui nu pare să fie prea răspândit în exegeza actuală.

Gheorghe Grigurcu: Ca intelectual ali ce sîntem, situația intelectualilor ne stă îndeosebi la inimă. Deși consider că nu e doar o probă de interes limitat față de "ograda" noastră, ci și una a climatului democratic. Deoarece atitudinea față de oamenii de artă și de cultură a unei

puteri statale constituie un fel de hîrtie de turnesol, cu ajutorul căreia putem determina natura acesteia. Pentru regimul comunist, se știe, intelectualii au fost o bestie neagră. Împotriva lor se revărsau, din izvoarele celei mai obscure primitivități, resentimentele cîrmuitorilor ce nu puteau tolera nici lumina spiritului critic, nici superioritatea în sine a culturii, a cărei simplă prezență le accentua complexele, îi exaspera pînă la paroxism. Neputîndu-se înălța deasupra sandalei, cizmarii îi urau pe toți cei ce se puteau înălța. S-a schimbat ceva după decembrie? În esență, eu cred că nu! Doar în formă. S-a strigat "moarte intelectualilor", "noi muncim, nu gîndim", au fost devastate săli de cursuri, laboratoare, locuințe. Cei bănuiau a fi "intelectuali" au fost ciomăgiți de către "mineri". Spre a se face pe plac omului cavernelor, o seamă de reviste și edituri incomode au fost aduse în pragul falimentului. Standardul nostru de viață a scăzut atât de drastic, încît e de ajuns a aminti declarația lui Nicolae Breban – menită a rămîne în anale – potrivit căreia salariul său de director al unei cunoscute reviste din capitală e mai mic decît cel al unei femei de serviciu. Ștreangul cenzurii a fost înlocuit cu un ștreang economic. Am impresia că, dacă n-am avea pe masă nici o altă probă a continuității sistemului totalitar în afară de cea a comportării puterii actuale în raport cu intelectualii, ea singură ar fi suficientă pentru a învedera maligna continuitate. Ați de profund s-a insinuat antiintelectualismul în mentalitatea tagmei stăpînitoare, încît "se poartă" și la ora de față agramatismul miniștrilor (inclusiv primi) ca o coardă a autorității discreționare, iar în cazul unei oareșicari emancipări se manifestă fașis intenția de a "retușa", conform stilului oficial îndelung experimentat, imaginea puterii, astfel cum se răsfrînge în mass media. Nu în ultimul rînd, printr-o extrem de duioasă "lege a presei". Adică se încearcă realizarea unui ideal scump tuturor aspirațiilor la tiranie, restrîngerea libertății de exprimare, garantate – detaliu nesemnificativ – de Constituție. Aversiunea față de oamenii de carte bîntuie în continuare precum o molimă, pe care, din cauza lungii sale durate, ne-am resemnat a o socoti aproape o rînduială normală. Din acest punct de vedere, sîntem mai prejos de Gorbaciov, bunăoară, care a intuit că lupta pentru redresarea societății rusești și reorientarea acesteia spre Europa n-are șanse de succes fără alianța cu intelighenția. Dialogul acestui Petru cel Mare modern cu Andrei Saharov și rechemarea celebrului savant din exil sînt gesturi grăitoare. Înainte de-a depăși pe-restroika, nu s-ar cuveni măcar s-o egalăm? Cum considerați că trebuie procedat pentru a impune autorităților noastre dreptul la existență demnă a intelectualității, pînă una-alta, o minoritate oropsită, un fel de paria stropită în obraz cu noroi de limuzinele demagogiei și ale corupției protejate? Nu credeți că intelectualii noștri de frunte, ajunși bărbați politici notorii și, unii dintre ei, parlamentari, ar putea face mai mult în această direcție?

S. Damian: Despre revenirea la punctul zero al umilinței. E ciudat că după irupția populară din decembrie 1989 au urmat faze de regresivitate, ca și cum s-ar dori uitarea momentului de curaj eroic, de reabilitare colectivă. Oameni politici rutinați, cu o țintă clară, fără scrupule, au uzurpat revoluția, schimbînd de fapt cursul firesc al evenimentelor. Pe decalată parte a baricadei, opoziția, după decimările în închisori și în lagăre, nu a căpătat destulă forță de

convingere pentru a dezvălui pînă la capăt, consecvent, adevărata identitate a ordinii instaurate. În acest vîrtej, cu prea puține puncte de sprijin, consider că una din surprizele îmbucurătoare a constituit-o chemarea la intransigență lansată de o serie de intelectuali. Sînt fața de experiență înjosită a trecutului i-a îndemnat pe numeroși cărturari să nu mai admită o nouă dezertare. Chiar dacă au fost expuși unor presiuni viclene și s-a recurs iar la fluturarea unor oferte atrăgătoare de colaborare și la distribuirea de funcții, onoruri, avantaje materiale, cei mai buni scriitori tineri și vîrstnici au preferat să conserve dreptul de a spune lucrurilor pe nume. Dintre exemplele care se pot invoca, amintesc cercul de intelectuali din jurul revistei 22 (Gabriela Adameșteanu, Gabriel Andreescu, Andrei Cornea și ceilalți), care se străduie să aducă o alternativă de demnitate și competență la tropismele alinierii necondiționate în fața dictatului de sus. Sînt tratate cu clarviziune și angajare acolo teme de politică, de economie, de jurisprudență, de sociologie culturală. Nu sînt prea lesne de îndurat persecuțiile care continuă sub alte variante, în mod evident represalii la refuzul lor de a semna un pact de cooperare.

Și în perimetrul vieții scriitoricești revista *România literară*, de pildă, depune eforturi laudabile pentru a menține un traseu de separare, cu toate inconvenițele asumate, față de simulacrul de democrație tolerat de Putere. Este adevărat că, uneori, după opinia mea, aspirația spre delimitare nu depășește în publicistică ipostaza afectivă. Replica la traiectoria împăcării cu politica oficială se păstrează adesea la nivelul emotiv, în registrul exclamării. Încă nu s-a ajuns la o masivă și sistematică reevaluare a trecutului pe planul creației, prin care să se dezvăluie și consecințele mai ascunse ale interdicțiilor și ale autocontrolului steril. Epoca veche, cu condițiile ei precare, a lăsat drept moștenire și deprinderi intrate în comportamentul criticii literare: goluri de informație, limitare a surselor, predilecție pentru maniera grăbită, superficială, neorganică de cercetare și interpretare.

Gheorghe Grigurcu: Vorbind despre intelectuali, nu putem ocoli chestiunea trecerii unora dintre ei în solda puterii restauraționiste. Fenomenul înfățișează rădăcini arhaice, fiind desemnat prin sintagma "cozilor de topor", aproape totdeauna prezente în condițiile unei guvernări abuzive. Firește, ele s-au regrupat după decembrie '89, așa cum s-au regrupat și după ce Nicolae Ceaușescu i-a succedat la domnie lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Acum asistăm la o "diversificare" a lor, așa cum am avea magazine specializate, de la care se poate cumpăra mai ușor marfa dorită. Unii servitori ai puterii, cei mai pătați prin trecutul lor de apologeti ai cuplului dictatorial, apar destinați treburilor murdare: niște killeri de profesie. Domeniul lor îl reprezintă foile extremiste, care exală un miros terifiant, de sînge și fecale, menit a intimida și dezgusta. Dîndu-și seama că atari indivizi nu s-ar putea adresa decît categoriilor celor mai înapoiate, cercurile conducătoare au echipat în grabă alte două tipuri de oportuniști, mai "elevați". În primul rînd, "esteții" și "apoliticii", care descind cu dezinvoltură din acea diversivune ideologică prin care, în decursul "epocii de aur", scriitorii căpătau dreptul coniec-

tural de-a face "artă pentru artă" cu condiția de-a nu critica racilele, tot mai prospere, ale epocii în cauză. Desigur că nu poate fi vorba decît de o propagandă de-a-ndoașelea, prin omisiune. De o tăcere tarifată (și, de regulă, nu doar atît, deoarece "esteții" cu voie de la poliție fac poliție ei înșiși, organizîndu-se voluntar într-o puteră ce-i urmărește pe confrății răspunzători de oficialități și, la nevoie, după, prin "entuziasma adevărate", solicitărilor "de sus"). Apoi, o grupare și mai "subtilă", mai disimulată, de mercenari, pe care i-am putea numi defecțiști. Ei filosofează într-o manieră ce seamănă neîncredere în capacitatea noastră de împotrivire la rău, în putința ameliorării peisajului dezastruos al "tranziției". Ne dezvăluie, ca din întîmplare, abisul iraționalității, al inanității oricărei acțiuni constructive. Nu pregetă, așa cum ați relevat cu perspicacitate, a blama "decăzuta" cultură occidentală, stăpînită de o "tenace" și "imatură" obsesie, cea a... libertății, a denunțării incoerenței morale a tuturor mișcărilor istoriei, a le atrage atenția, cu magnanimitate, că "jocurile mari", de ordin geopolitic, se hotărăsc, orice am face, "peste capetele noastre". După cum, paradoxal, conceptul esteticului "gratuit" a fost înhămat la carul unei tendențiozități totalitare, conceptul absurdului este mobilizat în favoarea unei tendențiozități neototalitare. Cu aceeași seringă, nedezinfectată, cu care altădată ni se inocula chintesența rațiunii, "învățătura victorioasă" a marxism-leninismului, acum ni se introduce în conștiință o doză masivă de irațiune. Ce rost ar mai avea să ne zbatem într-un contingent, dacă firele acestuia sînt inextricabile, manevrate de-nu-se-știe-unde, ca într-un *guignol* ocult? Iată ultimul strigăt al modei oportuniste! Confecționerii acestuia sînt persoane foarte distinse, cărora le repugnă contactul cu "murdarii", cu "uci-gașii" național-comunismului racolați de putere (și și dezavuează, uneori, în diatribe de efect). Însă orientarea lor abil sceptică, demoralizantă cu aparat erudit, nu coincide cu cea măcelărească a rîndașilor? Oare parfumul scump nu ajunge să se amestece cu duhoarea de abator? Oare cele două linii, aparent atît de deosebite, nu converg într-un unic nod strategic? Oare nu sosește tot acolo și linia, încă insuficient epurată, prezentînd indicii ale unor reziduuri conformiste, a "estetismului" trucat, antilovinescian?

S. Damian: Recunosc că mă aflu în fața unei enigme. Nu găsesc o explicație la o ciudățenie. Aud cărturari, unii apreciați înainte pentru spiritul lor sagace și pentru dibăcia cu care au ocultat capcanele amăgirii și care astăzi declară senin că nu asistă la o mascaradă, că în jur nimic nu pare straniu. Ce se petrece?

(Continuare în pag. 20)

GHEORGHE GRIGURCU de vorbă cu S. DAMIAN

(Urmare din pag. 19)

Au orbit ei subit tocmai acum? Au oboșit în așteptare? Sau ceva îi obligă să aleagă versiunea anapoda? După experiențele trecutului e doar limpede că sus, la cirna țării, un joc al travestirii e mereu reluat, aproape fără adăugiri inedite. Puterea se bizuie azi pe vechile structuri, uzează de mecanismele brevetate în anii dictaturii (dirijarea de la centru, infiltrarea, controlul rigid, cu drastice avertismente și pedepse). Ea mizează mai departe pe reflexele de subordonare exersate sirguincios odinioară. În afara țării, raportul de forțe nu le e însă favorabil, noii stăpâni nu se mai pot sprijini ca altădată pe prezența armatei roșii, învingătoare contra fascismului, și nici pe imensa sferă de influență sovietică, ieșită cimentată prin rezultatul războiului. Împrejurările sînt schimbate, soluția totalitară nu mai deține șanse de impunere. Și pe plan economic, în urma falimentului metodelor de planificare statală, nu se conturează o contrapunere viabilă la privatizare și la venirea capitalului străin. Și atunci de ce la conducerea țării nu se recunoaște deschis eșecul? De ce nu se rupe cercul vechii dependențe? Se pare că Puterea n-a consumat încă metodele de eschivare, stragemele. Ce se mai poate încerca, în confuzia tranziției, este simularea înaintării, mimarea ordinii democratice.

Te faci că ești de acord pentru a cîștiga timp în fața Vestului și a Europei și pentru a încurca scenariile. A te baza pe haos, pe lipsa de atenție, pe amestecarea cărților – ce penibilă manevră! Și, iată că, după ce o sumedenie de indicii au divulgat intențiile dubioase ale Puterii, mai înregistrăm totuși persistența în eroare a unor intelectuali. Ca și cum nimic n-ar fi clintit convingerile lor, ei susțin că totul în jur se desfășoară spontan, firesc, fără vreun substrat malefic. Etalarea acestei naivități aparține de domeniul absurdului. Ce îi obligă pe acești oameni de carte, cu simțurile vii, să țină morțiș la versiunea mersului normal, de la sine? Un episod a survenit probabil pe parcurs, grăbind ascensiunea lor într-o direcție. Titlul dobîndit? Funcția? Recompensa? Nu e de ajuns, miza ar fi prea mică. Mai trebuie să fie ceva, care cîntărește greu în balanță.

Un caz pe care îl consider elocvent este cel al *încăpășinării* lui Eugen Simion. Dialogul cu el a pornit de la o remarcă a mea aproape banală. Notam că e de ordinul evidenței constatarea că și creațiile de vîrf în epoca dictaturii au resimțit constrîngerea unei doctrine rigide și că implicit și recepția lor critică a fost stînjinită. Un exemplu la îndemînă era seria de studii asupra scriitorilor români, alcătuită de Eugen Simion, proiecții critice ambițioase, susținute de o documentație solidă. Spunînd că și ele se cer revizuite, le includeam în efortul general de deschidere și corectare și nu urmăream deloc diminuarea prestigiului cucerit de autor. Spre uimirea mea, riposta care s-a produs, cu totul disproporționată, a rupt orice punte de comunicare. Pe un ton categoric, infatuit și fudul, criticul pretindea că la el nu e nimic de rescris sau de rectificat. Cultura bună ca și critica însoțitoare s-au conservat intacte, declară el, pe teritoriul lor n-a pătruns germenul răului.

Buimăcitoare nu era doar negarea oricărei deraieri, ci și maniera de a polemiza, adică șuvoiul de amenințări și învinuiri cu care era întîmpinat interlocutorul. Reieșea limpede că persoana care se încumetă să aducă o obiecție la judecățile emise atentează la valori sacralizate, comite o blasfemie. Era astfel îngăduită numai o unică modalitate de

exegeză, cea care se reduce la o ceremonie de sfîntire a creației. Galeria scriitorilor semăna cu succesiunea voievozilor, o repetare de superlative, fiecare era un cumul neîntrecut de vitejie și înțelepciune, de fidelitate și abnegație. Păstrez în memorie și izbucnirile de furie, campania de calomnii care te-au împroșcat pe d-ta pentru că ai îndrăznit să prezinți și momentele de rătăcire în opera sau în activitatea obștească a lui Marin Preda. Era vorba de un caz tragic, un autor cu o mare dotare care s-a lăsat prins în cursa întinsă de Putere, acceptînd cu bună-știință ireparabile compromisuri. Numin-du-se singur paznic și legatar testamentar, Eugen Simion veghea ca nici o virgulă să nu fie mutată din loc, renumele prozatorului era înconjurat de extaz și venerație. E simptomat cum acest refuz al revizuirii critice s-a drapat sub steagul apolitismului, criticul și alți colegi ai săi, apropiați ca mentalitate, se plîngeau de pătrunderea Agorei în ograda literaturii, unde se cuvine să domnească tihna și reculegerea. Ceea ce nu i-a împiedicat pe promotorii retragerii solemne să ocupe posturi importante în Cetate, posturi flagrant politice, la Academie, la Ministerul Culturii, la Parlament. Ce simbioză șireată între inocență și profit!

Gheorghe Grigurcu: Nu fără legătură cu postura antiintelectuală a actualei noastre puteri, sînt incredințat că trebuie considerat naționalismul, mai înfloritor ca oricînd în România, de la 1944 încoace. Refuzul intelectualului nu constituie oare un somn al rațiunii? Iar acest somn, se știe, naște monștri. În spațiul obscur al totalitarismului roșu, a fost, la un moment dat, repus în funcțiune, în ciuda tuturor aparentelor incompatibilități doctrinare, Golem naționalist. Adică a fost trezit un instinct deviat, morbid, al colectivității ignorante, care să ocupe vidul rațional și să compenseze eșecul în plan pragmatic al sistemului comunist. Ceea ce nu e decît un spasm al slăbiciunii, o convulsie a deznădejdi. Preluînd "zestrea" naționalistă, conducerea de după decembrie 1989, dovedește, implicit, aceeași secretă slăbiciune. Ce reprezintă, în fond, exacerbarea sentimentului național? O megalomanie la nivel obștesc, un pendant al cultului personalității conducătorului, care e, la rîndul său, expresia unui naționalism concentrat într-o singură persoană. Or, megalomania se silește a acoperi un deficit. Lipsa unor calități umane ce ar putea fi, în mod normal, luate în considerare. Orice inflație nu e decît un pseudonim al penuriei. Pe cît de aspre, pe atît de drepte în substanța lor ni se par considerațiile pe această temă ale lui Schopenhauer: "Însă mîndria cea mai ușoară este mîndria națională. Cel ce o are arată prin aceasta lipsa de însușiri individuale, de care ar putea să fie mîndru; căci altfel nu și-ar pune fudulia într-o însușire ce o împărtășește cu atîtea milioane. Din contră, cine are adevărate merite personale va recunoaște foarte bine greșelile propriei sale nații, fiindcă le are totdeauna înaintea ochilor. Dar orice mișel, care nu are nimic pe lume cu ce să se poată mîndri, își găsește scăpare în nația în care s-a întîmplat să se nască, și se apucă a fi fudul de ea"... Evident, național-comunismul cEAUȘT, continuat și arondat după căderea dictatorului, are și o altă conotație. Pornit din slăbiciune, încearcă a se alcătui într-o cochilie protectoare, prin izolaționism dușmănos, a noii-vechi "clase" (în sensul lui Milovan Djilas). Nu avem nevoie de nimeni, par a spune membrii acesteia, arogîndu-și și o reprezentativitate etnică. Sîntem cei mai buni, cei mai tari în toate privințele, dis-

punem de resursele unui protocronism practic ineputabil. Cu cît fluturăm mai insistent banierile însîngerate ale xenofobiei, în speță antimaghiare și antisemite, cu atît sîntem mai de temut. Astfel se creează un baraj împotriva Europei. Astfel e ocrotit un clan de privilegiați autohtoni, care bate monedă, aidoma "geniului Carpaților", din independență, suveranitate, neamestecul în treburile interne ș.a.m.d. Nu întîmplător, căpeteniile extremismului nostru sînt curtate la Cotroceni și la Palatul Victoriei. S-ar putea petrece așa ceva cu Le Pen, cu Heider, cu Schönhuber, cu Csurka, fără compromiterea reprezentanților partidelor democratice care i-ar socoti respectabili parteneri de dialog ori, vai, aliați de coaliție guvernamentală? Dar apare și o consecință ce dezvăluie direct fața antinațională a furiei naționaliste: Basarabia. În numele aceleiași înguste, aberante mentalități de clică ce se cramponează de scaunele puterii, Snegur și ai lui nomenclaturiști reînvie un naționalism local, "moldovenesc", refractar unirii cu România. Așa cum activiștii de la Chișinău se opun deschiderii spre patria-mamă, activiștii de la București se opun deschiderii spre continent și spre lume. Deși v-ați rostit nu o dată asupra naționalismului, ce-ați mai putea adăuga, d-le S. Damian, în această privință? Am vaga bănuială că propozițiile dv. de "apatrid", așa cum ați fost calificat de către "prieteni" noștri comuni, vor fi mult mai aproape de interesele autentice ale poporului român decît perorațiile isteroide ale "românilor verzi" (sau, ca să nu-i nedreptățim prin simplificare, întrucît s-au mai "copt", roșii-verzi).

S. Damian: Trebuie să fac o mărturisire. Frapat de prezența acestui sindrom, în care descopăr un semn al unor rătăcirii care au molipsit adînc și literatura, nu mă mișc în carte, în fața lui, în analizele pe care le întreprind, destul de firesc și dezinvolt. Am avut impresia (și alții au confirmat-o) că se simte o oarecare stînjeneală în felul în care înaintez, călcînd ca pe ouă, atent să nu stric ceva, să nu rănesc pe cineva. Eram conștient de la început că, prin biografie, prin apartenență, nu sînt cel potrivit ales pentru a lansa, ca predicator, o cruciadă. Prin urmare, mă așteptam (și faptul s-a petrecut de îndată), să fiu atacat neloial, să se scornească tot felul de povești despre mine, că sînt un element dizolvant, nerecunoscător, un cosmopolit, un apatrid. Era un risc pe care nu-l puteam evita, atîta vreme cît în ambianța dată, în societatea postrevoluționară, huliganismul șovin – ce oroare! – mai posedă poziții-cheie. De ce am stăruit? Răspunsul e simplu. Fiindcă nu se poate discuta serios despre maladiile literare în anii dictaturii fără a se indica deschis primejdia pe care o reprezintă fanatismul, exaltarea națională.

Teza pe care o dezvoltam în volumul de esuri era că o serie de scriitori proeminenți în deceniile din urmă nu s-au ferit de acest sindrom, suportînd efectele demisiei lor ca intelectuali liberi, perturbînd performanța creatoare, dar și adevărul reconstituirii efectuate. Dacă uzez acum de metafora propusă în carte nu acopăr poate exact fenomenul, sugerez însă ceva din natura lui inhibitorie. Așadar, Scufița roșie nu mai merge în pădure deoarece refuză experiența inedită, se complăce în schemele comode cunoscute, schemele închiderii. Că m-am referit fără reținere și la autori importanți, cu mare audiență la public, semnalînd că ei au căzut pradă, chiar cu voluptate, unei înțelegeri restrictive despre realitate și literatură – această afirmație a stîrnit proteste, nu se dorea

cu nici un preț macularea unor icoane. Totuși, cum ai remarcat și d-ta, nici un critic nu s-a decis să sară în arenă, să răstoarne cu argumente, cu o *antianaliză* ipoteza formulată de mine. Ceea ce părea la prima vedere extrem de lesne, adică apărarea vechilor prejudecăți, s-a dovedit în practică imposibil. Căci se născuse un lanț al interdependenței, un aliaj al încremenirii. Socialismul nu a inventat acest tropism al închiderii, ci l-a dezgropat din trecut, adaptîndu-l circumstanțelor, combinîndu-l cu cultul conducătorului și cu lozincile populiste demagogice la modă în interiorul sistemului comunist autohton. Pe d-ta te felicit, printre altele, și pentru franchisea cu care tratezi acest subiect, știind prea bine că alimentezi astfel mînia trogloditilor. Ești convins însă că rușinos ar fi tocmai contrariul, să închizi ochii, să participi premeditat la escamotare, ca atîția alții. (De altminteri, tentativele d-tale de reevaluare critică a liricii postbelice, în care excelezi prin rigoare și perspicacitate, sînt printre puținele ivite în ultimii ani, alături de investigațiile lui Al. George, Mircea Zăciu, Gabriel Dimisianu, Ioana Pârăvulescu.) Patriotismul adevărat nu e sinonim cu fanfaronada. Nu în zadar repetăm amîndoi un adevăr verificat de istorie și anume că măreția unui popor decurge și din valența lui autocritică, din clarviziunea cu care consemnează propriile limite sau lacune.

Și aș mai adăuga un detaliu care pare, poate, în această ordine de idei, secundar. Cultura încetează acolo unde domnește interdicția de a rîde. De Caragiale sîntem legați pe vecie. Să înalți la rangul de obiect de cult sacrosanct anumite trăsături etnice înseamnă să răs-pîndești încruntarea și înțepenirea, stări care împiedică inspirația literară liberă. În special epocile din primele trepte ale civilizației au impus ca forme de existență totemuri și tabuuri, semne de prohibiție, intrate în adîncul psihologiei colective. Din aceste străfunduri primare derivă tendința de a zăgăzui, de a baricada, de a ridica ziduri, despărțind un popor de restul națiunilor, promulgînd legea talionului, ura împotriva vecinului, privit ca altfel constituit, străin, nociv. Descoperirea celuiilalt ca realitate apropiată, fraternă e o obsesie a Europei moderne. Despre această obsesie vorbește cu patos Virgil Ierunca, muștrîndu-l prietenește pe Noica, pe care îl admiră pentru spectacolul cugetării, dar care tocmai în această privință era tentat să arunce anatema asupra Occidentului. În ultimele decenii, afirmă autorul volumului *Dimpotrivă*, s-a cristalizat menirea Vestului nu numai prin drepturile omului, lumea a treia, antirasismul, motivul *identității culturale*, ci și prin re-inventarea libertății, făcînd din *celălalt* un pivot al acțiunii în istorie, în cultură, în gîndire. Nu din întîmplare, presupun, descifrez tocmai la intelectuali români care trăiesc în afara țării și sînt atrași de explorarea fenomenului cultural, conștiința solidarității de destin, comprehensiunea relației de atașare față de celălalt, ca rezultat și al unei impregnări de mentalitate în contact cu mediul. Pecetea Vestului o descopăr la Matei Călinescu, Virgil Nemoianu (America), Monica Lovinescu, Lucian Raicu (Franța), Mircea Iorgulescu, Gelu Ionescu, Ion Solacolu (Germania), Ion Vianu (Elveția), Sorin Alexandrescu (Olanda). E spiritul care l-a animat în chip splendid și pe Ion Negoitescu în anii înainte de moarte. Cei înșirați mai sus constituie, în linii mari, echipa cu care a scos revista *Dialog* – supliment literar.

Întâlniri cu Constantin Noica

PE CONSTANTIN NOICA l-am cunoscut înainte de a-l cunoaște.

Aceasta nu este doar o butadă. Îmi amintesc foarte limpede că atunci când, în toamna lui 1955, am făcut cunoștință cu el, l-am simțit din primele clipe ca pe cineva pe care-l știam demult. Nu numai pentru că îi cunoșteam lucrările, că îi citisem cele câteva scrieri publicate cu ani în urmă. El însuși, omul, se purta cu mine (pe care nu avea din ce scrieri să mă cunoască) de parcă am fi fost vechi cunoștințe. O mănșuetudine cu totul particulară, cald-învăluitoare, prevenitoare, se exprima în fiecare din gesturile și cuvintele sale. Părea mult mai vârstnic decât era, îi plăcea să joace rolul socratic al "bătrânului" care moșește adevărul în spiritul tinerilor din jur. Căci, dintru început, raportul cu el era și nu putea fi altul decât filosofic. Lucrurile nu-l interesau decât ca pretexte posibile pentru o idee concepută în același timp ca un proces, un exercițiu permanent al spiritului, și ca o justificare, o legitimare a tuturor celor existente. Pentru el nimic nu avea un sens, nimic nu avea o rațiune de a fi, dacă nu putea fi considerat *sub specie aeternitatis*. Și nu putea fi privit astfel decât "sub specia" ideii. L-am definit, încă de la acea primă întâlnire, drept emul tardiv al lui Platon, și i-am spus-o. "Sunt mai degrabă un hegelian decât un platonician" – mi-a răspuns el, pe tonul cuiva care își cere scuze pentru că e nevoit să vorbească despre sine.

Acea primă întâlnire fusese prilejuită de invitația unui prieten comun, Mihai Rădulescu, muzician și literat. Bun conducător de căldură spirituală, acesta organiza acasă la el mici întruniri (dacă "organiza" și "întruniri" sînt despuiate de orice caracter formal-instituțional), întâlniri între tineri – și mai puțin tineri – scriitori și artiști, gânditori bucureșteni, în cea mai mare parte necunoscuți și nerecunoscuți de autorități, pentru că refuzau să se manifeste public în spiritul unei "culturi" (numită așa eufemistic) impuse. Un fel de cenaclu, așadar, unul cu totul neoficial, suscitând toate riscurile în Bucureștiul acelor ani sumbri. Cât de sumbri avea să se vădească în curând: amfitrionul, Mihai Rădulescu, avea să-și curme zilele într-o celulă de la Malmaison, iar alți participanți, printre care Noica și cu mine, aveam să ne întâlnim în închisoarea de la Jilava.

La acea primă întâlnire cu Constantin Noica, am citit în cercul de prieteni un fragment din jurnalul meu. Murise cu câteva săptămâni în urmă, în august 1955, Thomas Mann. Sub impresia morții scriitorului, mă întrebam – într-un eseu – despre destinul sau despre figura "alesului" în opera sa, el însuși fiind după opinia mea un asemenea "ales". După lectură și lunga discuție care a urmat, am plecat

împreună cu Noica. Ne-am plimbat agale, îndelung, în noaptea blândă de toamnă bucureșteană. Îl incitase reflecția asupra "alesului". Dar cum remarcam din acele prime ore ale dialogului nostru, esteticul, mai exact *artisticul* era pentru el un tărâm cu totul străin. Și încă de atunci puneam în legătură – pe drept sau nu – această "înstrăinare", cu o alta, pe care o socoteam mult mai gravă, înstrăinarea de orice transcendență. Dialectica *alegerii* îl pasiona, cu condiția ca aceasta să nu implice o elecțiune "de sus". Omul se alege, nu este ales, susținea el. Dar chiar și atunci când argumenta în contradictoriu (sau mai ales atunci), o făcea cu o blândețe, aș zice cu o dulceață sporită în glas, cu un fel de incertitudine în propriile expresii, care masca fermitatea reală a certitudinilor sale.

DISCUȚIA nocturnă pe tema "alesului" nu i s-a părut suficientă. Două zile mai târziu primeam de la Noica o lungă scrisoare în care aprofunda subiectul. Și atunci am descoperit ceea ce aș putea numi metoda lui, mai bine zis calea sa preferată în explorarea filosofică. Îmi propunea să cercetez sfera conceptuală a "alesului" și a "alegerii", întorcându-mă spre sursele etimologice și spre încrângătura familiei verbului *a alege*. Adevărul se află în cuvinte, susținea el. Dar cuvintele având o istorie străveche, o istorie întemeiată pe câștiguri ca și pe pierderi semantice, trebuie să cercetăm nu numai ceea ce *spun* cuvintele, ci și ceea ce *tac* ele sau, mai degrabă, ceea ce ascund, ceea ce ocolesc ele.

Incitat de îndemnurile – pe cât de amabil prietenești, pe atât de presante – ale lui Noica, am întreprins o cercetare a rădăcinilor latine ale familiei cuvântului *lego*, *a alege* – *ales*, cu interesante legături, pentru mine bogate în semnificații, între "culegere" și "lectură", într-un vast spațiu al verbului, în care mă rătăceam cu delicii.

Am început atunci un dialog epistolar cu Constantin Noica, un Noica hegelian, antioethean, anti-nietzscheian, anticreștin (deși pe acest plan expresiile sale erau foarte prudente sau poate atente pentru a nu leza credința mea) un gânditor cu care adeseori nu eram de acord dar a cărui gândire era întotdeauna incitantă.

Am citit atunci un capitol din acel *Antigoethe* la care lucra, text ce avea să dispară împreună cu alte manuscrise la percheziția ce precedase arestarea lui. Mai târziu va reface unele pagini din pierduta scriere filosofic-polemică. Îl acuza pe Goethe, în acel capitol pe care-l citeam în toamna lui 1955, de a fi sacrificat *Legea* de dragul *legilor*, de a fi urmărit fascinat multiplicitatea legilor naturii și culturii, de a fi imantentizat, umanizat, *Legea*, a cărei transcendență ar fi repudiat-o. Noica

îl lua prea în serios pe gânditorul Goethe și uita cu dezinvoltură poetul. Dar poezia nu reprezenta altceva pentru el decât un pretext pentru reflecție.

Cu câteva zile înainte de Crăciunul lui 1955 am plecat la Cluj să petrec sărbătorile în sânul familiei. În ajunul plecării am primit o scrisoare de la Noica: o interpretare justificatoare a tezei hegeliene după care realitatea istorică este recunoscută drept rațională, deci necesară. Un fel de *Lege* supremă ar dirija, deci, mersul istoric al lumii. Mărturisesc, necesitatea aceasta care mi se părea excesivă, care excludea, după mine, libertatea, nu mă seducea. Mă pregăteam să-i răspund, abia așteptam să-l revăd la București. N-a fost posibil. Câteva zile mai târziu, în drumul de întoarcere spre Capitală, eram arestat.

Aveam să-l reîntâlnesc pe Noica abia cinci ani mai târziu, la Tribunalul Militar din Negru Vodă de la București. Eram aduși amândoi (și împreună cu noi alții, printre care Vladimir Streinu și Dinu Pillat) cu duba de la Jilava. Deși nu era închis de prea mult timp avea o paloare cenușie, prăfoasă. Era însă senin, mi-a zâmbit ușor, zâmbet delicat de mandarin. Se bucura vădit de întâlnirea noastră. Nu puteam vorbi între noi, dar ne înțelegeam din priviri. Îmi părea foarte rău să-l regăsesc în închisoare, iar el, înțelegând regretul meu, încerca să mă asigure că e mulțumit de starea lui. Anii de reclusiune pe care îi aveam în urmă mă făceau să mă simt mai îmbătrânit, estompaseră diferența de vârstă care ne separa. Nu mai vedeam într-însul pe cel binișor mai vârstnic, ci parcă pe unul mai tânăr, mai fragil, mai puțin dedat cu rigorile pușcăriei. Știam însă că moral va suporta greul acelei încercări. Mai târziu, avea să-mi spună că și-a revizuit acolo, în timpul "penitenței", toate convingerile, și-a cântărit și analizat toate ideile filosofice, și-a revăzut și reexaminat toate cunoștințele. Când după ani l-am reîntâlnit "afară" și am putut relua dialogul, l-am găsit foarte schimbat. Se depărtase mult (chiar radical) de Hegel și, dacă nu îl iertase întru totul pe Goethe, nu mai privea cu neîncredere curiozitatea universală a acestuia. L-am regăsit tinereste entuziasmat de explorările recente ale științei. Îl interesa totul: fizica nucleară și astrofizica, microbiologia, devora articole din reviste de specialitate, tratate, studii. Cel care reflectase mai demult la un fel de *mathesis universalis* nu mai căuta o cheie universală, o semiotică matematică a tuturor științelor, ci se lăsa atras de varietatea infinită a semnelor. Cu aceeași blândă și încăpățănată insistență cu care mă îndemname cu ani în urmă să studiez articulațiile sistemului hegelian, mă presa acum să cercetez biologia, fizica, să mă angajez în labirintul matematicilor. Îi rămăsese din anii

de reclusiune regretul, încercat acolo chinuitor, de a cunoaște prea puțin, de a nu fi, în cele ale științei, cum spunea el, decât un "primitiv". Cunoștințele pe care le acumula și asimila în pripă, le comunica cu un entuziasm de neofit generos, gata să împărtășească celorlalți ceea ce i se revelase. Redevenise din nou mult mai bătrân decât mine, restabilise vechiul raport de vârstă. Voracitatea sa în cele ale științei mi se părea, mărturisesc, întrucâtva naivă. De altfel, pe încetul, bulimia aceasta epistemică se domolea și o curiozitate mai "filosofică" îi lua locul, curiozitatea mai veche pentru *lăuntru* cuvintelor. Pe urmele lui Heidegger, considera cuvântul drept "cuvântător". Asculta această "cuvântare" – nu a omului vorbitor, ci a cuvintelor grăitoare – *auscultând* cuvintele, asemenea unui medic aplecat peste trupul cu rumori ascunse, pentru el semnificative. Aceasta a fost, de fapt, îndeletnicirea majoră a lui Constantin Noica în ultimele două decenii ale existenței sale. Mare iscoditor de tâlcuri ale verbului românesc, el și-a croit un drum al său în desișul cuvintelor. Un drum ce dezvăluia drumetului filosof deopotrivă *rosturi* și *rostiri*, în împlinirea lor originară.

Regret mult (cu regretul lucrurilor iremediabil pierdute) de a nu-l fi întâlnit pe Noica în anii sihăstririi sale meditative de la Păltiniș. Un dialog peripatetic cu el, sub brazii de care mă legau luminoase amintiri de tinerețe, mi-ar fi fost – și mi-ar fi și azi, retrospectiv – prețios.

L-AM REVĂZUT, după o întrerupere de mulți ani: o ultimă și scurtă întâlnire întâmplătoare, la București, sub ceasul din colțul Universității. Era însoțit de Andrei Pleșu. Spera – îmi spunea el atunci – să nu rămân prea multă vreme prin străinătăți, mai ales nu pentru totdeauna. "Căci aș vrea să-ți încredințez câțiva tineri de care merită să te ocupi", a adăugat. E un legat testamentar, mi-a trecut atunci prin minte. Era o amiază caldă de vară, ca în acel preambul la *Lysis* sau *Despre prietenie*, unde îl vedem pe Socrate pășind pe o potecă din afara zidurilor Atenei, gata să-l urmeze pe Hippothales și pe ai săi, gata să-i învețe pe alții și să învețe de la alții.

Nu știu dacă vreodată voi putea să-i urmez îndemnul, în spațiul românesc.

Destinul ideii de literatură

ÎN ALT TIMP și pe alt continent, criticul clujean Adrian Marino ar fi desțelenit probabil pământuri virgine, în vestul sălbatic. Aici și acum, cu meseria pe care o are, face tot asta: munca de pionierat cultural. Masca încruntată a cercetătorului aulic, mustriindu-și confracții lenevoși, cu buzdușul pe la fizionomia exaltată a colonistului care a domesticit, a îngrădit, a parcelat pe cont propriu un teren neprimitor și arid, silindu-l să rodească. Articulând o *Hermeneutică...*, o *Biografie* și un *Dicționar*, proiectul de proporții în care s-a angajat vizează una dintre *universalitățile conceptuale ale culturii occidentale*: ideea de literatură. Modelul construit de Adrian Marino este o matriță de disponibilități genetice coexistente care pre-există unei serii de actualizări istorice selectiv. Noțiunile de rezistență din structura portantă se ordonează totdeauna în cupluri polare: *scrisul și oralitatea*, *sacru și profanul*, *autonomia și heteronomia* ș.a.m.d. După ce, în *Hermeneutica ideii de literatură*, macheta semantică fusese extrasă prin triajul și prelucrarea unei mase imense de material filologic, în *Biografie* ea suferă o proiecție pe verticală istorică. În consecință, calmul plat al sensurii originare se tulbură brusc. Matca acronă se denivelează dând naștere unei dinamici semantice. Pentru răstimpuri relativ limitate, anumite accepții ale literaturii le surclasează pe altele, urmînd ca, la rîndul lor, să fie învinse și eliminate din scenă. Astfel înțelese, vîrstele ideii de literatură sînt, practic, tot ațtea configurații particulare, în interiorul cărora diversele sensuri sînt angrenate în raporturi de forță inconfundabile.

Conform ipotezei întemeietoare a lui Adrian Marino, litera rămîne totdeauna pivotul configurațiilor istorice particulare care dau sensul literaturii. În jurul ei gravitează celelalte sensuri satelite pe care autorul le concepe, cum am mai spus, drept date ab initio, coexistente și mai ales recurente. De aici decurge preeminența, afirmată neted de Adrian Marino, a *literalității asupra literarității* ca și condiția de produs integral al scrisului ce se atribuie literaturii. În fine, tot pe cîrmă de la această premisă, se cuvine înțeles și interpretat rolul jucat de cultură în cîmpul etimologic primar. Pe fiecare palier istoric al destinului ideii de literatură, autorul cărții exhibă noi argumente lexicografice în beneficiul vocației culturale originare a literei scrise.

Ca produs esențial și fundamental al culturii scrise, la fiecare etaj istoric al biografiei sale literatura are o identitate relațional-comparativă, în limitele unui joc specific între text și context. O demonstrează cu prisosință cel de-al treilea – penultimul – volum al *Biografiei*, apărut recent și consacrat veacului nostru. De ce? Fiindcă secolul XX este o *vreme a marilor reducționisme*, a gesturilor extreme, a opțiunilor-limită, marcată vizibil de o retorică a excesului.

Cartea lui Adrian Marino își lichează conturile cu unul dintre cele mai tulburi și mai controversate veacuri din istoria modernă. Printre invențiile sale absolute, acest timp cu o certă vocație a liminarului prenumără și totalitarismul (fie el nazist sau comunist) și forma sa superlativă: lagărul de concentrare. Spiritul vremii își lasă amprenta asupra destinului ideii de literatură. Reflex literar al intoleranței și al totalitarismului,

radicalismul agresiv ia locul *relativismului*, contrazicînd – cel puțin aparent – logica internă a matriței (coexistența, sincronismul, concordia, legea lui și/și).

Formal, acest al treilea volum păstrează tipicul cunoscut. Coloana vertebrală a întregului rămîne polaritatea autonomie/heteronomie, cele două orizonturi utopice între care literatura a pendulat istoric. Numai că, din motive explicabile, cartea trădează un dezechilibru strategic în beneficiul polului heteronom. Spun din motive explicabile fiindcă cenzurile comuniste din est și în mare parte și tabuurile instituite de stînga intelectuală din vest au blocat tratarea probă și detașată a sindromului heteronom, incluzînd printre altele teoretizarea literară de stirpe marxistă, raporturile *literatură/societate*, *literatură/ideologie*, *literatură/politică* ș.a.m.d. Unul dintre meritele de căpetenie ale cărții lui Adrian Marino este abordarea cu ținuta academică și cu răceala științifică de rigoare a acestor chestiuni fierbinți. De aici ponderea aparte rezervată în ansamblu dimensiunii heteronome în dauna antipodului său.

AȘADAR, în veacul nostru ca și altădată, cele două cîmpuri de forțe contrare își dispută îndrîjit identitatea literaturii. Pînă aici nimic neobișnuit. Și totuși... Ceva cu totul nou apare acum: intransigența dogmatică a adevărilor propovăduite de ambele tabere, alura profetică a maeștrilor lor. Un model intolerant de gîndire dublat de o *dicțiune autoritară a ideilor* grevează înțelegerea literaturii, de o parte ca și de cealaltă. Ca și în epocile precedente, ideea de literatură face joc dublu pe cele două planuri principal opuse de referință – specificul și heteronomia. Între cele două orizonturi-limită spagatul este maxim. Cu toate acestea, în scenariul istoric construit de autorul cărții, veacul nostru nu este un mutant. Schimbarea contemporană de paradigmă (cu o vorbă a lui Thomas Kuhn) își află rădăcinile în tendințele schizoide înscrise în gena celor două veacuri precedente. Inițiată deja în timpul luminilor, bifurcarea între estetizare și heterogenie tinde spre antinomie în veacul următor. În cel de-al doilea volum al *Biografiei*, Adrian Marino demonstrează convingător că poezia pură și, respectiv, determinismele implacabile (de tip *rasa*, *mediul*, *momentul*) devin emblematice pentru un secol al contrastelor în toate privințele. Sub presiunile contextuale enorme ale epistemei contemporane, polarizarea în cauză opune formalismul agresiv, de o parte, ideologizarea ofensivă, de cealaltă.

Istoriceste vorbind, secolul luminilor era deja un moment de maximă ideologizare a literaturii. Continuînd tradiția iluministă, înclinarea către heteronomie a literaturii din secolul nostru cîștigă în adîncime ca și în extensie. Apar nuanțe noi, se problematizează cu aplomb și cu metodă cele vechi. Secolul XX – observa Adrian Marino – nu este numai o perioadă de foarte întinsă ideologizare a literaturii și de teoretizare a acestor ideologizări, dar și una de maximă politizare a literaturii. Sînt două fețe ale unui fenomen unic tipic epocii noastre. Ideologia inspiră și servește un program politic, îi oferă o legitimare și orientare. Literatura devine, în această perspectivă, instrumentul și modelul unui angajament și proiect politic. Este consecința ultimă a tezei și tendinței, avînd drept

urmare îndepărtarea radicală de orice preocupare specifică și autonomistă.

MAI MULTE lucruri trebuie remarcate aici, cu privire la tentativa – temerară – a lui Adrian Marino de a se aventura pe un teren atît de labil. Mai întîi că avem de-a face, la noi, cu *prima tratare sistematică și de anvergură* a speculațiilor care s-au constituit, treptat, într-un corpus teoretic ad hoc, de inspirație doctrinară marxistă. Autorul urmează două direcții demonstrative esențiale. Una dintre ele vizează relațiile literaturii cu societatea și aduce în prim plan axioma binecunoscută a determinismului. Cealaltă pune în ecuație literarul și politicul, atîngînd astfel chestiunea litigioasă a militantismului (angajamentului, activismului) literaturii și al producătorilor ei. În această dublă perspectivă, marxismul apare drept un caz-limită al procesului de birocratizare propagandistică a ideii de literatură. Sub presiunea conjuncturală teribilă a regimurilor totalitare din estul european, heteronomia literaturii se erijează într-un veritabil mesianism ideologic și într-un principiu de bază al politicii culturale. Totul la adăpostul unui camuflaj scientism emfatic. Cheia de boltă a explicației zise științifice a literaturii din perspectiva marxistă este caracterul de clasă al literaturii. Cu cărțile pe masă, atît conformiștii (Lenin, Plehanov, Lunacearski, Jdanov, Trotsky sau Mao) cît și reformiștii (Gramsci, Lukacs, Școala de la Frankfurt) sînt combătuți cu aplomb de autorul *Biografiei* care vede în postulatul cauzalității mecanice și al determinismului extern *cel mai puternic mit din istoria modernă a ideii de literatură*.

Și cu aceasta ajung la cel de-al doilea merit esențial al proiectului lui Adrian Marino pe care țin să-l remarc. E vorba de o veritabilă lecție metodologică. Plasarea oricărei chestiuni particulare în perspectiva întregului și, mai ales, raportarea fiecărui accident istoric la constelația originară de sensuri are virtutea să redimensioneze și să explice orice exces sau aparentă deviere față de matca semantică întemeietoare. Pusă în relație cu logica internă a ideii de literatură, doctrina marxistă își dă la iveală, în mod doar aparent surprinzător, nu numai lipsa de originalitate ci și rădăcinile idealiste, de coloratură utopică. Să reținem – ne sugerează Adrian Marino – că marxismul reactualizează și chiar fundamentează – în modul cel mai radical posibil – o definiție uimitor de generală, abstractă, pur teoretică, ontologică (unii ar spune chiar ...idealistă) a literaturii.

În fine, marcînd limita utopică a heteronomiei, doctrina literară de stirpe marxizantă mai are și alte virtuți euristice, în ansamblul demonstrației lui Adrian Marino. Devenită instrument de propagandă și armă politică, de partid și de stat, literatura se depărtează radical de sensul său specific, estetic și autonomist. Pînă într-atît de mare este această distanță, încît, observă autorul cărții, din ideea de literatură nu mai subzistă decît *înțelesul său prim și ultim, de text tipărit*. Se verifică încă o dată că acest etimon de bază constituie elementul fundamental, permanent și inatacabil al literaturii. În oricare moment al ei, biografia ideii de literatură se dovedește o simplă actualizare a universalităților, chiar atunci cînd manifestările contextuale capătă o turnură teroristă, dînd naștere

unor malformații de tip tumoral. Printr-un mecanism demonstrativ de tip reducere ad absurdum accidentele biografice ale literaturii confirmă natura axiomatică a modelului originar, reducînd cea mai acută *actualitate* într-o *actualizare* previzibilă.

Ce se întîmplă la polul opus? În pofida tensiunii centrifuge, care tinde să scindeze teritoriul consacrat al literaturii, în sfera specificului se înregistrează concomitent același sindrom al excesului. Și ca dovadă că extremele se ating, ca totdeauna, rezultatul practic este același – indiferent pe ce cale se ajunge la el. Care anume? Dilatarea enormă a domeniului, criza literaturii și pierderea aparentă a identității – concretizată în *reducția la... scheletul literal originar*.

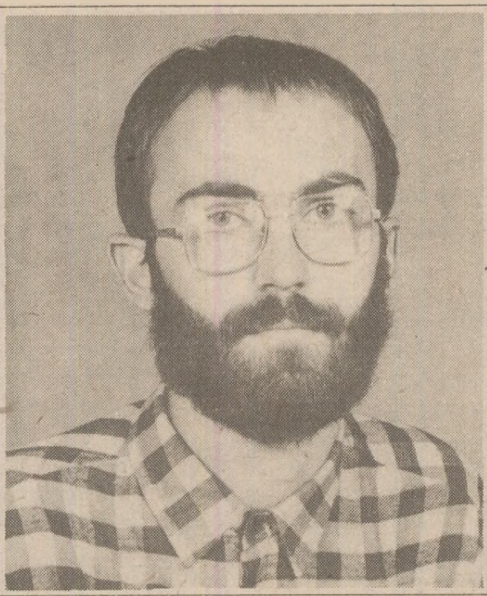
Adrian Marino face o radiografie atentă a mișcărilor prin care studiul literaturii – marcat, de la formalismul rus încoace, de un bovarism scientism persistent – ajunge să fie absorbit de sfera largă a semioticii și, în fine, de cea a studiului comunicării umane, în genere. Deși integrarea literaturii în teoria generală a informației (faza de maximă scientizare pozitivistă în secolul nostru) se îndepărtează total de tradiția terminologică consacrată a domeniului, modelul spiralei funcționează implacabil. Printr-o piruetă la un nivel superior, se recuperează, cum ne așteptam, definiția de bază a literaturii ca *totalitate a scrierilor*.

S-ar mai cuveni adăugat că spiritul de complementaritate în antinomie se mai face simțit și alt fel în secolul nostru, marcînd dramatic înțelegerea și definirea literaturii. Așa cum demonstrează analizele lui Adrian Marino și cum se admite deschis în ultima vreme, dincolo de o revoluție epistemologică în intenții, formalismele intransigente ale veacului nostru au glisat progresiv către un regim de teroare intelectuală, în război deschis cu valorile umaniste tradiționale. De o parte ca și de cealaltă a Atlanticului, excesul scientism, pe pivot lingvistic sau psihanalitic, a camuflat o *regie ideologică impecabilă*. Rigorile aseptice, în special cele galice, au fost parte a unor scenarii ideologice perfect articulate și au adus ofrande pe altarele unor idoli severi – Nietzsche, Freud, dar și ...Marx sau Mao. Asta pentru ca cele două capete ale firului să se întîlnească implacabil, ori de cîte ori este în joc destinul literaturii. Chiar atunci cînd el stă sub semnul unei conjuncturi teribile, așa cum se întîmplă în secolul nostru.

SE CUVINE, deci, să nu uităm că Adrian Marino scrie dinlăuntrul acestei conjuncturi alienante, căreia i-a fost *prizonier și victimă*, în cel mai concret înțeles al cuvîntului. Deși detaliul ca atare asigură discursului său o învestitură existențială remarcabilă, el nu-i alterează altitudinea teoretică și nici rezerva academică bineștiută... Purgat de orice resentiment, excursul său – nelipsit de nerv teoretic și de temperament speculativ – stă totuși neabătut sub semnul unui faimos comandament de Tacit în *Anale...* Într-un moment de scepticism și de anemiare vădită a oricăror elanuri edificatoare, mustind de-un pathos intelectual contagios și tonic, cel de-al treilea volum al *Biografiei*... demonstrează în mod convingător cum poți citi un tom de referință cu sufletul la gură...

Monica Spiridon

ÎN 1988, Filip Florian era încă student și primea premiul pentru proză al revistei "Amfiteatru".

Școala de gazetărie a acestei publicații l-a influențat decisiv, ca pe mulți alții care sînt azi ziaști bine cunoscuți. A publicat scurte proze în "Luceafărul" și în "Tribuna", dar după harababura din decembrie 1989 s-a lăsat cucerit de reportajul de investigație pe care îl practica revista "Cuvîntul", unde a devenit un condei de prestigiu. Lucrează, acum, la studioul din București al "Europei libere" și scrie din nou proză. Va fi, n-am nici o îndoială, unul din cei cîțiva, puțini, care vor aduce în proza românească noutatea de care avem nevoie: personajul emblematic și problematica umană conectată la spiritual.

Ioan Buduca

Petrolul Ploiești și străbunicul

vecina de la parter, aplecată lîngă cișmea, freca de zor o ulcică de lut, fără să dea scenei vreo atenție. Băiatul îi cunoștea de mult teoria - grăsimea se transformă în mușchi dacă porcii sînt alergați bine - și și-a închipuit-o radiind de fericire, la gîndul că în loc de-un borcan cu untură se va alege cu o friptură strașnică.

ATUNCI a sunat telefonul. Andrei M. a știut că e maică-sa înainte ca bătrînul să răspundă. L-a auzit pe străbunică-su, ca întotdeauna, lăudîndu-se că e sănătos ca un elefant, datorită obiceiului său de a umbla desculț prin iarbă, în zori, în ceasurile în care roua nu s-a evaporat. A urmat sfatul clasic: "Cristinico, scoală-te, mă tată, pe la șase și mergi și tu vreo cinci minute în picioarele goale, chiar dacă-i iarbă rece, și-o să vezi ce bine o să fie!" Maică-sa trebuie să-i fi explicat că ea se trezește oricum cu noaptea-n cap, dar nu pentru a se ține de practici naturiste, ci pentru a semna condica la timp. Probabil i-a spus și că-n jurul blocurilor, pe întinderea stăpînită de noroi, țevi ruginite și movele de molo, buruienile sînt singurele plante care au curajul să răsără. Din dormitor a răzbătut un mormăit dezaprobator, după care cel mai vîrstnic membru al familiei, din a cărui bărbăție răsărise mulțimea de unchi, mătuși și verișori, a renunțat la timbrul său baritonal și a început să sușotească. Andrei M. a continuat să asculte, de pe hol, cu urechea lipită de ușă. Așa a aflat, ca despre un străin, că s-ar fi îngrășat două kilograme de cînd a sosit în urbe, că ar fi încîntat de noii profesori și că, în general, se arată a fi un copil blînd și grijuliu cu lecțiile. Dacă străbunică-su nu l-ar fi tîrît de șase ori la cinematograful, la același film indian, pînă cînd a învățat replicile pe dinafară și a ajuns să ia 3 la matematică, dacă l-ar fi cîntărit măcar o singură dată și dacă nu l-ar fi tras de perciuni la înfîlnirea cu dirigintele, la coadă la dero, poate că puștiul n-ar fi simțit cum i se încing tîmplele. Cînd din mersul conversației a dedus că i se va încredința telefonul, n-a stat pe gînduri, și s-a închis în baie. La scurtă vreme, bătrînul și-a tîrșit papucii într-acolo, a ciocănit și l-a anunțat că maică-sa vrea să-i vorbească. Din încăperea strîmtă, Andrei M. a proclamat că nu se poate ridica de pe closet, din pricina unor cumplite dureri de stomac.

IN ACEA seară ritualul cinei a fost devansat cu mai bine de o oră. Fluierînd în surdină, dintr-o mai veche convingere că suieratul în barbă lungeste viața, stăpînul casei a prăjit, ca de obicei, opt felii de pîine, a întins unt pe deasupra lor și le-a garnisit cu costiță afumată. A pregătit cîmile de ceai cu lapte, după rețeta învățată în tinerețe, în saloanele bucureștene, și a dus totul în dormitor. Puștiul n-a priceput de ce nu

mîncău în bucătărie. L-a urmat docil pe bătrîn, cu o bucată de marmeladă în mînă. Abandonînd tava, străbunică-su i-a făcut cu ochiul și i-a spus că n-or veni americanii tocmai atunci, după ce s-au lăsat așteptați atîta amar de ani. Imediat după asta a deschis radioul și, trecînd de pe unde scurte pe medii, a mișcat acul scalei din locul unde părea bătut în cuie, frecvența "Europei libere", pe lungimea programului unu. "Precis îi batem pe engleji", a rostit în timp ce umbla la reglajul fin al aparatului. Tot cam atunci, un crainic posac a anunțat că va fi trecută legătura la Londra, unde Petrolul Ploiești va da piept cu Tottenham Hotspur. Aceeași voce abătută a lansat un îndemn către toți ascultătorii, ceva de genul "să ținem pumnii strînși pentru băieții noștri!" Apoi, însătoare la frenezia cu care comenta, l sportiv își intrase în rol, pendula a t de șapte ori. Bătrînul nu uitase de servișurile încă aburinde. Mușca cu poftă de fiecare dată, la fel sorbea din amestecul de ceai și lapte. Meciuul nu-l lăsa să tacă nici cînd avea gura plină. Băiatul, în schimb, nu se înghesuia la mîncare. Făcuse vînt cu discreție bucăților de costiță din porția lui, dedicîndu-se fotografiilor care se odihneau sub cristalul biroului. Maică-sa, în nenumărate ipostaze - fetiță de-o șchioapă, cu cozi și bucle, elevă riguroasă, cu sarafan și funde în păr, mireasă speriată, tînră mamă și, finalmente, femeie care contribuie la propagarea țării - privea de sub sticla groasă către tavanul odăii. Alături de ea, toate rubedeniile, în imagini care adesea se suprapuneau, erau prezente în acel altar al familiei. Andrei M. tocmai o studia pe verișoara sa Angela, care, ținînd după gît un urs împăiat, cu nîna stîngă, se scobeia de zor în nas cu dreapta, cînd a auzit primul icnet al lui străbunică-su. Portarul ploieștean făcea o partidă de zile mari, se dovedea a fi o panteră, după cum repeta obsesiv comentatorul. Eroismul său pe tărîm britanic n-a avut însă darul să-l liniștească pe bătrîn. Tusea s-a întetit, iar străbunicul, din ce în ce mai stacojiu la față, arăta întruna cu degetul un rest dintr-o felie de pîine prăjită. A încercat să se bată cu palma pe ceafă, brațul nu-i prea ajungea la spinare, s-a ridicat greoi din fotoliu și a bătut tot ce mai rămăsese pe fundul cînilor de ceai. Puștiul s-a trezit înșfăcat de guler și împins către ușă. De pe hol a auzit cum tusea își pierde sonoritățile obișnuite, preschimbîndu-se într-un zgomot grozav ce nu semăna cu nimic cunoscut. În două-trei minute, comentatorul sportiv a devenit suveran. Defensiva Petrolului demonstra că este o redută inexpugnabilă. Din locul în care stătea ghemuit, pe hol, clănțănind din dinți de frig, Andrei M. a putut să afle că apărarea ploieșteană a rămas o fortăreață fără fisuri pînă la finalul primei reprize și chiar pînă la sfîrșitul partidei.

TOLANIT între cearceafurile umede, moale ca o cîrpă după somnul de nici două ceasuri, Andrei M. a ajuns la concluzia că muștele au capul de cauciuc de vreme ce se izbesc de geamuri și nu cad în stare de șoc. Urmărea dansul iritat al unui bărzăune, un exemplar albăstrui, demn de a fi așezat în insectar, cînd a simțit cum o duhoare clocită îi taie respirația. O secundă sau două a crezut, chiar, că miroase și cu urechile. A sărit din pat și, în dreptul ferestrei larg deschise, și-a curățat plămîinii cu aerul ozonat de afară, mîndria tuturor localnicilor. De la înălțimea balconului strada se vedea ca-n palmă, așa că a putut să observe fără prea mari eforturi că nici unul dintre amicii lui nu-și face veacul prin zonă. Trona o amiază amestecată, parcă întregul oraș luase somnifere. Copacii erau blegiți, găinile din curte dispăruseră naiba știe pe unde, iar cîinele vecinilor de la parter, Hector, se lungise lîngă o baltă, la cîțiva metri de corcodușul de care era legat. Undeva la mare distanță, în vale, se zărea totuși o mogîldeată, o femeie măruntă, care urca panta încet, tenace, balansîndu-se între două sacose uriașe. Puștiul n-a găsit nimic interesant la acest personaj și, cum răcoarea nu prea ținea cont de o pijama subțire, a pornit în salturi către pat. Desculț, lipăise zdravăn pe podea, dar n-a fost luat în seamă. Adîncit în fotoliul vechi, mai bătrîn decît republica, străbunicul lui, Dumitru M., părea cucerit de ziarul din acea dimineață. După expresia sa senină s-ar fi putut crede că bășina ieșise dintr-un sertar al biroului și nu dintre bucle sale venerabile, ivite pe lume în urmă cu 92 de ani. Dincolo de granițele laboratorului de fizică, gazele dovediseră în blînda realitate a începutului de octombrie că își păstrează oriunde o proprietate de bază. Se răspîndiseră în întreaga cameră, nevăzute, pătrunseseră în toate ungherele, în crăpăturile mobilei și ale pereților, în cutele plapumei. Copleșit de această probă empirică, Andrei M. a renunțat la improvizațiile de respirație și a tulit-o către bucătărie. Doi ochi apoși, înconjuțați de sute de cute ale pielii, îl studiau pe

deasupra ziarului. "Crăp de sete", a bolborosit băiatul.

Lîngă chiuveță îl așteptau cîteva farfurii murdare, vestigii ale prînzului. Nu s-a grăbit să le spele. A tăiat două felii de pîine, o bucată din calupul de marmeladă și s-a pus pe clefăit. E greu de precizat dacă această pornire era o încununare a speranțelor familiei, care-l lăsase pe mîna străbunicului, la munte, preț de un trimestru, pentru a căpăta poftă de mîncare, sau dacă era vorba de un gest întîmplător. Oricum ar fi fost, Andrei M. a împins cu dosul palmei, de-a valma, toate lucrurile de pe masă - oala cu tocăniță, ibricul de ceai, solnița, ochelarii pentru distanță ai bătrînului și ilustrata adusă cu o zi înainte de poștas, trimisă din Brazilia de un individ necunoscut, care nici măcar nu aflase că Paraschiva M., străbunică-sa, stă de vreo patru ani cu o cruce deasupra capului, în cimitirul de la marginea orașului. În locul rămas liber a golit ghiozdanul și, dintre caiete și manuale, a extras clasorul filatelic, plin cu poze ale unor actori străini. Mestecînd un dumaticat din marmelada ușor acrișoară, a deschis direct la ultima pagină și i-a zîmbit lui Rocky, care-l privea încrunțat, cu mînușile de box în dreptul bărbiei, gata să lanseze un upercut nimicitor. S-a grăbit apoi să ascundă clasorul și a trecut la lecția de istorie. Soluția aleasă de acei țărani din secolul al XV-lea, care-și construiseră din căruțe un dispozitiv de apărare, așezîndu-le în cerc, l-a descumpănit. Era ca și cum el, în orașul lui de cîmpie, în fața blocurilor, în loc s-o ia la sănătoasa de la bun început, s-ar fi baricadat între tomberoanele de gunoi, împreună cu doi-trei prieteni, și ar fi așteptat să năvălească părinții fetelor din cartier, înarmați cu nuiele și făcălețe. Decît să-și facă sînge rău pentru soarta răsculaților de la Bobîlna, Andrei M. a preferat să vadă de ce latră Hector, ca disperatul, după ce dormise atîta vreme. Pe geam, înspre colțul casei, a zărit poarta de la cocină dată de-o parte. Scroafa nu era pe nicăieri, dar a apărut curînd, alergînd de mama focului. Tot repezîndu-se la purcea, cîinele făcuse spume la gură și se sugruma de unul singur, cu lanțul. Tanti Vica,

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Teatrul, insulă a libertății

ÎN DECURSUL timpului, am văzut patru dintre spectacolele regizorului Tompa Gabor: *Cîntăreața eheală* de Eugen Ionescu, *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare, *Neînțelegerea* de Camus și acum, la începutul lunii februarie, ultima premieră a Teatrului Maghiar din Cluj, *Cabala bigoților* de Mihail Bulgakov. Așadar, patru autori diferiți, patru texte diferite, patru spectacole complet diferite pe care le unește însă căutarea aproape programată a autorului de a fi mereu altul, de a nu se intersecta cu atîtea locuri comune, de a nu se repeta ca soluții estetice pe sine și de a nu-i repeta pe alții. De aceea și fiecare spectacol al lui Tompa Gabor conține un adevărat limbaj poetic, invenție, rigoare și rafinament, în același timp.

Putem avea pretenția că am început să înțelegem demersul artistic al unui regizor (și aici este vorba despre acei regizori la care acest lucru există) decît după ce am fost martori la împlinirea lui în spectacole. Și doar atunci nimic nu se mai ascunde sub umbrela întîmplării. Gîndirea și programul unui regizor înseamnă istorie, deci evoluție. A vorbi despre un spectacol înseamnă a te raporta la un moment singular și singur

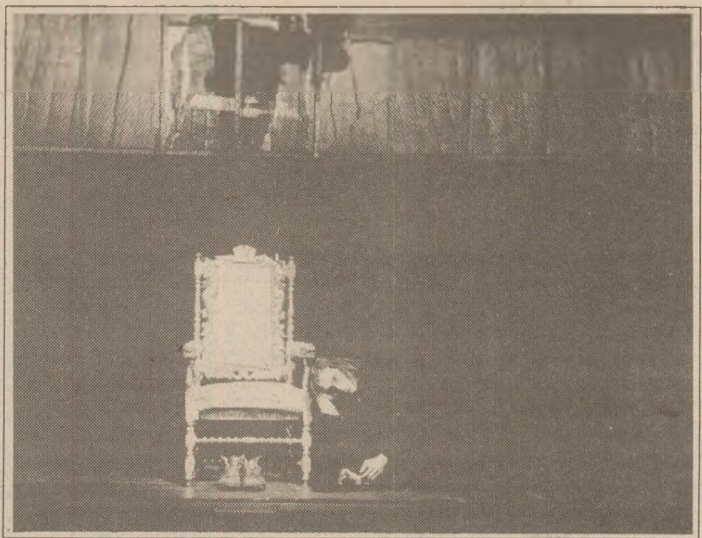
Teatrul Maghiar - Cluj: *Cabala bigoților* de Mihail Bulgakov. Regia: Tompa Gabor. Scenografia: Dobre-Kóthay Judith. Distribuția: Csiky András, Borbáth Julia, Gajzágo Zsuzsa, Spolarics Andrea, Salat Lehel, Szikszai Rémusz, Bács Miklós, Naghy Dezső, Bíró József, Kardos Róbert Bóer Ferenc, Dehel Gábor, Bogdán Zsolt, Jancsó Miklós, Tordai Takla, Hatházi András, Bogdan István, Madarász Lóránd, Katona Eva, Ille Ferenc.

al devenirii unui regizor. El este ceva atunci cînd îl așezi într-un șir, într-o concepție unitară și pe termen lung.

De exemplu, în *Cabala bigoților* înțîlnim cîteva dintre obsesiile regizorului Tompa Gabor: ideea de teatru în teatru, bufonul ca personaj, relația artistului cu puterea, cu clișeul, cu magia, cu iubirea, cu semenii. Dar ele nu sînt forme fixe, bătute în cuie. Ele nu au, firește, aceleași rezolvări redundante și suficiente. Ele sînt doar repere estetice care ordonează mereu altfel lucrurile și în funcție de noi lecturi, de noi experiențe, de noi stări, de noi situații în timp. Cele enumerate mai sus sînt desigur și punctele importante ale textului lui Bulgakov, dar ele sînt legate de Tompa Gabor prin accente amplificatoare care nu urmăresc în spectacol altceva decît starea sublimă de recîștigare a demnității creatorului. Structura de teatru în teatru a piesei este potențată în spectacol în primul rînd pentru a se pune în valoare funcția teatrului și pentru a stabili coordonatele teatrului față de societate. Cred că regizorul Tompa Gabor pe această idee a jucat miza spectacolului său *Cabala bigoților*. Molière, bătrînul Molière, din textul lui Bulgakov, după supunere, ba chiar obediență și umilință în fața puterii, adică a regelui Ludovic al XIV-lea, atitudine motivată doar prin tolerarea operei sale, victimă în cele din urmă a complotului bigoților își regizează moartea. Unde? În teatru, acolo sus, pe scenă, singurul loc care îl face invulnerabil în fața puterii, în fața revoltei mediocrității, în fața vieții și a morții. După mîrire și decădere, după extaz și agonie, Molière, suferă, se revoltă și în finalul piesei, propria opțiune de a-și regiza propria moarte redă demnitatea

artistului. Teatrul este spațiul libertății creatorului, iar acest accent are două dimensiuni în spectacol: una fascinantă, revigoratoare și recuperatoare - la nivel de specie - și alta dramatică și emoționantă la nivel uman, individual. Așa cum este gîndit spectacolul, părea normal ca el să se încheie cu momentul extraordinar al morții lui Molière pe scenă, cînd nimic nu mai era truc și poveste, ci chiar se întîmpla cu adevărat și cînd fidelii actori din trupa sa imploră publicul să înțeleagă că totul s-a terminat și să plece acasă. Tompa Gabor a preferat însă să meargă spre un al doilea final, cel fidel textului, dar consumat ca tensiune și valoare, oarecum un corp separat adăugat, dar la care se mai cunoaște urma lipiturii.

Într-un fel surprinzător pentru mine, de data asta regizorul Tompa Gabor urmărește mai degrabă linear textul ales. La această linearitate contribuie și spațiul, nu tocmai o soluție, propus de scenografia Dobre-Kóthay Judith, aproape anost și banal, cu elemente care nu-și găsesc explicația, rămînînd doar auxiliari pe scenă. Singurul joc pertinent este cel cu "paravanul" de oglinzi, care traversează scena bariera între lumea de afară și teatru, între joc și viață, între artist și putere. Regizorul pare preocupat îndeosebi de cele cîteva teme despre care am vorbit, lăsînd restul să curgă, prea lin, și le urmărește cu rigoare și forță în momente de suferință vizuală și estetică: scena ritualică a autoflagelării unui fidel bigoților, sacrificiu simbolic însoțit de dansuri și strigăte specifice pentru a alunga peri-

Cabala bigoților. Imagine din spectacol

colul dezordinii provocat de Molière prin atacul său față de mai marii bisericii; apariția și jocul subtil al bufonului cu chip de cerșetor nebun; scena jocului de cărți și cea, bineînțeles, a morții lui Molière.

Și asta nu ar fi posibil fără Chsiky András în rolul lui Molière, creatorul împlînzit și umanizat de propriul zburcîm, creatorul care își asumă suferința și, în cele din urmă, moartea. O excelentă relație cu Csiky András are Naghy Dezső în Jean-Jaques Bouton, sluga supusă și devotată a lui Molière, paratrăznet și complice deopotrivă. Foarte tînărul Bodan Zsolt este o prezență care impune în rolul bufonului de la cartea regelui Ludovic al XIV-lea ideea regizorului Tompa Gabor și din alte spectacole prin care măscăriciul este singurul care poate privi detașat totul, singurul care poate ironiza și judeca pentru că doar el știe mereu ce se întîmplă cu adevărat. Și nu în ultimul rînd, un corp ansamblu unitar și omogen, el însuși personaj în spectacol, care se mișcă perfect pe scenă într-o coerență plastică corporală impecabilă.

Erată. Din păcate, în numărul 7 al revistei s-a strecurat în titlul interviului cu regizorul Victor Ioan Frunză o regretabilă greșeală. Se va citi corect: *A-l învăța pe celălalt să fie liber*. Cereți scuze regizorului și cititorilor noștri.

PLASTICĂ

„Atelierul 35” revine pe scena artistică

CÎND intențiile conducerii Uniunii Artiștilor Plastici de a reactiva „Atelierul 35” al tinerilor plasticieni au prins contur și criticul Erwin Kessler, căruia i se încredințase dificila misiune, a organizat prima expoziție (ianuarie 1995) din noul ciclu de existență a renăscutei grupări, mai multe glasuri mature au protestat (în culise) pe diverse voci. Întrebarea fundamentală era: ce rost mai are acum un „Atelier 35”. Răspunsul nemulțumitor (în rezumat): acest „cenaclu al tineretului” artistic (sintagmă de asemenea folosită în precedentă „viață” a respectivului segment al U.A.P.) are o istorie rotundă, încheiată (și glorioasă), o justificare irepetabilă.

Oare chiar așa stau lucrurile, în totalitate? Emit, la rîndul meu, o părere (adaug faptul că am activat, bună parte din deceniul trecut, în „Atelierul 35”). O asemenea însumare de forțe tinere, patronată de U.A.P., nu reprezintă azi o formă fără conținut (motivație), ci una cu un conținut nou - de fapt nu întrutotul deosebit de cel vechi. Necesitatea de a oferi proaspeților absolvenți (cărora li se alătură acum și studenții, mai ales din anii terminali) sprijin instituționalizat pentru prezență în expoziții - în sălile Uniunii -, pentru realizarea unui spectru cît mai amplu de acțiuni, constituie un element de continuitate cu trecutul. În fond, nevoia de suport material este mai acută în prezent, din motive binecunoscute, pentru tinerii aflați la început de drum. Diferențele, născînd suspiciuni, respingere, vin din altă direcție. Vechiul „Atelier 35”, asupra căruia avem acum o „per-

spectivă istorică”, a reprezentat un adevărat centru de iradiere novatoare și un nucleu de rezistență spirituală în perioada comunistă. Uneori, un „underground” eroic. Cenzura, în neobosită alertă, a închis prematur unele expoziții, a blocat publicații. Multe impulsuri care au conferit vivacitate artei contemporane românești au apărut în contextul acestui „cenaclu”. Nu întîmplător nume esențiale ale culturii noastre vizuale din ultimele decenii își au un capitol al biografiei artistice legat de „Atelierul 35”. Situații irepetabile, se spune. Da, nu mai există pericolul cenzurii; condiția de „underground” specific nu se mai justifică; și, adăugînd o nuanță nostalgică: conștiința solidarității într-un pionierat artistic, cu asumarea unei doze de risc, s-a topit. Însă: o generație tînără dispune îndeobște de un fond de spirit polemic ce poate, în context, energiza acțiunile noului „Atelier 35” - ocolesc aici noțiunea problematică de „(neo)avangardă”, dar voi reveni asupra sensului său tehnic ceva mai încolo. Nume importante se pot forma și de acum înainte, în ograda actualului „cenaclu” al tinerilor plasticieni. Astfel, nu este exclus ca sala „Căminul Artei” - etaj să dobîndească în timp un renume echivalent (calitativ) cu cel pe care și-l cîștigase spațiul de expunere de la subsolul Galeriei „Orizont” (azi prădă igrasiei și inundațiilor).

Acesta este, în opinia mea, fondul problemei. Să vedem care sînt, deocamdată, realizările efective ale actualului „Atelier 35”, respectiv cele două expoziții organizate pînă în momentul redactării textului de față:

„Neputință/putere” și „Neo-avangardă/neo-tradiționalism”.

Domnul Erwin Kessler și-a luat misiunea în serios și, sprijinit de un mic grup de tineri artiști, vrea să structureze o strategie în miezul căreia gastează un lanț de expoziții cu program. Salutăm asemenea intenții, expozițiile de idei fiind, într-o fază culturală dominată de eclecticism precum cea pe care o traversăm (noi, mulți alții), nu doar mai interesante, ci de-a dreptul salutabile, uneori. Dacă discursul este viabil și susținut de lucrări, asemenea manifestări au un efect de „revelator”, stimulînd și ajutînd publicul în efortul de discernămint și orientare în labirintul artei contemporane.

Au cele două expoziții sus-menționate asemenea calități? Îndrăznesc să afirm: nu. Între programele concepute de E. Kessler și „materializarea” lor în sala de la „Căminul Artei” - etaj, există o falie incontestabilă.

Afișele pliante care însoțesc manifestările conțin scurte texte ce se constituie mai degrabă în enunțuri de intenții; autorul (E.K.) își ia oarecari precauții, anticipînd posibilitatea ca răspunsul artiștilor la provocarea lui să depășească limitele convenționale ale grilelor tematice. De altfel, se mizează pe conflictul opus din interiorul unor perechi de termeni opuși. Numai că: „neputință/putere” s-a dovedit un raport slab ofertant pentru explorările gîndirii plastice, iar „binomul” neo-avangardă/neo-tradiționalism include alte carențe: mai există astăzi, în plină toleranță postmodernă, astăzi, cînd „noul” e mediatizat și asimilat cu rapiditate, o „neo-avan-

gardă”? - noțiunea își avea, la noi, o reală acoperire în fapte artistice în anii '70-80. În această a doua expoziție, „neo-avangarda” era un „strigăt de luptă” lansat în gol, neinstrumentat, iar „neo-tradiționalismul”, în chiar accepția propusă de textul introductiv, era aproape absent.

E. Kessler, foarte exigent în setul de „radiografii” ale artei contemporane românești - v. articolele sale din „22”, în care face dovada unor certe calități, dar și a unor serioase deficiențe -, a emis ipotezele de lucru ale celor două expoziții fără să reușească a le și proba valabilitatea; el pornea de la o realitate artistică nu îndeajuns cunoscută, de la un surplus de speculativitate și un minus de sensibilitate. Carențele de informație (remediabile, desigur) ale tînărului critic sînt conectate la o zonă mai extinsă decît opera noii generații de plasticieni; poate că tocmai prematură suficiență l-a stimulat să zburde atît de liber pe o arie atît de mare (a nu se înțelege că repudiez curajul în cultură) și să emită nenuanțate judecăți de valoare asupra unui fenomen precum globalitatea artei noastre contemporane, ce se cere mai atent studiată. Nu numai prin lecturi și traseul citorva expoziții, ci și prin pătrunderea în cît mai multe laboratoare individuale de creație (atelierelor artiștilor).

În altă ordine de idei, cele două expoziții la care ne-am referit au oferit publicului exemple izolate de lucrări interesante, unele chiar remarcabile, invitîndu-ne să urmărim cu atenție evoluția autorilor, dar nu au confirmat prin vreun argument viabil statutul unor expoziții cu program.

Orice început are ezitări și erorile sale. Așteptăm, fără prejudecăți, noi propuneri culturale ale echipei de la cirma „Atelierului 35” actual. Și îi dorim succes!

Adrian Guță

CRONICA FILMULUI

de Eugenia Vodă

A fi sau a nu fi „gravid”

“BĂRBATUL care naște”: e vechi subiectul și nu acest *Junior* e primul vinovat. Până și un actor de calibrul lui Marcello Mastroiani a acceptat să joace - acum câțiva ani buni, într-o comedie tristă - rolul unui bărbat, dacă se poate spune așa, “gravid”.

Într-o industrie a filmului cum e cea americană - în care nimic nu se pierde, orice idee de succes trebuie refolosită, până și deșeurile se reciclează -, o comedie cu un asemenea subiect - bărbatul gravid - reprezintă o investiție mai sigură decât altele. Dacă stăm să ne gândim bine, e absolut impresionant, în această industrie de forță, câte investiții, câți bani, câte idei, câte talente, câți profesioniști de înaltă clasă se unesc ca să dea naștere unui film pecetluit rapid de orice cronicar serios drept “o comedioară fără pretenții” - sau cu o singură mare pretenție: succesul de casă. Care succes nu are cum să nu vină. Conform aceluiași resorturi “primare” după care lumea intra la iarmaroace ca să vadă “omul cu cap de bou” - nimeni nu se dă în lături să vadă noua minime: Schwarzenegger-ul însărcinat!

Masochist, regizorul (Ivan Reitman, printre altele autorul popularilor *Ghostbusters*, *Vânătoare de fantome*. I și - normal! - II) apasă pe punctul ne-

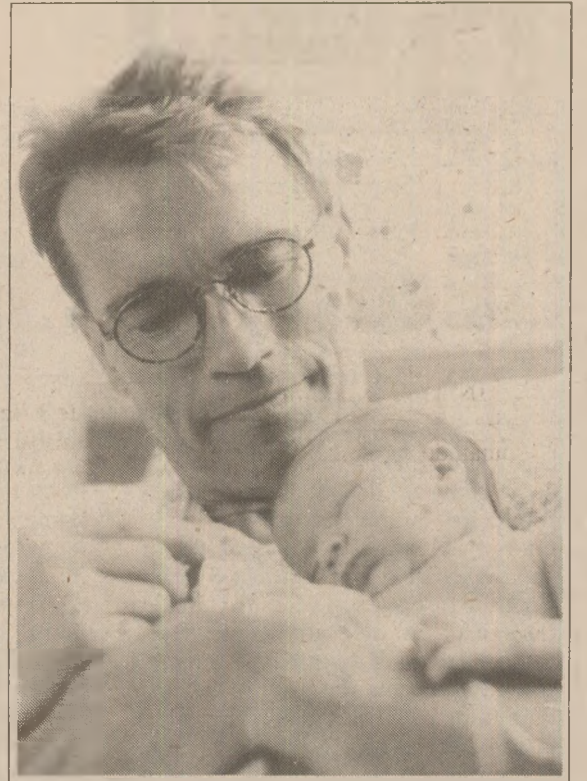
Junior (Gravidul); prod. SUA 1994; regia Ivan Reitman • Scenariul: Kevin Wade și Chris Conrad • Imaginea: Adam Greenberg • Cu: Arnold Schwarzenegger, Danny DeVitto, Emma Thompson, ș.a. Distribuitor: MediaPro.

vralgic și zice: “În scenariul pentru *Junior* eu am văzut ceva mai mult decât o comedioară ieftină cu un Schwarzenegger burtoș” - Ce a vrut, deci, regizorul să vadă?... “O meditație pe tema familiei! Într-o formă ușor digerabilă, am încercat să fac o demonstrație a stabilității valorilor tradiționale în societatea modernă. Știința poate schimba multe, și totuși o naștere continuă să focalizeze atenția într-un cuplu, indiferent de sexul celui care va aduce pe lume copilul.” Sexul celui care va aduce pe lume copilul este, întâmplător, în comedia noastră, masculin; drept care expresia regizorului - “formă ușor digerabilă” - nu prea stă în picioare: există spectatori cărora imaginile cu bărbatul “gravid” pot să le stea în stomac; ele au, pe alocuri, ceva, incontestabil, dizgrațios-grețos. Regizorul merge până acolo cu utopia de ocazie, încât afirmă: “Dacă într-adevăr se va ajunge ca un bărbat să poată duce o sarcină la termen, asta va afecta considerabil viziunea omului modern asupra raportului feminin-masculin”. Aici recunoaștem că facem parte dintre spectatorii cu vederi înguste, convinși că “raportul feminin-masculin” ar fi mai bine să rămână așa cum l-a lăsat Dumnezeu. Să privim deci filmul nu ca pe o “anticipație științifică” - nu! - ci ca pe un spectacol de divertisment ce este. Și adevărul e că avem de ce râde. În primul rând (la) ideea de zile mari a regizorului de a distribui în rolul bărbatului “gravid” un sex-simbol masculin, un Mr. Univers, regele mușchilor, spaima halterofililor, marele specialist în *bodybuilding*,

într-un cuvânt lung Schwarzenegger. După atâtea lupte de toate feburile, pe toate fronturile, iată-l pe Schwarzenegger în luptă cu hormonii care au luat-o razna. Uneori reușește chiar să aibă haz, de pildă atunci când schițează, în travesti, conturul unei monstruoase baschet-baliste ex-redegiste, îndopate cu steroizi! Bărbatul însărcinat, conform tradiției, doar cu diverse afaceri, e acum însărcinat, la propriu, prin implantarea în abdomen a unui ovul furat de un prieten doctor din laboratorul unei prietene doctorițe (și dumnealui si dumneaei?) etc.

Schwarzenegger joacă un doctor, un cercetător, un savant celibatar, care, ca și alți iluștri predecesori din istoria medicinei - drept pildă e invocat Jenner, care s-a infectat cu variolă ca să-și testeze vaccinul - testează pe propriul organism un medicament “de sarcină”, zis Gravidan. De remarcat faptul că, dacă în unele momente îți vine să-l crezi pe “Schwarzy” gravid, niciodată nu reușești să-l crezi savant, adică “gravid de idee”! Dar, poate, și cerem prea mult: în fond nu joacă Hamlet, joacă doar un bărbat gravid.

Există și o mică doză de misoginism în modul în care autorii fac, în film, inventarul a ceea ce un personaj numește: “comportamentul tipic al gagicuței borțoase”; sau în modul în care satirizează, în viteză, puncte fierbinți din “drama eliberării femeii” (“E trupul meu! E decizia mea!; sau:

Un tată și o mamă într-un Schwarzenegger

“E ovulul meu! - Din atîta nu ești mamă!”); sau în modul în care subliniază un adevăr psihologic delicat: femeia se plînge că maternitatea o copleșește, o stoarce, o suprasolicită, în schimb nu e deloc încântată dacă, la orizont, un bărbat se oferă să facă (și) această treabă în locul ei.

O comedioară “contra naturii”, trăsă de păr și în criză de gaguri și, totuși, mai mult decât afit, datorită a doi actori scînteietori: Danny DeVitto (sentimentalul cinic, perdantul glorios, o jumătate de om moșindu-l pe “supraomul gravid”), și Emma Thompson (tonus și umor subțire în portretizarea intelectualei hiperinteligente, ale cărei “aripi” o împiedică să meargă).

În altă ordine de idei, un fapt divers: regizorul filmului s-a născut și a copilărit în Cehoslovacia; operatorul filmului s-a născut și a copilărit în Polonia. Ce mică e lumea! Și ce mare America.

MUZICĂ

Inedite enesciene

ÎN PREOCUPĂRILE muzicologiei românești studierea personalității artistice a lui George Enescu a constituit o permanentă; căutarea și descoperirea surselor, acumularea informației, aprofundarea operei au făcut posibilă cristalizarea unei ramuri speciale, o adevărată știință despre Enescu. Cercetarea a luat aspecte diferite, de la precizarea de detalii biografice la studii analitice specializate, de la aspecte punctuale la sinteze ambițioase. Și dacă pînă în anii '80 - '85 a apărut cam tot ce s-a scris esențial pînă acum, ultimul deceniu a fost mult mai sărac; de aceea, fiecare element care se mai adaugă cunoașterii devine important. Iar dintre documentele care ne pot restitui arta enesciană în adevărul ei, cele mai grăitoare sînt fără îndoială înregistrările. De aceea, descoperirea unor discuri necunoscute cu imprimări ale lui George Enescu ca violonist și dirijor suscită un interes deosebit.

Ele au fost găsite de Clemansa Firca - distins muzicolog și unul dintre cei mai profunzi cunoscători ai moștenirii enesciene - în fondurile Muzeului Enescu, al cărui director era atunci; le-a

studiat și le-a dat circuitului public sub forma unui set de 2 casete.

Din prezentarea acestora reiese că sînt înregistrări fără caracter comercial, pe discuri cu durată 78, făcute în timpul transmisiilor radiofonice ale unor concerte la New York în 1937 și 1939 (deci sînt de fapt “înregistrări live”), păstrate în arhiva personală a Maestrului. Discurile conțin întreaga desfășurare a transmisiilor (comentariile crainicilor, aplauze, alte numere din program), dar pentru casete au fost selectate bineînțeles doar momentele susținute de Enescu.

Extrasele din “G. Enescu Conductor and Violinist” provin din două emisiuni - numite “The Magic Key” - de foarte largă audiență, ceea ce explică fără mișcare programului, croit pentru a fi mai “popular”.

Împreună cu proaspăt înființata orchestră NBC (destinată lui Toscanini) Enescu, considerat de presa americană “un colos al muzicii moderne”, apare în dubla ipostază de dirijor și solist. Captarea cu mijloacele timpului nu este destul de bună pentru a putea surprinde toate subtilitățile, dar se formează o impresie generală: Uvertura “Egmont” de Beethoven este plină de vigoare și

are un echilibru și o monumentalitate care desfid aplatizarea tehnică a sunetului, partea a III-a din Simfonia de C. Franck impresionează prin febrilitatea elanurilor ei frînte și rafinamentul pastei sonore. Ca solist în Concertul pentru vioară și orchestră de Mendelssohn Bartholdi (partea lentă) Enescu atinge sublimul - noblețea frazării, ardența expresiei sînt copleșitoare. Mai puțin convingător este Andantele din Concertul nr. 7 de Mozart.

Cealaltă casetă, “Enesco Conducting Romanian Music” este un document excepțional. Se știe că Enescu și-a asumat cu neobișnuită generozitate misiunea de a-și pune mîiestria și enorma sa autoritate în slujba muzicii românești. O făcuse de multe ori în țară, o făcea și peste hotare de cîte ori avea prilejul, dînd astfel confrăților posibilitatea de a “ieși în spațiul universal”. Însă, mărturii sonore ale acestui repertoriu aproape că nu există.

Un asemenea prilej a fost Expoziția Universală de la New York din 1939. În 2 seri, cu orchestre celebre - Philharmonica newyorkeză și Orchestra simfonică din Philadelphia - Enescu a dirijat două programe de muzică românească. Au rămas

imprintate “Colinda” și “Cîntecul de nuntă” din “Divertismentul rustic” de Sabin Drăgoi - încărcate de solemnitate arhaică -, “Înmormîntarea la Pătrunjel” de Theodor Rogalski - foarte simplu cîntat, fără caricatură sau exces coloristic - și trei fragmente din Variațiunile simfonice de Ionel Perlea. Fără îndoială aceste înregistrări oferă reflecției o materie substanțială și îmbogățesc cu date noi exegeza enesciană.

Realizarea tehnică nu este perfectă, calitatea imprimării și starea de uzură a discurilor nu au permis un sunet mai performant cu toate eforturile *editingului* (Ing. Adrian Hoțoiu).

Încadrate într-o serie ce se dorea a fi continuată ca o “Restituție”, casetele își datorează existența Casei Etno Pro (Muzeul Enescu aparținînd ca producător) iar publicarea a fost supervizată de Speranța Rădulescu, ea însăși un muzicolog reputat.

Un ultim detaliu: pe cuvertura casetelor, graficianul Ion Cuciurcă a reluat un desen de Steriadi înfățișîndu-l pe Enescu exact în acei ani, așa cum a putut fi văzut de publicul care a asistat la concertele înregistrate.

Elena Zottoviceanu

TELEVIZIUNE

de Cristian
Teodorescu

Ecarisajul istoriei

DESI am crescut în ideea că tot ceea ce s-a întâmplat trebuia să se întâmple, sînt tot mai puțin sigur de asta. Ca să ne convingă de seriozitatea îndeletnicirii lor, istoricii nu obosesc încercînd să ne explice că în relatările lor se mișcă firul adevărului. Să fim serioși. În epoca modernă istoria a devenit un soi de ecarisaj al faptelor, în care orice act de turbare e înregistrat ca necesitate. Printr-un tragic joc al împlinirii favorabile lui, un zugrav complexat, cu veleități de pictor, ajunge să conducă Germania. El vîră Germania într-o catastrofă.

Un fost seminarist cu apucături de drept comun ajunge prin manevre de culise șeful Uniunii Sovietice în deceniul al treilea al acestui secol. El va provoca o catastrofă cu efect întîrziat.

Hitler are șansa de a scăpa din mai multe atentate, pînă în clipa cînd se sinucide.

Stalin își ucide pe rînd concurenții și moare în patul său, după ce medicii i-au aplicat și un tratament cu lipitori, ca să-l vindece.

Războiul face ca un președinte al Americii, Roosevelt, să aibă parte și de al treilea mandat.

Winston Churchill se vede stăpîn peste un mandat fără termen, din pricina stării de război, asta după ce ajunge la putere din pricina războiului.

Trei inși care au ajuns sau au rămas la conducerea țărilor lor fie din motive conjuncturale, fie (Stalin) în urma unor urzeli conjuncturale, se trezesc, la un moment dat, la masa tratativelor. Stalin îi păcălește cum vrea pe amicii săi de moment. El e, oricît e de trist s-o recunoaștem, singurul dintre ei care știe că va rămîne în funcție și după război. El obține acel procentaj uluitor de pe urma căruia țările estice vor cădea pe mîna țarismului roșu.

Mi se pare o prostie să-i învinovățim pe englezi sau pe americani pentru nesocotința liderilor lor de la Ialta. Ca probă că bătrînul Churchill, descoperind imensa porcărie pe care a făcut-o la Ialta, găsește faimoasa formulă a Cortinei de Fier. Greșeala însă

fusese făcută. Roosevelt n-a apucat să-și contemple opera. Iar ghinionul țărilor estice a fost că Truman n-a avut viață lungă. Nu mă gîndesc la acel Truman care a experimentat bomba atomică asupra japonezilor, ci la președintele american decis să arate lumii că America e o mare putere.

După părerea mea, guvernul lui Petru Groza de la 6 martie '45 a fost un soi de CPUN, cu fireștile deosebiri de epocă, plus armata de ocupație.

Cum ar fi arătat însă acel CPUN dacă armatele aliate ar fi încercat calea Balcanilor?

Cum ar fi arătat el dacă atît Roosevelt cît și Churchill ar fi știut că vor rămîne la putere tot atîta timp cît Stalin?

Dar dacă Hitler ar fi fost omorît în vreunul dintre atentatele puse la cale împotriva lui?

Sau dacă Roosevelt ar fi murit înainte de împărțirea de la Ialta?

Istoria e făcută de oameni și nu totdeauna ceea ce au făcut predecesorii noștri e bine. De fapt, dacă ne uităm mai cu atenție, e mai curînd viceversa. Moștenim situații de criză, trăim în perioade de criză și lăsăm urmașilor noștri spre rezolvare propriile noastre crize.

În Europa, cel puțin, Istoria e o permanentă sursă de crize politice.

Țările mici au însă uriașul ghinion că sînt condamnate să suporte istoria.

Dacă după afacerea guvernului de la 6 martie '45, Occidentul s-ar fi burzului la ruși, cerîndu-le să-și ia tălpășița din țările ocupate, probabil că azi am fi sărbătorit ziua cu pricina, iar Petru Groza ar fi fost considerat un om providențial pentru istoria României. Din nefericire pentru el și pentru noi toți, Petru Groza a acceptat să patroneze terorismul politic, devenind partaș la manifestările acestuia. El și-a plătit păcatele după moarte, atunci cînd statuile și busturile sale au fost smulse de pe socluri, tristă dovadă că între adevăr și istorie se cascadează uneori cîte o prăpastie care e umplută după aceea cu statuile falșilor idoli.

SIMULACRELE
NORMALITĂȚII

de Eugen
Negrici

După un sfert de secol

IN EDITORIALUL său din R.I.(5), Nicolae Manolescu ne povestește istoria dramatică și pilduitoare a *Antologiei* sale de poezie română modernă din 1968, prima carte interzisă în vremea lui Ceaușescu. Criticul recunoaște că, recitînd-o astăzi, îi găsește destule cusururi, iar selecția poeziilor îi displace profund. Grație lipsei de prejudecăți ideologice a autorului ei, spirit deschis înnoirii, *Antologia* reprezintă, totuși, cel mai însemnat indiciu asupra orizontului de așteptări al epocii. Pentru cei ce o pot consulta după mai bine de un sfert de veac - un adevărat noroc. Momentul apariției ei era dominat de năzuința recuperării galopante a valorilor interbelice ignorate sau interzise în etapa agresivă a comunismului românesc. Este posibil ca spiritul critic să fi dezertat în cîteva situații sub presiunea factorului politic. Ni-l închipuim pe autor fericit că izbuște să lărgească breșa ivită în sistemul de zăvoare al cenzurii, urmărit de gîndul că nu trebuie pierdută șansa de a salva, de a agonisi cît mai mult cu putință din moștenirea burgheză. Pînă și micile concesii recomandă *antologia* drept măsură a spiritului epocii. O vom lua în seamă ca mărturie, chiar dacă tot ea ne obligă să medităm la cîte s-ar fi schimbat în literatura noastră dacă spiritul critic trează, inconștient, ar fi fost în măsură să aleagă. Poeziile nu-l mai satisfac pe Nicolae Manolescu nu numai pentru că astăzi el ar putea alege detensionat și de pe un areal mult mai întins, ci și fiindcă, prin trecerea timpului și prin schimbările intervenite în poezie în ultimele decenii, s-a accentuat sentimentul perimării interbelicilor. Un proces, iată, amînat mereu de o jumătate de secol. Redescoperită cu fervoare în anii '60, poezia interbelică a fost reanimată constant, întreținută, ajutată indirect să supraviețuiască în conștiința cititorului prin acțiunea factorului politic coercitiv. Deși, ca model, a fost exersată și perfecționată îndelung, vreme de peste un deceniu, ea nu a secretat anticorpi, nu a produs, nici pînă azi, o declarație brutală de despărțire, căci reprezenta un fel de punct de sprijin moral pentru

orice moment politic dificil, pentru orice strîngere de șurub.

Ideal ar fi fost ca fiecare "generație de creație" să aibă tăria să întocmească un repertoriu al redundanțelor, al formelor obosite ale literaturii pentru a recunoaște mai ușor fenomenele de convenție și a se delimita de ele. Numai că nu în anii '50 ci abia acum, cînd nu mai funcționează supracodul ideologic conjunctural, sîntem capabili și dispuși să vedem, abia acum cînd nu mai suportăm presiunea sentimentelor cuvenite și simțim cum s-a maturizat sentimentul de jenă. Ce nu mai e, de fapt, în gustul nostru? Dacă parcurgi poezie de poezie *Antologia*, fără să ieși în seamă numele poeziilor, ești, după o vreme, frapat de cîteva abitudini scriitoricești, de cîteva trăsături ale scriiturii care evocă un climat artistic și o lume de care ne despart decenii de experiențe tragice. Vremuri umiltoare pentru poezie și care i-au coborît coroana majestății.

Vădind un echilibru de invidiat, un soi de sănătate artistică, textele acestor interbelice, la fiecare izbîndă prozodică sau ideatică, trădează mulțumirea de sine. Este vizibilă dorința poetului de a-și sfîrși apoteotic sau măcar inteligent lucrarea, de a etala iscusița lui incomparabilă. Deschiderea poemului - neobosit solemnă - presupune netezirea veșmîntului și pasul înainte obligatoriu. Dealtfel, cu fiecare vers, se înfiripă, se configurează, în ținută de zile mari, portretul celui biruitor în planul neînșelător al spiritului, acolo unde numai poezii biruie. Ca spre a-și sublinia gravitatea, unicitatea gestului său, el păstrează, cu efort, un recitativ înalt și, în orice caz, același ritm, indiferent de dinamica sentimentelor.

Dar ceea ce ne pune pe gînduri, recitînd această *antologie*, este faptul că poezii interbelice, în majoritatea lor, nu posedă vreo știință a ambiguității și nu par să aibă cunoștință de avantajul tensiunilor nerezolvate. Ceea ce ne face să ne îndoim de modernitatea liricii lor, de apartenența lor la modelul poetic impus conștiinței critice de H. Friedrich.

lui Cristian Munteanu, conducătorul Departamentului de teatru. Premiera, ce avusese loc în mai 1994, valorifica o dramatizare a nuvelei, realizată de o tînără absolventă a Academiei de Teatru, Domnica Țundrea-Gheorghiu. Între timp, ea a devenit redactor la acest Departament, înmulțind, iată, numărul tinerilor din instituție. M-aș opri o clipă la opțiunea repertorială, teribil de semnificativă atît pentru tînăra autoare a dramatizării, cît și pentru redutabilul regizor ce a preluat-o. În vara lui 1983, Cristian Munteanu realiza *Castelul* (cu Virgil Ogășanu, Gina Patrichi, Ion Marinescu, Mircea Albulescu, Octavian Cotescu). Din motive ușor de înțeles, spectacolul nu a fost reînscenat decît după șapte ani, șapte ani înșori, în primăvara lui '90. Tot Cristian Munteanu pune în scenă (în scenă radiofonică) *Procesul* (cu Adrian Pintea, George Constantin, Dana Dogaru, Gheorghe Cozorici). Nici acest spectacol, ce a avut premiera în august 1992, nu a cunoscut încă, din lipsă de reluări, difuziunea pe care o merită. Dar timpul nu e încă pierdut.

RADIO

de Antoaneta
Tănăsescu

Dialogul generațiilor

IMI AMINTESC foarte bine, deși de atunci au trecut mulți ani, o emisiune prin care doamna Alice Mavrodin s-a oprit la Sonata opus 111 de Beethoven. Era un "subiect" și pentru mine arzător, în stare să declanșeze, tocmai de aceea, gesturi de îndrăzneală dar și de reticență, de orgoliu nesăbuit, oarecum explicabil pentru un nespecialist, repede temperat de o reală umilință. Citisem destule (credeam eu) despre această piesă muzicală. Emisiunea mi-a evidențiat, însă, dimensiunea iluziei în care mă complăceam fără să știu. Cu o precizie, înspăimîntătoare și grațioasă în același timp, doamna Alice Mavrodin a analizat și sonata și cîteva (parcă 7) dintre versiunile sale. O adevărată demonstrație de forță. Profesională, intelectuală, bineînțeles. De atunci, nutresc pentru distinsa radiofonistă un sentiment special și dacă ar fi să-l numesc, aș face-o folosind

fraza sadoveniană: un sentiment foarte delicat. O precizare mi se pare inutilă, totuși o fac: nu o cunosc pe doamna Alice Mavrodin, nu am văzut-o niciodată. O ascult, însă, adesea. Recent, Iosif Sava i-a dedicat, în "Panoramic", un profil biobibliografic. Aflu de acolo, că Alice Mavrodin cînta la 18 ani Sonata opus 111. Că a fost o apropiată colaboratoare a lui Igor Markevitch, că a asigurat secretariatul ediției enciclopedice a simfoniilor lui Beethoven, ediție publicată în Franța, între 1971-1981. În afară de *Istoria muzicii în date*, binecunoscută serie radiofonică, este autoarea a multe cărți. Apreciată de specialiști, domnia-sa este respectată, iubită și de ascultători. Mă întorc la o frază din "Panoramic", pe care o citez în întregime: "La absolvirea școlii este rapid recrutată de cei care încercau în acel timp schimbarea componentei cadrelor redacționale din radio și pierde

ocazia de a urma o carieră didactică atît de potrivită temperamentului și studiilor sale". Prin anii '65, așadar, Alice Mavrodin, alături de alți colegi de generație, semnifică noul în redacția muzicală a radiodifuziunii. Astăzi, în aceeași redacție, noul este Haiganuş Ceamurian-Preda, Ana Maria Orendi, Cipriana Smărăndescu. Același Iosif Sava va mărturisi: "Drag îmi este, în ultimul timp, să colaborez, în transmisiuni directe, cu trioul fetelor ce au devenit din studenție apte pentru cea mai dificilă secție a redacției de la etajul IV: Critică, Muzicologie, Actualități Muzicale". Întîlnirea între generații este o realitate nu doar a redacției muzicale și mă întreb de ce ea este acoperită de obicei de un grav aer de confidențialitate, prin lipsă de publicitate. La începutul lunii februarie, repertoriul radiofonic includea reluarea *Coloniei penitenciare* de Kafka, în regia

PRIVIREA
LUI ORFEU

de Dan
Laurentiu

De gustibus et de coloribus...

... non disputandum! Ei bine, tocmai despre lucrurile cele mai evidente, clare și distincte, cum ar spune Descartes, profetul profan al îndoielii moderne ca principiu diabolic al cunoașterii adevărate (spuneți-mi, ce este logica? o știință albă? o magie neagră? spuneți-mi, ce este logica?), tocmai despre enunțurile axiomatice, așadar nedemonstrabile decât prin ele însele (ceea ce rezultă nefiind altceva decât o adițiune de pe propoziție fără un coeficient nou de relevanță în plan gnoseologic, efort care bate pasul pe loc în interiorul perifrizei și tautologiei), se dispută și se discută cel mai mult și mai vehement, fiindcă teritoriul este imens, dacă nu infinit, ca bunul simț împărțit, repartizat de Dumnezeu în porții egale, democratice, fiecărui individ care s-a născut pe fața pământului: fie că vede, fie că nu vede lumina soarelui, fie că aude, fie că nu aude muzica sferelor, ca divinul Pitagora!

Dar dacă se consideră că, așa cum o face autorul *Discursului asupra metodei*, bunul simț sau simțul comun este împărțit în mod egal tuturor oamenilor încă de la naștere, deci că el reprezintă o componentă dată, naturală, a fiziologiei noastre, putem considera și ipoteza contrară ca adevărată, având în vedere că omul este om ca atare în măsura în care se desprinde de mediul său natural și este cu atât mai evoluat pe scara valorilor spirituale, cu cât el se îndepărtează mai mult de acest mediu, de acest *datum*, mutându-se, construindu-și un nou univers cu mîna lui și cu ajutorul Domnului, complet artificial. De aici și pînă la abstragerea din real, cu armele și bagajele "omului nou", contemporan chiar nouă, celor care am mai apucat să trăim aceste zile, că fiecare individ, alb, negru sau galben, indiferent pe unde l-a uitat Dumnezeu, în cele mai străine locuri, pe unde și-a întărcat dracul copiii (dar or fi avînd dracii copii? or fi avînd ei sex, de bărbat și femeie, ținînd seama că și ei sînt niște îngeri, cîndva locuitori, cetățeni ai Paradisului, azi în exil și diasporă, ca toți disidenții epocii moderne?), s-a născut pentru a-și căuta fericirea" (adică moartea, nu-i așa?, fiindcă este limpede că acesta este scopul, finalitatea vieții fiecăruia dintre noi, ba chiar mai mult: fiecare ins este îndreptățit, liber să-și aleagă modul, felul său de a muri: aceasta este libertatea și deci singura fericire pe care și-o poate îngădui, într-o ecuație univocă, fără ieșire, dacă punem la socoteală nu criteriul metafizic, absolut al destinului uman, mai obscur decât cele două necunoscute - nașterea și moartea - între care pendulează, se-zbate-bate-pasul-pe-loc, agonice și agonal, trupul nostru bolnav de păcatul ereditar al iluziei veșniciei: asemenea lui Socrate, trebuie să-i

mulțumim lui Asclepios, sacrificîndu-i un cocoș, cînd ne pune în mîna cupa de cucută, aducîndu-ne mîntuirea).

Așadar, cu cît ascensiunea pe scara valorilor umane este mai rapidă și mai înaltă față de punctul de plecare, cu tot bagajul inițial cartezian de idei înnăscute și alte podoabe dialectice de bun simț, cu atît mai departe, în zarea necunoscutului de unde venim dispar și ideile și dozele variabile de bun simț cu care ne-a înzestrat Cel de Sus, lăsîndu-ne goi-goluți în fața absolutului construit artificial într-o infinitate de variante dictate de iluzia liberului arbitru, care-i provoca lui Nietzsche, pe drept cuvînt, adevărate crize de furie iconoclastă. Iar domeniul artistic al universului multiplicat la infinit de elanul constructiv-destructiv al fiului iluziei deșerte, nu se poate naște, nu poate fi decât ultimul stadiu al acestui "dérèglement raisonné de tous les sens", iar calea de acces spre această stare nu poate fi decât drogul: "pentru ca să existe artă, pentru ca să existe o activitate și o viziune estetică oarecare, este absolut necesară o condiție fiziologică preliminară: *beția*. Beția trebuie să fi sporit mai întîi excitabilitatea întregii mașinării: mai devreme de aceasta nu se ajunge la artă. Toate felurile de beție, atît de diferit condiționate, au această putere: mai ales beția excitării sexuale, străvechea și originara formă de beție...". Și Nietzsche continuă în tromba și netulburat de îndoieli carteziene, de ironii socratice, în stilul său apodictic, apocaliptic și ditirambic, cum numai un poet romantic își mai putea îngădui, strigînd narcisiac și-n gura mare împotriva tuturor, chiar dacă pentru aceasta și-ar fi dat duhul: "Ce semnifică opoziția, introdusă de mine în estetică, a ideilor de *apolinic* și *dionisiac*, amîndouă înțelese ca forme ale beției? Beția apolinică menține îndeosebi starea de excitare a ochiului, acesta dobîndind astfel forța viziunii. Pictorul, plasticianul, poetul epic sînt vizionari *par excellence*. În starea dionisiacă, în schimb, întregul sistem de afecte este excitat și amplificat".

Ei bine, cu astfel de prejudecăți dobîndite și idei înnăscute, apriorice despre *bunul simț* împărțit echitabil și în mod demoractic *în cantități egale, în sensul de egale cu zero, la toată lumea*, încă din faza imaculatei concepțiuni a primilor oameni care au populat cîndva paradisul ceresc, dar mai ales cu sufletul învinețit de gînduri și ducînd de zgardă un cățel negru bodogănind despre morala transcendentă, am intrat la Expoziția artiștilor plastici ieșeni, deschisă cu tot fastul zilele trecute la Galeriile Teatrului Național din București!

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

"...Taie-n Asia grecime" (3)

D ACĂ ar fi avut în el lacrimi, - ceea ce se știe că îngerii nu au, - Omicron ar fi vărsat în acest moment una, în memoria primei încercări catastrofale. O mică ezitare avusese totuși la capătul nervoasei sale narații privind înția ciocnire dintre creștini și păgîni.

Uitasem de Cecenia și de tot. Începusem să pricep că partida era mult mai mare și că deschiderea, ca la poker, se făcea cu un mileniu, miza, adică, era un mileniu; și dacă se plusa, se plusa cu miile de ani. O clipă, drept să spun, la nivelul lui martie 1995 în care ne aflam, avusei, o viziune terifiantă: toată omenirea planetei, de la chinezi pînă la francezi, plus americanii de nord și de sud aruncîndu-se pe brînci la pămînt și strigînd în cor: *Allah illa Allah, Mohamed Rassul Allah!* - Allah este Allah, iar Mohamed, Trimisul lui Allah. Ca și Cristos al nostru, deși Mahomed cu șase secole mai tîrziu. Îmi făcui repede cruce, deși turcilor, așa cum sînt ei, le port o tainică simpatie, din cauza onestității și generozității lor - vezi *Turcu' plătește*. Și-apoi, Ștefan al nostru cel mare și sfînt nu lăsase oare cu limbă de moarte să avem mai multă încredere în turci decât în trușaii de leși etc.?... Și *Coranul*, înțelept, regulă de viață, nu seamăna ca etică, pînă la un punct, cu *Codul lui Iustinian* apărut, redactat în același secol, al șaselea, după nașterea lui Cristos?

Juris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere - (*Liber primus, De Justitia et jure*) "Preceptele dreptății sunt acestea: să trăiești în mod cinstit, să nu faci rău altuia, să i se dea fiecăruia ce i se cuvine..." E ce zic sau cer și musulmanii. Nu rostisem nici un cuvînt. Nu-mi deschisese nici o secundă gura, însă Omicron, ca totdeauna, știa exact ce-mi trecea prin minte. Surîdea de această îndrăzneală, probabil și neașteptată alăturare făcută.

- După ce mi-ai descris dezastul primei tentative ai șovăit puțin, te gîndeai la ceva, - spusai, - poți să-mi zici la ce?

- Dragul meu - mărturisi franc însoțitorul, - mă apucase dorul de Troia. Îți aduci, sper, aminte, cînd o ridicaseră grecii în Asia Mică. Cum să nu, am răspuns la iuteală. Participasem odată la un concurs și cunoșteam datele cetății Troia; imposibil să nu te fi întregat aia ceva despre Troia. A fost zidită în anul 3000, - am zis - și doi nemți, Schliemann și Dörpfeld au dat de urmele ei pe teritoriul unui sat turcesc, *Isarlık*,.... Ca să vezi, ca să

vezi,... Au fost nouă cetăți ridicate una peste alta de-a lungul mileniilor și nemții, pe care i-am pomenit, pretind că *Iliada* și *Odiseea*, mă rog, subiectul lui Homer, se referă la perioada a șaptea situată între 1500-1184, cînd o cuceriră aheii...

Omicron suspină. Apoi zise: - Dacă pezevenghiul de Ulisse n-ar fi avut ideea aia cu *Calul troian*... Dacă nu s-ar fi bătut acolo-n Asia Mică, greci cu greci, zece ani la rînd... Dacă, în loc să se încaiere pentru o... - și tăcu, pudic, neputînd să zică... - Îmi permiți? l-am întrerupt, ca să-l ajut. Dacă televiziunea ar face azi un sondaj printre trecători și ar pune întrebarea: ce credeți despre nevasta lui Menelau, care a fugit cu frumosul Paris, - despre Elena, ce părere aveți? Omicron devenise extrem de atent și de curios să audă ce-ar fi răspuns un bucureștean, cît de cît informat. "Elena?... Lenuța? - ar fi zis prompt acela - stricata aia? care s-a dus la Istanbul? Să-și lase ea bărbatul, serios și cu situație, ptui! - și s-ar fi îndepărtat gesticulînd scîrbit. Omicron rîdea arătîndu-și dinții deși, mărunți, de copil mic care n-a început încă să sfișie cu ei carnea. Era, de fapt, ce-i plăcea lui atîta să vadă și să audă în scumpul său București.

Prin urmare troienii și aheii și-o făcuseră cu mîna lor, pierzînd Asia Mică. În loc să fi ridicat acolo, uniți, o pavăză de nepătruns înaintea triburilor nomade mutîndu-se din loc în loc după turmele lor, și care la vreo două milenii și ceva mai tîrziu, căpătînd chiag, o temelie puternică, învățătura lui Mahomed, aveau să pună în pericol creștinătatea. Cînd grecii construiseră Bizanțul în secolul VII î. e.n., creștinătatea se afla la jumătatea distanței ce desparte Troia de epoca noastră modernă. Să ai Dardanelele în mîna. Să ai Bosforul. Și să le pierzi după două mii și cincizeci și trei de ani, cîți aveau să treacă pînă la fatidicul 1453... Să fi ațipit un moment Dumnezeu? Să nu fi fost pe fază? ... Se putea pune întrebarea. "Iar bizantinii, decăzuți, altă treabă nu mai aveau decât să discute despre sexul îngerilor!" am spus cu năduf. Partea proastă, cînd faci o gafă, e că nu mai ai cum s-o dregi. Omicron roși, se fistică, își acoperi trupul cu aripile, și pana din vîrful uneia se lipi de urechea dreaptă ca de mărgean. Era ca și cum, la el, sexul ar fi fost auzul.

Dar era timpul să mergem mai departe...

Scurt stagiu de bibliotecă

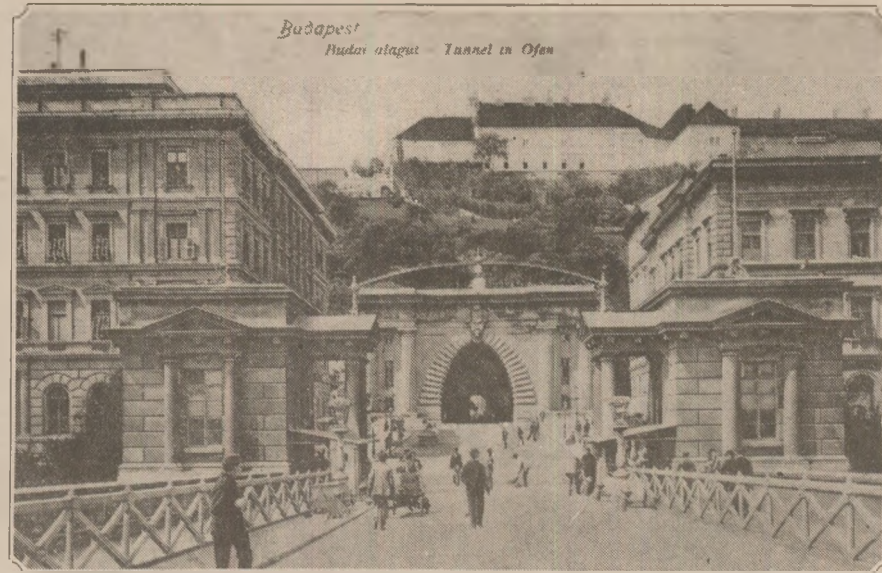
MUTATĂ în ultimii ani, sus, în Buda, într-o aripă a fostului palat regal din Cetate (alături de Galeria Națională de artă), Biblioteca națională ungară *Széchenyi* oferă condiții ideale de lucru. O scară somptuoasă duce spre vasta încăpăre a cataloagelor: fișiere clasice pe autori, pe materii, bibliografii tematice și cronologice în sistemul clasificării zecimale la îndemână cui nu știe încă să-și selecteze informația din batierele de calculatoare luate cu asalt de cititori cu înfățișare studentescă. Odată culese cotele volumelor dorite, buletinele de cerere se completează și se depun la un dispecerat alăturat, de unde se repartizează și locurile într-una din numeroasele săli de lectură după profil (științe, literatură, periodice, manuscrise, carte istorică etc.) Cine rămâne să aștepte sosirea materialului solicitat, se poate instala comod într-un fotoliu ori la pupitrele anume rânduite lângă steluțele aprovizionate cu presă maghiară și străină curentă; găsesc chiar și *România liberă* din urmă cu câteva zile.

Deși afluența de cititori e masivă, spațiile largi anulează senzația aglomerației. Aproape că nu se simte zgomot, foala pașilor fiind absorbită de mochetele pufoase. Doar, din când în când, un zbârnâit discret, ca de clape metalice izbite ușor între ele, atrage atenția de câte ori intervin modificări de numere pe tabloul electronic instalat, la vedere, pe peretele din fața meselor de lucru; numerele corespund locurilor repartizate în sală și afișarea lor semnalează cititorilor că pot ridica, de la dispecerat, volumele cerute. Acestea vin din depozite într-un fel de cărucioare înșirate pe bandă rulantă, care transportă imediat, îndărăt, tot ce se restituie. Sistemul funcționează prompt și eficient, fără a mai fi nevoie de mînuitori; aici ar trebui o armată iar naveta lor continuă prin săli ar perturba atmosfera de concentrare laborioasă.

În depozitele bibliotecii se află un tezaur inestimabil de tipărituri, unele provenind din colecții prestigioase, cum a fost a regelui Matei Corvin însuși (prezentate publicului, la inaugurarea actualului sediu, într-o superbă expoziție de rarități bibliofile la scară europeană: *Corviniana*). Deunăzi, în *Contrapunct*, eruditul confrate Victor Neumann, specializat în deslușirea confluențelor spirituale central-europene, sublinia ce mană benefică oferă acest tezaur cercetătorului român. Ajunge să arunci, fie și un ochi grăbit, prin fișiere pentru a te convinge că, în ce privește spațiul transilvan cel puțin, pot fi identificate aici surse de primă mână. Am scos la rezeală o lungă listă de periodice (două sau trei botezate *Patria* dar tipărite nu departe, aici în Buda, înainte și după 1900), ca și titluri de carte (de la romanele lui Iosif Vulcan la narațiunile lui Victor Eftimiu și mai încoace), ediții din instituții grafice brașovene, sibieni, orădene - sub impresia, pe moment, că ar putea absenta, parțial, din bibliotecile noastre. Mi le însemnez pentru verificări ulterioare. Deocamdată, presat de răgazul scurt avut la dispoziție și mânat de interesul precis de a culege repere asupra unor autori budapeșteni contemporani, mă concentrez în consultarea traducerilor accesibile. Descoperirile nu întârzie.

Un prim popas se cheamă György Konrad, cunoscutul sociolog și politolog, fost președintele Pen-clubului internațional, destul de prezent după 1990 în paginile revistei "22", o dată chiar cu un interviu acordat Gabrielei Adameșteanu. Faimosul său eseu *Antipolitica* (ascultat în foiletoanele "Europei libere" pe vremea de groază) i-a pus oarecum în umbră activitatea de prozator emerit. Dau peste primul său roman: *Vizitatorul* (1969), preluat la distanță de numai câțiva ani de Seuil. La originea scrierii sale a stat experiența autorului de pe vremea când certat cu autoritățile și dizgrațiat fusese trimis să se reabiliteze la "munca de jos", într-un serviciu de asistență socială al primăriei. S-a confruntat, astfel, direct cu mecanismele paralizante al birocrăției, expresie a dezumanizării spre care împingea, organizat, regimul socialismului triumfalist. Sub aparența reglementărilor de protecție colectivă, se aglomerau și se acutizau drame individuale devastatoare. Prin acumulări răbdătoare de fapte, scriitorul dă deoparte vâlul minciunilor oficiale, mascate de demagogia retoricii cu veleități umaniste. Trama epică se cristalizează în jurul unui orfan, vag arierat, mai mult inhibat, speriat, sălbătic, pe care, negăsindu-i alt rost, naratorul cochetează cu intenția să-i asigure, personal, ocrotirea. Rutina familială, comoditățile reflexe, confortul cotidian îi sunt puse, brusc, la încercare. Tocmai când se simțea mai copleșit de dilemele conștiinței, intervine o vecină, *deus ex machina*, (cam certată cu moralitatea cotidiană), care ține morțiș să i se acorde tutela năpăstuitului băiat; soluție salvatoare întrucât permite funcționarului blajin să împlinească formalitățile de serviciu, fără "sacrificiu" liniștii proprii, liber să continue "împăcat" plătitudinea unei existențe egale, cenușii, nivelatoare. În 1976, tot Seuil gira traducerea altui roman al lui Konrad: *Les fondateurs*. De astă dată, observația se mută în plan urbanistic iar traiectoriile umane urmărite suportă consecințele dezastruoase ale unui oraș haotic dezvoltat sub impactul industrializării forțate. Implicațiile critice de ordin social-ideologic capătă o pondere sporită, intenția polemică prevalează asupra preocupărilor autorului pentru diversificarea modalității narative.

În schimb, ostentative, aproape, sub raport naratologic, sunt romanele lui Peter Esterházy (n. 1950), răspândite febril în limbi de mare circulație. Puțin obișnuită este maniera adoptată încă de la romanul de debut, apărut în 1979 (la Gallimard, după exact un deceniu, sub titlul: *Trois anges me surveillent. Les aveux d'un roman*) repartizat în două reprize: un bloc epic compact de 9 capitole, care parodiază cursivitatea tiparelor realist-socialiste, despre ascensiunea carieristă a unui cadru "sănătos" din nomenclatură iar, în continuare, o lungă serie de comentarii ("Note ale lui E") cu trimiteri la materia primei părți, explicații filologice, deslușiri de ordin istoric în legătură cu diverse episoade spre a elimina riscul să fie trecute exclusiv pe seama ficțiunii, în fine, chiar despre legitimitatea inventivității scriitoricești. I se lasă cititorului latitudinea să identifice în misteriosul E. pe autor însuși sau un pios admirator omonim,

Budapesta la începutul secolului

grijuliu să consemneze pentru viitorime - în stilul faimosului secretar Eckermann - gândurile Maestrului. De unde, o enigmă în plus: cine să fie Maestrul? E o reîntrupare a bătrânului Goethe ori chiar inventivul Esterházy? Ambiguitatea intră în structura textului, presărat la tot pasul de citate reale ori truate, de inserturi grafice plasate în pagină ca un antidot al monotoniei. Un alt roman împinge mînuirea abilităților tehnice mai departe, pe parcursul unui monolog de 150 de pagini, alcătuit dintr-o singură frază. Este consemnarea destăinuirilor făcute naratorului de către un oarecare K. despre ce povestise nevastei într-o noapte de insomnie. Fluxul narațiunii interferează o puzderie de reminiscențe, referințe sau aluzii literare, puse în evidență prin alternarea caracterului de literă: în dreptul pasajelor preluate, culese cu literă cursivă, curge o halucinantă bibliografie a referințelor implicate în strategia minuțioasă dirijată: Musil, Kosztolányi, Céline, Kafka, Alain Fournier, Peter Handke, Th. Bernhard, Rilke, Rabelais, Wittgenstein, Pilinsky, Milan Füst, Buñuel, Miklos Mészöly, Nietzsche, Kirkegaard, Nabokov, Marina Tzvetava, Bábits, Norman Mailer, Sandor Márai, Mrozek, Lőrincz Szabó, Sandor Radnoti, Peter Nádas, Gombrowicz, Cocteau, Gertrude Stein, Camus. Interminabilul poemelnic vrea să stimuleze conștiința unui patrimoniu comun european, factor de incitare a imaginației, printr-un echilibru savant între pathosul ironic și avântul liric, după o formulă preconizată de un Danilo Kiss. Prozatorul budapeștan își păstrează bulimia textuală și când tratează o temă gravă, cum i se întâmplă în *Verbele auxiliare ale inimii*, destăinuirii cu ocazia morții mamei sale. Nici urmă de extravaganță ori intenție de a epata frivol în utilizarea copioasă a citatelor. Asamblarea lor are în vedere o poetică precisă. Esterházy își subliniază intenția prin gruparea celor trei cărți (cel puțin în versiunea lor franceză) sub titulatura programatică: *Introduction aux belles-lettres*. Ar fi binevenită cât de curând și o versiune românească pentru a verifica presimțitele similarități cu ceea ce încearcă, la noi, Mircea Horia Simionescu. Dar cine se va încumeta să găsească echivalente nefărsitelor subtilități lexicale, varietăți de ton și frazare ritmică, succesiunilor teribile de registre narative?

SURPRIZELE furnizate de fișier se țin lanț. Din pură întâmplare dau peste numele Anei Novac, aproape uitată la noi, deși la mijlocul anilor '50 cucerise sufragiile publicului cu o piesă inconformistă față de calapoadele impuse pe atunci: *Familia Kovacs*. Fire chinuită și rebelă, a produs bătăi de cap "forurilor", le-a obligat, aproape, să-i retragă creditul. Împinsă spre exil, i s-a pierdut urma. O regăsesc acum în ipostază de memorialistă: *J'avais 14 ans à Auschwitz* (Presses de la Renaissance,

Paris, 1982 - traduit du hongrois par l'auteur et Jean Parvulesco). Mărturia ei nu mai aduce, poate, date inedite, însă are o asprime care-i asigură neștirbită autenticitate.

PENTRU că împrumut cărți acasă, recurg și la serviciile bibliotecii municipale Szabó Erwin. Aici noutățile editoriale sunt în minoritate, apar șanse, în schimb, de a cădea peste neașteptate curiozități. Exact ca pe o curiozitate rețin volume semnate cândva de cumnatul lui Odobescu, diplomatul Adolphe d'Avril, cu relatări asupra raitelor repetate în părțile Orientului, un pelerinaj chiar până la Meca (1868). De unde până unde, ajung la Tristan Tzara; în speranța de a o putea consulta comod, la domiciliu, căutam ediția masivă îngrijită de Henri Béhar (la București, Biblioteca Academiei posedă numai volumul întâi). Natural, fiind prea specială, ediția lipsește - va trebui s-o consult, totuși în Cetate. Deocamdată, mă consider recompensat cu un Tzara în postură de ... orientalist. În 1954, poetul avangărzii semna, pentru o editură din Lausanne, comentariile la un fel de album: *L'Egypte face à face* (fotografii de Etienne Sved, colaboratorul renumitului egiptolog E. Drioton), alcătuit pe principiul paralelismului, montării "față în față" de vestigii ale trecutului cu imagini din prezent în vederea ilustrării unor linii de continuitate. Comentatorul actualizează suplu poeme de sorginte folclorică, mostre de înțelepciune extrase de pe suluri de papyrus, o întreagă arhivă sentimentală. Tocmai remarcasem, într-o librărie centrală, printre noutăți în domeniul traducerilor (alături de exegeza clasică a lui Spengler despre "declinul Occidentului") o culegere antologică din lirica lui Tzara, selecție și tălmăcirii de poetul Parancs János: *Aa ur az antifilozófus* (Orpheusz Könyvek, 1992).

Seară, la televizor, o emisiune literară îl are erou pe mai vechea cunoștință, literatul Réz Pál, de mult familiar lumii scriitoricești române, având la activ multe transpuneri în maghiară, între altele, *Bietul Ioanide* și *Scrinul negru*. Emisiunea celebra împlinirea a cinci ani de când prietenul nostru conduce - angajat cu aplomb în meandrele economiei private - luna "Holmi" (în traducere aproximativă "Una-alta"). Preponderent beletristică, revista conține, de asemenea, o bogată cronică de librărie, eseu social, traduceri. În format liliputan, s-a publicat, cu prilejul aniversării, un indice general: identific. încă din primul an, poeme de Mircea Dinescu, iar, mai recent, un eseu al istoricului Al. Zub. "Holmi" face față cu succes concurenței pe o piață unde se mai remarcă publicații de dată recentă, cum ar fi "2000" și "Európai utos" (Peregrinul european) de o ținută întru totul occidentală.

Geo Șerban

Educație și dictaturi

ERNESTO SÁBATO, născut în 1911 în Rojas, provincia Buenos Aires, și-a dat doctoratul în fizică, urmînd apoi cursurile Facultății de Filosofie a Universității din La Plata.

Din 1945 a abandonat definitiv cercetarea științifică, dedicîndu-se în exclusivitate literaturii. Romancierul Sábato, cunoscut publicului român prin traducerea

celor trei mari romane ale sale, *Tunelul* (1948), *Despre eroi și morminte* (1961) și *Abaddon exterminatorul* (1974), este și un remarcabil eseist. Nostalgia absoluturilor pierdute și tensiunea produsă de căutarea disperată a unui sens al existenței constituie baza cosmoviziunii sabatiene. Preocupările cu caracter social și politic ale autorului sînt reflectate în numeroase cărți de eseuri, dintre care menționăm: *Unul și universul* (1945), *Oameni și angrenaje* (1951), *Scriitorul și fantezmele sale* (1968), *Noua literatură și revoluția* (1974), *Apologii și critici* (1979).

Carlos Catania, întretinînd cu Ernesto Sábato un dialog permanent timp de mai bine de 20 de ani, printr-o bogată corespondență, în scurte întâlniri în afara țării precum și în repetate vizite în vechea-i casă din Santos Lugares, și-a propus să ne introducă în neobișnuitul univers al scriitorului, invitîndu-ne să-l înțelegem, să-l prețuim și să ni-l apropiem altfel. Un univers aflat între scris și sînge, după cum sugestiv și-a intitulat Catania cartea de interviuri, apărută în 1989. Prezentăm un fragment din acest volum ce va apărea în curînd și în românește.

Carlos Catania: - Aș dori să vorbim puțin despre educația în țările totalitare.

Ernesto Sábato: - Dictaturile, mai ales cele de durată, au acordat întotdeauna importanță capitală educației copilului. De fapt, nu se poate vorbi, în abstract, despre educație, aceasta vizînd întotdeauna un model uman și o conviețuire. În Sparta nu se făcea aceeași educație ca în Atena. E suficient să ne gîndim la exemplele sinistre ca Germania hitleristă și Rusia stalinistă. Problema este astăzi universală, întrucît sechestrul și crima politică tind să înlocuiască în lumea întreagă dialogul și toleranța.

- E adevărat. Dar mă întreb: nu sîntem îndoctrinați, de la naștere, prin religie? Nu-i asta deja o tiranie?

- Într-o oarecare măsură, da. Dar e o tiranie de care ne putem lipsi din clipa în care începem să judecăm noi înșine, cînd ajungem să acceptăm sau să negăm existența lui Dumnezeu. Acum vorbesc de politică. Zilnic apar tot mai multe țări manipulate de fanatici, țări în care profesorii trebuie să înlocuiască cercetarea adevărului cu injectarea ideologiei de serviciu. Cînd eram student în La Plata, la Institutul de Fizică, se păstra biblioteca profesorului Bose, un savant german angajat odinioară de universitatea noastră. Pe prima pagină a cărților sale scria: "Luați Adevărul și purtați-L prin lume". Cîtă inocență, dar și cîtă măreție la acești profesori germani de altădată! În acele vremuri romantice din sec. XIX, epocă în care s-au format spiritele acestea, genii precum Humboldt reveneau la natură spre a o explora cu iubire, cu o înfinită delicatețe. Nu din întâmplare s-a asociat atunci romantismul german cultului pentru natură. Spre deosebire de inventatorii și pozitivistii revoluției industriale, care nu studiau natura decît pentru a o exploata, desacralizînd-o în timp ce o violau, acești savanți romantici au fost preoții unui cult panteist. Fericite vremuri! S-a impus apoi delirul pozitiv, preluînd al unei noi barbarii, barbaria tehnologică și "tehnocratică", care a generat alienarea omului și a produs crime monstruoase cum a fost bomba asupra Hiroshimei. Cear fi spus nevinovatul, candidul profesor Bose despre acești Atila ai logaritmilor? Ar fi fugit îngrozit, tot atît de nenorocit ca Einstein, care a murit afirmînd că mai bine ar fi fost instalator... Două barbarii strivesc așadar omul contemporan: tehnologia și ideologia totalitară. Copiii ar trebui învățați să le învingă, dar cine să-i învețe? Spiritele cele mai eminente ar trebui să-și răspîndească ideile referitoare la o comunitate viitoare în care această dublă barbarie ar fi depășită. Nu în ciuda obstacolelor imense ce par să împiedice orice utopie, ci tocmai din această pricină. Altminteri, umanitatea va dispărea într-un uriaș apocalips.

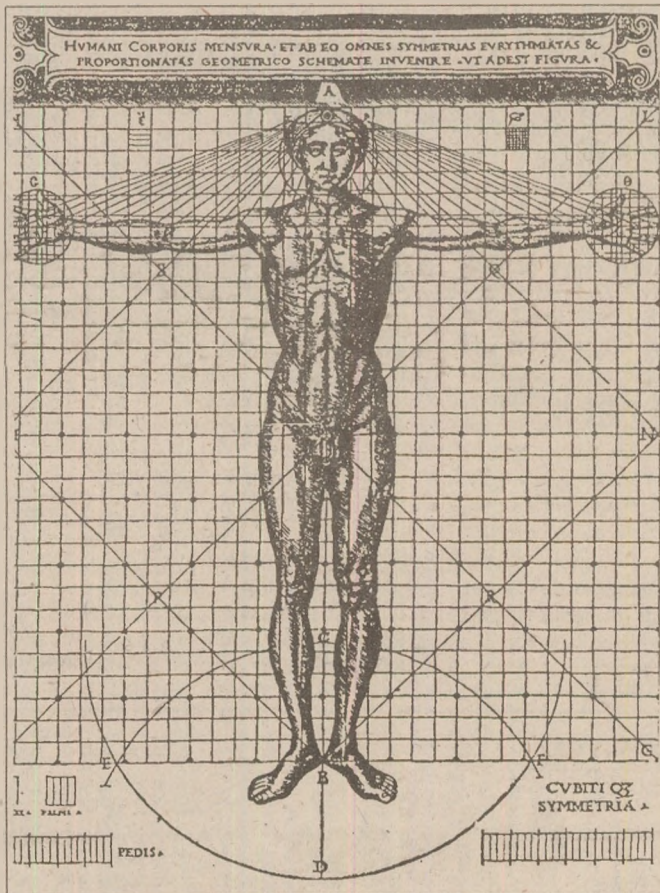
- În momentele de oroare, Russell se îndoia de faptul că este de dorit perpetuarea unei ființe ca omul. Cu siguranță, omul poate fi considerat tenebros și crud, ca o personificare a puterii diabolice. Dar, cum spuneau orficii, omul este și fiu al Cerurilor înstelate. Infern și Cer.

Infernul e deasupra. În ce țări credeți că ar fi posibilă educația pe care o propuneți?

- În țările democratice. În aceste țări însă, trebuie să luptăm împotriva celor ce cred în progresul tehnologic de dragul progresului. Am mai vorbit despre asta... Sfîrșitul lumii amenință deopotrivă supercapitalismul și supersocialismul, pentru că ambele sisteme se bazează pe cultul științei. Simbolul acestei identități l-au împlinit cosmonauții ruși și americani, ce au realizat joncțiunea spațială cu o precizie matematică.

- Deci, după dvs., adevărata lume nouă ar trebui pregătită în școli și universități ce permit predarea adevărului.

- Nu văd altă posibilitate, acest lucru împlinindu-se numai în țările democratice. Cu toate acestea, pot exista, desigur, multe spirite, ascunse sau ținute sub tăcere în țările totalitare, care gîndesc însă ca noi. Iar experiența acestora, oricît de teribilă, poate fi extrem de utilă pentru că

Cesare di Cesariano - Simetrie „ad quadratum” a omului microcosmos

nimic nu ne învață mai mult decît nefericirea. Cred că am mai afirmat-o deja în discuțiile noastre anterioare; orice sistem de educație presupune un proiect pentru om și conviețuire. Proiectul acesta are dublu aspect: în primul rînd, el își propune să depășească dezumanizarea științei care a generat această catastrofă spirituală; în al doilea rînd, să permită accesul la o comunitate reprezentînd sinteza dialectică dintre supercapitalism și supersocialism, două abstractizări care ignoră omul concret, cum afirma, în epoca lui, Nicolai Berdiaev.

- Ce s-ar putea face cu privire la primul aspect?

- Să revalorizăm deprinderea „întelegciunii”, dar nu cea a savanților de laborator, ci cea care ne învață să trăim și să murim. Din păcate, în spaniolă nu se face distincția existentă în franceză, între savant și sage. Mă refer la necesitatea

acelei „sagesse” (întelegciunii) pe care o întîlnim chiar și la bătrînii analfabeți, la bătrînii sfatului din comunitățile antice. Din această perspectivă e necesar să predăm în școlile primare și secundare cîteva noțiuni din științele particulare, într-o manieră formativă, nu informativă. Această cultură nu se dobîndește printr-un învățămînt livresc, printr-o simplă repetiție de cunoștințe imprimate, pentru că atunci cartea ar deveni un cimitir de concepții inutile. Cultura exista înainte de Gutenberg și o trăim ascultînd muzică, mîncînd, plimbîndu-ne printr-o pădure. Longfellow afirmă în *Hyperion* că o conversație la masă cu un înțelept (wise) este preferabilă unor ani lungi de învățare livrescă. El folosește termenul „wise” în sensul de înțelept, nu cel de savant, care poate poseda tehnica construcțiilor aeronautice, rămînînd în fond un barbar. Întelegciunea despre care vorbește Longfellow nu ne va permite să construim un Boeing, dar ne va ajuta să conviețuim cu semenii noștri. Să-i înțelegem pe cei apropiați, să suportăm cu curaj vicisitudinile, triumful să-l primim cu moderație, să știm să ne comportăm în orice situație, să îmbătrînim demn și să murim resemnați. Pentru asta nu ne servesc nici logaritmii, nici geometria, nici calculatoarele.

- Să vedem cel de-al doilea aspect.

- De reținut că ideile pe care le dezvolt aici au fost susținute de marii gînditori laici și religioși, fiind chiar aplicate în anumite colegii cu viziuni progresiste. Noua școală ar trebui să fie un microcosmos în care copilul se pregătește pentru comunitățile autentice, pentru acele societăți cu oameni liberi și responsabili față de semenul lor. Societăți bazate pe dialog, dreptate socială, libertate, binele comun. Comunități care să depășească teribila antiteză cu care ne confruntăm astăzi, între un individualism egoist, nepăsător la binele comun și un comunism totalitar, care ignoră individul. Aceste principii fundamentale vor sta la baza învățămîntului nostru, care ar trebui să favorizeze, în primul rînd, echilibrul dintre inițiativa individuală și munca în echipă: iată ce ar evita individualismul sălbatic, propriu, se pare, condiției burgheze, care l-a făcut pe Hobbes să enunțe tristul aforism, devenit de acum celebru: „omul e lup pentru om”. Munca prietenească ajută, dimpotrivă, persoana să-și învingă instinctele egoiste, permite confruntarea ideilor și a ipotezelor într-un fecund dialog platonice, favorizînd totodată solidaritatea dintre copii, pregătindu-i pentru lumea aceasta comunitară ce reprezintă idealul nostru.

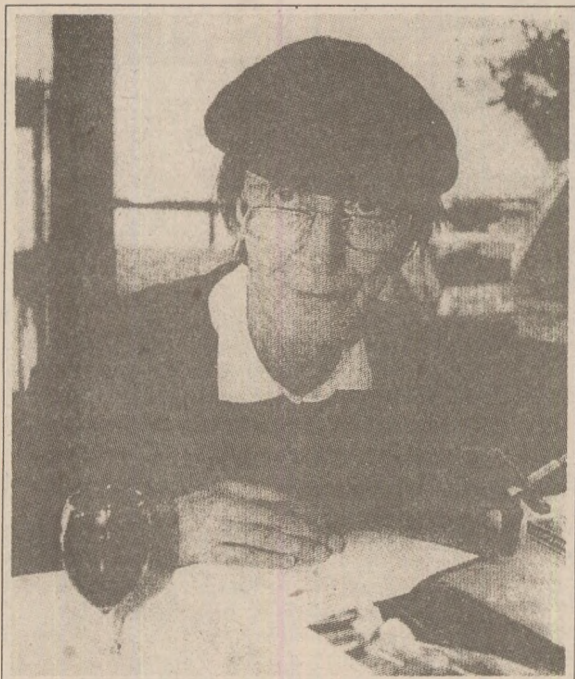
- Pentru cititorul mai puțin avizat, cred că ar fi bine să precizăm care este diferența dintre individ și persoană.

- Individul este mai apropiat de biologie și psihologie; persoana este mai legată de spirit și de valori. Individul este mînat de instincte, de dorințe egoiste; persoana ține cont de marile principii etice sau religioase. Individul tinde spre Ego, persoana ia în considerație pe TU, CELĂLALT, NOI (comunitatea).

În românește de Luminița Voina Răuț

Un roman crepuscular

● Vara trecută s-a stins de cancer, la 63 de ani, maestrul englez necontestat al romanului de serie neagră, Robin Cook (în imagine). Ultimul său roman, al 14-lea, *Cind se ridică ceața roșie*, e o carte crepusculară, a cărei acțiune se petrece în cartierele mărginașe ale Londrei cuprinse de ume-

zeală și dezolare, în cîrciumi rău famate, unde pegra londoneză își desfășoară afacerile necurate. Roman tragic, saturat de angoasă, experiență-limită a coborîrii în infernul crimei și disperării, ultima scriere a lui Robin Cook este tulburătoare nu numai pentru amatorii genului.

Inocența pierdută

toate acestea, el nu și-a schimbat maniera de a scrie. "Scriu ca să mă distrez. Un roman e o lume în care voi trăi doi sau trei ani. Este deci important să o construiesc bine. Un an, mă documentez în toate detaliile temei alese. Romanul e ficțiune. Dar nimeni nu poate fabrica o bancnotă falsă, dacă nu o cunoaște perfect pe cea autentică".

● Arturo Pérez-Reverte este foarte mulțumit - scrie "El País". Romanul său *Tablou de maestru flamand* s-a tradus în 20 de țări și a atins un milion de exemplare. "Nu știam, scriind, că o să ajung până aici. Acum știu că o carte se poate vinde bine. Mi-am pierdut inocența". Cu

O oglindă pentru Japonia

● Ce definește identitatea japoneză? Una din cheile de boltă ale "niponității" este sistemul imperial, despre care nu se poate vorbi întotdeauna deschis. În urma acestei constatări - notează publicația "Asahi Shimbun" -, sociologul Hiroshi Minami a studiat 550 de cărți și teze scrise de la mijlocul secolului trecut și pînă azi, atât de compatrioți cît și de străini, pentru a alcătui volumul *Teoriile despre japonezi, din epoca Meiji pînă azi* (Ed. Iwanami shoten, Tokyo). Concluzia sa este că aceste teorii sînt totdeauna ancorate în istoria care le-a modelat.

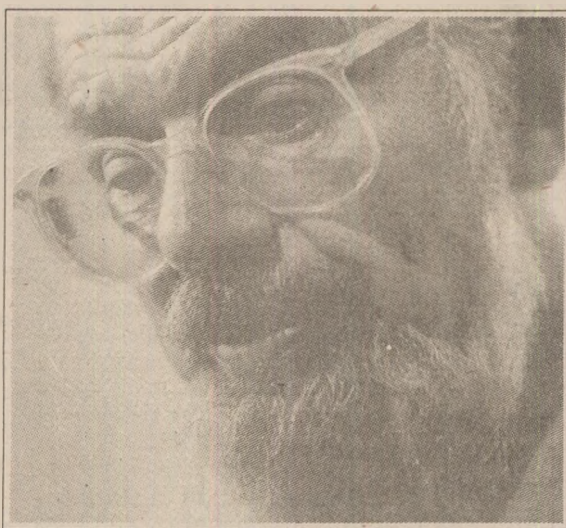
Tezaurul din Troia

● Așa-numitul tezaur Schliemann, descoperit în anii 1870 în ruinele de la Troia de către omul de afaceri german, devenit arheolog, Heinrich Schliemann, va fi expus la Moscova în cursul anului viitor. Piese din aur vor fi expuse la Muzeul Pușkin, unde s-a păstrat acest tezaur, după ce a fost transportat de la Berlin de către Armata Roșie la sfîrșitul celui de al doilea război mondial.

"Viața în cetate"

● La Singapore este deschisă, pînă la 30 aprilie, expoziția "Viața în cetate", care prezintă obiecte datînd din vremea dinastiilor chineze Song, Yuan și Ming, între anii 960 și 1644.

Beat generation

● Allen Ginsberg, născut în 1926 în New Jersey, a fost în anii '60 poetul cel mai strălucit al generației *beat*. Astăzi, la aproape 70 de ani, el este mîndru de un trecut adesea prost înțeles, a cărui ideologie libertară a utilizat arma poemului împotriva discursului oficial și a stereotipurilor de gîndire. În genealogia sa poetică, Ginsberg îi recunoaște drept maeștri pe William Carlos Williams,

Ezra Pound, Antonin Artaud, dar și pe Rimbaud, Poe și Apollinaire, punînd o pondere specială pe principiile budiste, al căror practicant asiduu este începînd din 1970. El a lucrat și cu muzicienii generației sale, între care Philip Glass și Bob Dylan, fiind purtătorul de cuvînt cel mai eficace al mișcării contestatatoare care opunea și capitalismului, și socialismului, libertatea individuală.

Haremul lui D'Annunzio

nînd de la afirmația scriitorului că "Femeia e o știință, nu o plăcere". În imagine, D'Annunzio și Ida Rubinstein - desen de Sem.

● Gabriele D'Annunzio e o mană cerească pentru biografi, fiindcă își nota absolut tot ce făcea. Astfel, pentru a scrie *În haremul lui D'Annunzio* (Ed. Mondadori), Attilio Mazza a avut la dispoziție lunga listă de femei cărora poetul decadent le trimitea bilete dulci și calitative satisfăcute și a consultat scrisorile inedite și memoriile Emiliei Mazoyer, partenera sa de orgii. Biograful erotismului d'annunzian și-a scris cartea pornind de la afirmația scriitorului că "Femeia e o știință, nu o plăcere". În imagine, D'Annunzio și Ida Rubinstein - desen de Sem.

Juan Emar - necunoscutul

● După săptămînalul chilian "Apsi", Juan Emar este cel mai cunoscut dintre scriitorii chilieni necunoscuți. La moartea sa, în 1964, a lăsat neterminat un roman în 16 volume, plus multe alte manuscrise dintre care nu a fost publicat decît un singur text, *Diez*. Pentru a pune capăt acestei nedreptăți, Ed. Dolmen din Santiago de Chile a publicat o antologie a operelor lui Juan Emar.

"Muzeul de artă"

● Pe aceeași pagină dublă, stau alăturate o "Madonă" de Bôtero cu "Primăvara" de Botticelli, iar Juan Gris stă față în față cu Grosz. Lucrarea colectivă publicată de Editura Phaidon este o abordare in-

solită, dar amuzantă a istoriei artei. Acest dicționar repertoriază, în ordine alfabetică, cinci sute de picturi și de sculpturi, începînd din Evul Mediu pînă în zilele noastre, într-un amestec al școlilor de creație. De la Agasse, pictor de animale și de vînătoare, pînă la Zurbaran, fiecare artist este reprezentat prin cîte o lucrare. Volumul este așadar bogat ilustrat cu cinci sute de reproduceri.

Vasili GROSSMAN (1905-1964)

Chiriașa

BĂTRÂNICA Anna Borisovna, primind o mică locuință prin ordinul sovietului raional Dzerjinsk, i-a distrat din cale-afară pe toți ceilalți locatari prin aceea că venise fără mobilă, fără vase de bucatărie, fără rochii, chiar și fără așternuturi pe pat. N-a locuit în cămăruța sa mult. În cea de a opta zi după mutare, traversînd coridorul, a scos un țipăt scurt și a căzut pe dușumea.

Vecina a telefonat la serviciul de urgență. Doctorița i-a făcut o injecție, a spus că totul va fi în ordine și a plecat. Dar, peste noapte, Annei Borisovna i se făcu rău de tot, iar vecinii, sfătuiindu-se, au chemat salvarea. Mașina Institutului Sklifosovsk veni repede, la șase minute de la apel, dar pînă să ajungă, bătrîna murise deja. Doctorul examină pupilele moartei, oftă neputincios și plecă.

În cele câteva zile pe care Anna Borisovna Lomova le-a petrecut în camera sa din cartierul de sud-vest al Moscovei, locatarii ceilalți aflaseră căte ceva despre ea. Încă de tînră, luase parte la războiul civil, fusese parcă un fel de comisar de tren blindat, apoi a trăit prin Persia, la Teheran, apoi a lucrat la Moscova, într-o muncă de răspundere, dacă nu cumva chiar la Kremlin; discutînd odată cu eleva Svetlana Kolotârkina despre literatură sovietică și rusă, ea i-a spus: "Cîndva am fost prietenă cu Furmanov și cu Maiakovski". Iar mamei Svetlanei, controlor de calitate la fabrica de automobile

de mic litraj, i-a povestit că, în 1936, a fost arestată și și-a petrecut nouăsprezece ani prin pușcării și lagăre. Nu de mult, Tribunalul suprem a reabilitat-o, găsind-o absolut nevinovată. Au mutat-o la Moscova și i-au dat un fel de locuință.

Se vede treaba că pe vremea peregrinărilor prin lagăre și-a pierdut rudele și prietenii iar în scurta-i ședere la Moscova nu reușise să se atașeze de cineva, căci n-a fost nimeni la crematoriu cînd trupul i-a fost incinerat.

Îndată după moartea Annei Borisovna, camera i-a fost ocupată de un șofer de troleibuz, Jucikov, un om din cale-afară de nervos, cu nevastă și un copil.

Toți locatarii au uitat uimitor de repede că, pentru câteva zile, în blocul lor a trăit o bătrînică reabilitată.

Într-o dimineață de duminică, pe cînd chiriașii jucau în grup, după micul dejun, în sufrageria comună, "popa prostu", sosi poștaşul aducînd corespondența și presa duminicală: gazetele *Moskovskaia pravda*, *Sovietskaia Rossia*, *Drumul leninist*, revistele *Femeia sovietică* și *Sănătatea*, programul radio și o scrisoare adresată cetățenei Lomova Anna Borisovna.

- Nu-i la noi nimeni cu numele ăsta - spuseră pe diferite voci chiriașii și chiriașele.

Iar șoferul Jucikov, înghesuindu-l în ușă pe poștaş, zise:

- Nu este și nici n-a fost.

Și atunci, pe neașteptate, Svetlana Kolotârkina rosti:

- Cum n-a fost, cînd dumneavoastră locuiți în camera ei?

Și toți își aduseră aminte deodată de Anna Borisovna Lomova, mirîndu-se cum de au putut-o uita atît de repede.

Sfătuiindu-se un pic, chiriașii desfăcură plicul, citind cu voce tare hîrtia scrisă la mașină.

"...În legătură cu reluarea cercetărilor privind hotărîrea colegiului militar al Tribunalului suprem al URSS din 8/5, 1960, soțul dumneavoastră, Ardașeli Terenti Gheorghievici - mort în detenție la 6/7, 1937 - este reabilitat postmortem, iar sentința pronunțată de colegiul militar al Tribunalului suprem din 3/9, 1936 se anulează, dispunîndu-se încetarea urmăririi penale".

- Unde să trimitem acum hîrtia asta?

- Păi unde, niciunde. S-o trimitem înapoi.

- Eu cred că suntem obligați s-o predăm la administrația blocului, căci femeia a avut aici domiciliul stabil.

- Asta-i drept. Numai că azi, la administrația blocului au liber.

- Nu-i nici o grabă.

- Dați-mi-o mie. Trebuie să intru la ei să-i anunț că-s stricate robinetele și le-o dau.

Apoi, cîtăva vreme se așternu tăcerea, după care, o voce bărbătească spuse:

- De ce stăm? Cine împarte?

- Cine a rămas "popa prostu", ăla împarte.

(Znamia nr. 5/1989)

Traducere de
Anatol Ghermanschi

Drumul strămoșilor

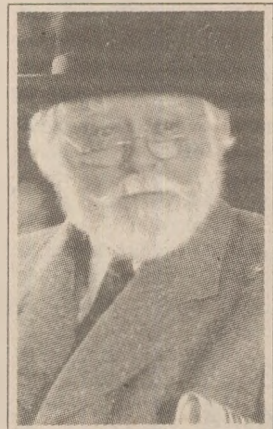
●Hebdomadarul "La Presse" din Coasta de Fildeș este entuziasmat de ultima apariție a romancierei Aminata Sow Fall (Ed. Khoudia, Dakar, 1994) - *Arborele patriarhului* -, carte considerată un mesaj de speranță pentru Africa în derivă. Destinul întortocheat care-l duce pe Yelli, eroul romanului, la străvechiul arbore - metaforă a regisirii rădăcinilor -, este mesajul pentru cei ce au pierdut drumul: să încerce să afle de unde vin și să-și păstreze identitatea.

Premiul Ierusalim

●Scriitorul peruan Mario Vargas Llosa este câștigătorul Premiului Ierusalim. În valoare de 5 000 de dolari, premiul acesta este acordat la fiecare doi ani unui scriitor a cărei operă exprimă ideea de libertate a individului în societate.

Apelul lui Richard Attenborough

●Regizorul și actorul Richard Attenborough (în imagine) a făcut un apel în vederea desființării unor taxe, pentru a

se putea face din industria de film britanică un Hollywood al Europei. "Eu pledez pentru aceasta deoarece noi oferim condiții comparabile cu alte țări ale lumii, și vrem să-l convingem pe Jack Nicholson să vină în Marea Britanie pentru a face film, în loc să meargă în Spania, Australia sau Irlanda", a spus cineastul britanic, adresându-se comisiei parlamentare pentru viitorul industriei filmului.

Shakespeare în chineză

●Operele complete ale lui William Shakespeare vor fi traduse în limba chineză, în versuri. Până în prezent, au apărut în chineză trei versiuni în proză din creația Marelui Will. Noua ediție e programată să apară peste doi ani.

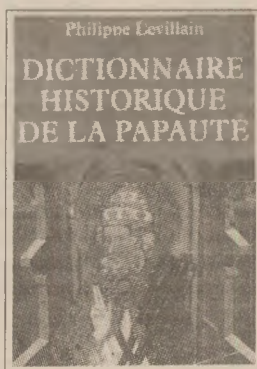
Magnum cinema

●Un album de fotografii cu titlul de mai sus, conține imagini din timpul filmărilor unor pelicule celebre, incursiuni în locurile de dublaj, montaj și mixaj ale studiourilor, dar și portrete ale unor monștri sacri precum Orson Welles, Marilyn Monroe sau Ava Gardner. Am ales din volumul editat de "Cahiers du Cinéma" și "Paris audio-visuel" această fotografie a lui Alfred Hitchcock realizată de Philippe Halsman.

Dicționar istoric

●Dicționarul istoric al papalității a apărut la Ed. Fayard sub coordonarea lui Philippe Levillain cuprinde în 1700 de pagini 912 termeni și are colaboratori prestigioși, între care Hélène Carrère d'Encausse, Jean Favier, Pierre Grimal. Citind această lucrare, marele public descoperă funcționarea statului papal și poate constata că istoria Bisericii este și istoria lumii.

Cartea are un preț pe măsură: 1 500 F.

"Un dar pentru America"...

●...este titlul unei expoziții de la Muzeul Memorial M.H. de Young din San Francisco, deschisă luna aceasta. Ea cuprinde capodopere ale picturii europene din Colecția Samuel H. Kress, peste 50 de picturi ale unor maeștri renumiți, de la Tizian și El Greco, la Ingres, și de la Rubens la Watteau.

Interzis, deci bine vândut

●Romanul *Vrăjitoarea și ploaia* de Jurga Ivanuskaite (Ed. Waga, Vilnius, 1994), a cărui difuzare a fost interzisă de municipalitatea din Vil-

nus din cauza criticilor la adresa creștinismului, are un enorm succes în Lituania tocmai datorită publicității pe care i-a făcut-o această interdicție.

Recurs la metodă

LUCRAREA de referință a lui Jaap Lintvelt - *Punctul de vedere* - apare, în versiunea românească semnată de Angela Martin, într-un moment dominat mai curînd de un eclecticism metodologic, semn al deschiderii concomitente spre mai multe direcții de cercetare, dar, la fel de posibil, al oboselii provocate de constrîngerile metodelor formale, nu întotdeauna pregătite pentru a înfrunta înfruntarea cu textul literar, sau, încă mai posibil, al uzurii modelelor existente și al neputinței (momentane) de a găsi altele noi. Așadar, lucrarea aparține timpului imediat anterior, dar traducerea ei era necesară nu numai pentru valoarea intrinsecă ci și pentru că ea reprezintă un moment de bilanț în cercetarea naratologică, deja marcată de o istorie considerabilă.

Lintvelt este conștient de o asemenea istorie, față de care se delimitează tot timpul atent, fără orgolii nejustificate. De altfel, după ce și-a construit propriul model, el trece în partea a III-a a lucrării (*Tipologia narativă. Abordări diverse*) la o prezentare condensată a principalelor tipologii existente (cea inductivă anglo-saxonă: Percy Lubbock, Norman Friedman; combinatoria tipologică germană: Erwin Leibfried, Wilhelm Fieger, Franz K. Stanzel; cea structuralistă cehă: Lubomir Doležel; cea culturală sovietică: Boris Uspenski), la compararea propriilor rezultate cu cele obținute de ceilalți cercetători, la evaluarea coerenței interne și a puterii explicative a acestora. Ca practică a discursului metateoretic, lucrarea lui Lintvelt este mai puțin obișnuită: de aceea, nu putem să nu remarcăm atitudinea autorului cu desăvîrșire lipsită de autoritarism, care nu lasă totuși nici măcar întredeschisă poarta pentru eclecticismul metodologic.

Structuralismul îi oferă lui J. Lintvelt baza teoretică de pornire. Mai precis, structuralismul în varianta naratologiei lui G. Genette. De la poeticianul francez împrumută distincția dintre narațiunea heterodiegetică și narațiunea homodiegetică și cea dintre narator, personaj și actor, necesară atîta vreme cît conceptul de "personaj", care poate acoperi funcții diferite, deci se poate raporta la instanțe narrative distincte, este marcat de o ambiguitate fundamentală. În aceasta, Lintvelt se distanțează de binecunoscuții teoreticieni W. Booth sau L. Doležel, care nu distingeau naratorul de personajul/actor, confundînd astfel două întrebări: "cine vede?" și "cine vorbește".

Promovată de H. James, meditația teoretică asupra punctului de vedere în roman a fost recuperată cu promptitudine de poetică (Lubbock), ca o problemă de importanță maximă: aceasta pentru că de modul în care se construia privirea din direcția căreia erau relatate evenimentele depindea și realizarea diferitelor paliere ale ficțiunii romanești. Într-un sens, "punctul de vedere" constituie piatra de hotar care desparte proza de tip tradițional (marcată prin omnișcența auctorială) de cea de tip modern (în care își face simțită prezența relativizarea, multiplicarea punctelor de vedere). Lintvelt intuiește, urmîndu-l pe Stanzel, dar și pe Pouillon, că punctul de vedere nu constituie o problemă punctuală și pur tehnică a naratologiei, ci una care explică manifestarea instanțelor narrative ale textului literar și, în ultimă instanță,

modul în care se construiește ficțiunea însăși.

Tipologia propusă de autor presupune cinci tipuri narrative fundamentale (trei ale narațiunii heterodiegetice - auctorial, actorial și neutru - și numai două ale narațiunii homodiegetice - auctorial și actorial -, deoarece nu poate exista un tip narativ neutru la persoana I), în funcție de un criteriu fundamental: *centrul de orientare al cititorului*. Fiecare tip este circumscris prin poziția imaginară pe care o ocupă cititorul în lumea romanescă pe plan perceptiv-psihic, pe plan temporal, pe plan spațial și pe plan verbal. Aceste planuri, de fapt categorii narrative, sunt dublate de criteriile narrative proprii fiecărei categorii: perspectiva narativă în raport cu subiectul perceptor (externă/internă, limitată/ilimitată), modul narativ (scena și rezumatul) - în plan perceptiv-psihic, momentul narațiunii, ordinea și durata - în plan temporal, poziția spațială și mobilitatea spațială - în plan spațial. Statutul și idiolectul naratorului, gradul de inserție a discursului actorilor, aparatul formal al discursului auctorial, moduri de funcționare a discursului auctorial, persoana etc. - în plan verbal.

Înarmat cu un aparat conceptual atît de bine articulat și atît de bine pus la punct, J. Lintvelt poate ataca analiza oricărui tip de text narativ. Tipologia pe care o propune - mai bogată și mai riguroasă decît cele ale predecesorilor săi - ilustrează permanent grija de a depăși limitele pe care opțiunea structuralistă i le impune. Analiza imanentă a textului se cere corectată prin implicarea condițiilor socio-culturale, invocate în partea introductivă a lucrării și puse în valoare efectiv de interpretările pe care le oferă. El conjugă, așadar, demersul inductiv cu cel deductiv, generalizarea cu exemplificarea, iar această dublă perspectivă metodologică asigură forța și coerența modelului său. Tipologia nu constituie un scop în sine, ea nu este asemeni acelor mașini construite după toate legile mecanicii, ce refuză totuși să se pună în mișcare. Tipologia lui Lintvelt funcționează la acel nivel intermediar situat între poetică (teorie) și critică (practică interpretativă) care este, după el, naratologia: o dovedesc strălucit analizele din secțiunea finală, pe texte de Maupassant și Marguerite Duras, dar și microanalizele de o mare subtilitate cu care își exemplifică construirea modelului.

Autorul are însă ambiția de a prinde în rețeaua tipurilor sale narrative cele mai insesizabile modificări: acestea pot interveni în trecerea de la o frază la alta, dar și în cadrul aceleiași fraze. Dincolo de faptul că asemenea analiză riscînd să pulverizeze textul este greu de aplicat pe narațiuni de mare întindere (cum s-ar petrece lucrurile în *Război și pace*?), există sugestia posibilității de a aplica modelul în afara sau, oricum, *paralel* cu modul în care se construiesc pentru cititor semnificațiile globale, integratoare ale textului. După cum remarcă și Mircea Martin, în prefața lucrării, de fapt o examinare critică a implicațiilor teoretice și practice pe care un asemenea demers le presupune, "punctul de vedere" reprezintă un concept ambivalent, în măsura în care el se explică prin imanență, dar și prin transcendența textului: "Naratologia se înscrie - sună concluzia -, e adevărat, în sintaxă, dar ea nu poate face abstracție de semantică." (p. 9)

Jaap Lintvelt, *Punctul de vedere*, traducere de Angela Martin, prefață de Mircea Martin, Editura Univers, București, 1994.

Gabriela Duda

Revista revistelor

Un boa constrictor liber

La diferență de o săptămână au apărut două noi cotidiane mici și ieftine și la propriu și la figurat (unul costă 90, celălalt 75 de lei și ambele au 16 pagini format A4):

OGLINDA - cotidian popular editat de **concernul Dandiacu** (director Dan Diaconescu), tiraj 45.725 exemplare, și **MATINAL** - cotidian de informație editat de corporația pentru Cultură și Artă „Intact”, cu tipografie proprie, redactor-șef Sorin Bodolea. ● Din **ZIUA** nr. 219 aflăm că acest Dan Diaconescu este nepotul lui Dan Voiculescu-Crescent, patron al Corporației Intact (care include *Antena 1*, *„Jurnalul Național”, Radio Romantic* ș.a.). Deci, ambele nou-născute aparțin bogatei familii Crescent. De ce are ea nevoie de trei cotidiane scrise prost de aceeași gazetari fără personalitate, în loc de unul și bun, asta ține probabil de o strategie verificată în timp: la noi, mai multe voci anonime la unison au influență mai mare decât un solist de calitate. ● Din cele 16 pagini ale *Oglinzii* (ce poartă pe frontispiciu sigla Casei de Ajutor Românesc, de unde deducem că familia Crescent are o cameră și în această Casă) - 4 sînt de reclame.

Spațiul acordat Băncii Române de Dezvoltare confirmă informația din *Ziua* că *Oglinda* a putut apărea grație unui credit furnizat de B.R.D., la insistențele purtătorului de cuvînt al Guvernului, Ioan Roșca. Lucrurile vin de se leagă. ● Alte pagini conțin mică publicitate, horoscop, sport, programul TV, cam ceea ce se află în toate cotidianele, dar nu la un preț atît de scăzut. Există și un soi de revistă a presei, semnată Oglindilă de cineva care adoptă un ton „popular” și „face spirite” de o subtilitate ce ne depășește: „Cică un fost premier indian ține de cîțiva ani un regim strict, care-i permite să fie sănătos și viguros. Unul dintre ingrediente îl constituie propria urină, pe care o apreciază mult. Cum s-ar zice, Totul curge pentru că el se transformă, nimic nu se pierde. Îl sfătuim pe premierul Văcăroiu să nu se ia după Ioan Solcanu, ci să facă în așa fel încît să nu ajungă vreodată să i se spună «fost prim-ministru»”. O explicație a modului cum sînt redactate materialele din „Oglinda” ar fi aceea, preluată tot din *Ziua*, că gazetarii noii publicații sînt din Caracal. Iată și o mostră de informație din pagina întâi, în chenar: „*Un boa constrictor liber în București*. Un șarpe boa constrictor a fugit zilele trecute din acvariul său și încă nu a fost capturat. Șarpele «Amazonia», aparține dresorului de cîini Lucian Tănăsescu și fusese lăsat în păstrare la cabinetul veterinar «Canis» SRL din apropierea pieței Buzzești din Capitală. Patronul cabinetului a declarat că la vîrsta de un an, șarpele boa are «mai puțin de un metru și se hrănește doar cu șoareci»”. ● Spre deosebire de *Oglinda* care se vrea larg populară, *Matinal* se adresează unui anume sector al populației - săracii, că și ei sînt electorat. În numărul inaugural, editorialistul Andrei Liviu (?) scrie: „Ceea ce facem noi acum, este o dorință mai veche, și anume aceea de a ne adresa celor cu venituri modeste, care nu trebuie excluși de la dreptul la informare. Ne adresăm, așadar, cu precă-

SPORT

Dumnezeu poartă ecuson FIFA

SÎNT SURPRINS că tocmai specialiștii în sport l-au acuzat pe arbitrul Adrian Porumboiu că a dat afară de pe teren un jucător fiindcă și-a făcut semnul crucii.

Arbitrii români selecționați în lotul FIFA iau decizii care, în ultima vreme, fac să se vorbească despre ei mai mult decât de meciurile pe care le arbitrează. Nu știu, dar bănuiesc că FIFA și-a instruit arbitrii transformîndu-i în adversari neîndurători față de orice reacție de protest împotriva autorității lor. Ideea, care nu mi se pare proastă, e că pentru a fi liniște în tribune trebuie să fie mai întîi liniște pe teren. Liniște, adică să nu se ia lumea la bătaie, căci nu poți pretinde spectatorului de fotbal să urmărească un meci ca pe un concert la Ateneu.

Adrian Porumboiu l-a dat afară de pe teren pe Radu Niculescu, în timpul unui meci din prima etapă a returului, dintre U. Craiova și F.C. Național (adică „Progresul”). Oamenii din lumea sportului afirmă că prima decizie a arbitrilor, aceea care l-a făcut să se închine pe Radu Niculescu, era discutabilă. Și ce dacă?! La ora asta, fotbalul e într-un moment de mare criză. El tinde să se transforme într-un prilej de păruială între galerii. El dă apă la moara inșilor declasați care folosesc orice prilej pentru a sări la bătaie.

Cînd se moare din pricina fotbalului, pînă să ajungem să ne întrebăm dacă nu se poate trăi și fără fotbal, e firesc să facem mai întîi ordine pe teren. Vrînd, nevrînd, FIFA a ajuns la concluzia că arbitrul e mai important decât jucătorul. Și vrea să-l impună pe arbitru ca pe un substitut al lui Dumnezeu pe teren. Cine nu acceptă regula asta e scos pe margine. După raiine, cu asta FIFA a descoperit esența fotbalului modern. De vreme ce sportivitatea nu mai face parte din etica fotbalistului decât prin excepție, vezi premiile fair-play, arbitrul devine cel mai important jucător din teren.

Porumboiu l-a scos de pe teren pe Radu Niculescu nu din pricina pioșeniei acestuia, ci din pricină că făcea apel la Atotputernicul, ca și cum acesta ar fi arbitru de fotbal. Nu știu dacă bunul Dumnezeu a avut timp să se uite la meciul de la Craiova, dar delegatul său pe pămînt era Porumboiu. Asta dacă acceptăm că regulile pe care ni le impunem, în biserică sau pe terenul de fotbal, au o anumită legătură cu porunca divină. Și popii și arbitrii greșesc. Dar în biserică nu se apucă nimeni să se ia la ceartă cu popa. Sau să-i facă gesturi dezonorante. FIFA a hotărît, ca să se termine cu bătăile din tribune, că arbitrul trebuie privit ca un soi de mic Dumnezeu în teren. Porumboiu a aplicat regula, trimițîndu-l pe margine pe un jucător care a îndrăznit să-i conteste, fie și metafizic, autoritatea.

Tușier

Umor involuntar

„FSIA cere Guvernului reintroducerea drojdiei de panificație în rîndul produselor strategice”.

„Unirea pensionarilor pentru mărirea capacității de luptă”.

„Plăcinta cu dovleac - afrodisiacul ideal”.

„OZN-urile survolează vestul țării”.

„CIA zice, nu dă cu parul”.

„În Senat a luat startul Legea privind protejarea concurenței”.

Titluri de articole din *Jurnalul național*
din 7 martie 1995

„Un asemenea tratament intratabil, intolerant, stigmatizant e sine qua non. Niște nuanțări, da, acolo, de ochii lumii, da pe același fond asertoric, ba chiar apodictic de neclintit, - cel puțin o etapă! Dacă nu inspiri destulă încredere cu prudența ta șmecheră, mai faci și pe nebunul rabiata, o iei în cap și îndată vin animaluțe mititele fără temperament și ți se coalizează subsoară”.

Paul Everac în *Românul* din 6 martie 1995

dere, păturilor celor mai defavorizate ale societății. Adică pensionarilor, care, după o viață de muncă, sunt nevoiți să-și drămuiească fiecare bănuț, încercînd să supraviețuiască între două vizite ale poștaşului. Adică tinerilor la început de drum, mulți dintre ei marginalizați încă înainte de a se putea afirma. Adică șomerilor, cărora le-a fost răpită putința de a munci în profesia pentru care s-au pregătit ani de zile.” Dar ce fel de informații sînt furnizate contra 75 de lei pensionarilor, șomerilor, tinerilor etc.? Rețete de mîncăruri cu ciuperci, smîntînă, cașcaval etc. (prețul estimativ al fiecărei rețete e omis), recomandări pentru diete sănătoase („Cumpărați, pe cît posibil, legume și fructe netratate chimic și încercați să le utilizați în stare cît mai proaspătă, evitînd scăderea conținutului nutritiv”), în care se sugerează defavorizaților să bea suc de ananas cu căpsuni („ananasul trebuie decojit și tăiat longitudinal”), apoi, farmacie verde, procedee de scos petele cu bifluorură de potasiu și acid oxalic, aproape o pagină de sfaturi pentru somn liniștit (neapărat cu capul spre Nord sau Est și cu picioarele spre Sud sau Vest), birfe despre vedete hollywoodiene, într-un cuvînt, o bună parte din ceea ce asigură de cîțiva ani tirajul *FORMULEIAS* (de unde bănuim că au și fost culese, cu deosebire că în revista Sănzianei Pop sfaturile și rețetele sînt îngrijit redactate și plăcut prezentate). În sosul acestor lecturi pe placul gospodinelor, vor fi înmuiate probabil, la timpul oportun, elementele de manipulare politică. Apariția din timp a celor două noi cotidiane dovedește și ea că, neoficial, campania electorală a început iar Crescentul, cu un post de televiziune foarte popular, unul de radio, trei ziare ieftine și cine știe cîte corporații și concerne, are un cuvînt greu de spus.

Cazul Patapievici

Colaboratorul nostru. H.-R. Patapievici a devenit obiect de investigații pentru un anumit *căpitan Soare*. Vina lui, aceea pentru care căpitanul Soare a întreprins cercetări în rîndul vecinilor săi e că Horia Patapievici a scris la revista 22 și a colaborat la *Europa liberă*. În prezent, Horia Patapievici se află în Germania la o bursă de studii. Eseișt de mare talent și de o frumoasă cultură, Horia Patapievici a scris și un număr de analize politice critice la adresa actualei puteri. Căpitanul Soare s-a recomandat ca ofițer de poliție cînd a făcut cercetările cu pricina. Dar la Poliție se pare că nu există nimeni cu acest nume. Ceea ce e interesant e că pe urmele lui Horia Patapievici a fost pus acest, să-i zicem, căpitan, după ce colaboratorul nostru a plecat din țară. Încercarea de intimidare nu i se adresează lui direct, ci prin intermediul familiei. Ca probă că soția sa a intrat la idei și s-a adresat redacției revistei 22 și lui Gabriel Liiceanu. Dacă cei care au urmărit să-l intimideze pe Horia Patapievici se așteptau la tăcerea intelectualilor din țară, s-au înșelat amarnic. Imediat după ce soția lui Horia Patapievici s-a plîns despre cele înfîplite, au apărut reacții de protest. Mai întîi în revista 22, în care a fost expus cazul. Apoi, Gabriel Liiceanu a convocat o conferință de presă la G.D.S. unde a expus pe larg chestiunea ziariștilor prezenți. În *COTIDIANUL* a apărut, a doua zi, un articol despre reapariția poliției secrete politice. În *DILEMA*, Andrei Pleșu a publicat un articol intitulat *Căpitanul Soare*, din care cităm: „Sînt dintre cei care susțin cu încăpăținare că securitatea nu mai e ce-a fost, că încet-încet abuzurile și disfuncțiile inerțiale se vor absorbi, atît cît se poate într-o țară

balcanică, eminentamente agricolă și marcată, de peste cincizeci de ani, de dictatură. Dar o înfîplare ca cea de mai sus e de natură să topească orice încăpăținare și să surpe orice încredere. Așadar, după cinci ani, după atîția morți, după atîtea declarații și lupte patetice, după atîtea defilări pe la Strasbourg și Bruxelles și după dispariția violență a *Führer*-ului autohton, căpitanul Soare e la locul lui, cu perfidia lui rudimentară, cu ticurile lui de slugă decerebrată, cu jignitoarea lui indiscreție. Și e lăsat să stea la locul lui și să opereze în singurul mod în care a fost învățat s-o facă”. Andrei Pleșu expune, în continuare, de ce au greșit cei care l-au trimis pe așa-zisul căpitan pe urmele lui Horia Patapievici. Chiar dacă tînăr, acesta “e masiv asimilat de intelectualitatea românească și a început să fie cunoscut și în străinătate”. Să fie Horia Patapievici un dușman al României, se întreabă Andrei Pleșu, după care îi răspunde căpitanului Soare care sînt, de fapt, acești dușmani: “cei care o fac de ris cu discursurile, moravurile și înfățișarea lor, leprele patriotarde, pleșcherii de provincie, ștabii cu priviri cleioase și falci zoologice, semidoctii asudați și lacrimogeni, mangafalele, volintirii, misticii de cramă, «noi și-ai noștri», români verzi, români proști, români desfigurați de o falsă, îndemolabilă cumînțenie. Aceștia, domnule căpitan Soare, sînt dușmanii țării și ai neamului! Nu domnul Patapievici! Și nici măcar dumneata care execuți prea ușor ordinele, orice fel de ordine. Dușmanii sînt cei care dau asemenea ordine, cei care din anii ‘50 pînă mai ieri au schingiuit fizic și sufletește români nevinovați, intelectuali români străluciți, politicieni români venerabili. Și care sînt gata oricînd să ia totul de la capăt. Fă un pas înainte, domnule căpitan, și vorbește în numele dumitale, dacă mai ai unul. Renunță să mai execuți comenzi barbare și s-ar putea astfel ca schimbarea de care avem nevoie să vină de la dumneata, nu de la superiorii dumitale, de la care ne-am învățat să nu mai așteptăm nimic”. Nu mai avem nimic de adăugat.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 6.500 lei; 6 luni - 13.000 lei; 1 an - 26.000 lei; ISSN 1220-6318

32 pag. - 500 lei